

S T U D I U M

**UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY JANOWIEC KOŚCIELNY
powiat nidzicki woj. warmińsko-mazurskie**

CZĘŚĆ I

**UWARUNKOWANIA I DIAGNOZA
STANU ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY**

Rok 2000-2001

ZESPÓŁ AUTORSKI OPRACOWANIA**GLÓWNY**

projektant arch. Wiesława Wiklińska

PROJEKTANT

uprawnienia nr 271/88

Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa
w zakresie planowania przestrzennego**WSPÓLPRACA**

inż. arch. Jerzy Waściński

uprawnienia nr 268/88

Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa
w zakresie planowania przestrzennego

mgr Katarzyna Farska

mgr Irena Kotowicz-Borowy

mgr Ewa Lipska-Zajac

techn. Łucja Wiklińska

techn. Zofia Czech

techn. Stanisław Kowalski

Spis treści:

<u>I WSTĘP</u>	<u>6</u>
1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA.....	6
2. ZAGADNIENIA ZAWARTE W STUDIUM.....	6
<u>II CHARAKTERYSTYKA GMINY NA TLE POWIATU NIDZICKIEGO I WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO.....</u>	<u>7</u>
1. GMINA W UKŁADZIE ADMINISTRACYJNYM.....	7
2. PODSTAWOWE DANE CHARAKTERYZUJĄCE GMINĘ.....	9
3. FUNKCJA GMINY	10
4. POZYCJA GOSPODARCZA GMINY.....	10
5. WSKAŹNIKOWA OCENA PORÓWNAWCZA GMINY W STOSUNKU DO GMIN POWIATU NIDZICKIEGO I WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO - MAZURSKIEGO (1996, 1997 R.).....	12
<u>III. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY.....</u>	<u>13</u>
1. POWIĄZANIA PRZYRODNICZE.....	13
2. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE.....	13
3. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE.....	14
<u>IV. OCENA LOKALNYCH ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I WYSTĘPUJĄCE ZAGROŻENIA.....</u>	<u>15</u>
1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE.....	15
2. UKSZTAŁTOWANIE I FORMY POWIERZCHNI ZIEMI	15
3. BUDOWA GEOLOGICZNA.....	16
<u>POD WZGLĘDEM GEOLOGICZNYM OBSZAR GMINY JANOWIEC KOŚCIELNY POŁOŻONY JEST W OBREBIE NIECKI MAZOWIECKIEJ ZBUDOWANEJ Z OSADÓW KREDOWYCH, WYPEŁNIONEJ OSADAMI TRZECIORZĘDOWYMI I CZWARTORZĘDOWYMI W STREFIE GRANICZNEJ DWÓCH STRUKTUR: ANTEKLIZY MAZURSKO-SUWAŃSKIEJ I SYNEKLIZY PERYBAŁTYCKIEJ. GRANICĘ MIĘDZY NIMI ZAZNACZA STREFA USKOKÓW BIEGNĄCA LINIĄ NA PÓŁNOC OD DZIAŁDOWA AŻ DO TERENÓW NA POŁUDNIE OD MŁAWY. NA PODŁOŻU KRYSTALICZNYM LEŻĄ OSADY PALEOZOICZNE, KTÓRYCH MIĄŻSZOŚĆ JEST ZRÓŻNICOWANA OD KILKU DO POWYŻEJ 500 M ORAZ OSADY MEZOZOICZNE O MIĄŻSZOŚCI RZĘDU 2000-3000 M. STROP OSADÓW NAWIERCONYCH TWORZY KREDA GÓRNA, NAD KTÓRĄ WYSTĘPUJĄ UTWORY KENOZOIKU (TRZECIORZĘD I CZWARTORZĘD) O MIĄŻSZOŚCI 200-400 M.....</u>	<u>16</u>
4. SUROWCE NATURALNE	18
5. ZASOBY WODNE.....	19
5.1. Wody powierzchniowe, stan i zakres wykorzystania	19
5.2. Wody gruntowe.....	22
5.3. Wody podziemne.....	23

5.4. Wody geotermalne	26
6. GLEBY I ICH WYKORZYSTANIE.....	26
8. SZATA ROŚLINNA.....	30
8. SIEDLISKA, OSTOJE ZWIERZĄT I GOSPODARKA ŁOWIECKA.....	33
9. KLIMAT I WARUNKI AEROSANITARNE.....	33
10. HAŁAS	35
V. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I KULTUROWE.....	36
1. EKOLOGICZNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH.....	36
Wieś.....	36
2. ŚRODOWISKO KULTUROWE I JEGO OCHRONA.....	38
Obiekty zabytkowe:.....	42
Obiekty zabytkowe:.....	42
Obiekty zabytkowe:.....	42
Obiekty zabytkowe:.....	43
Obiekty zabytkowe:.....	43
Obiekty zabytkowe:.....	43
Obiekty zabytkowe:.....	44
Obiekty zabytkowe:.....	44
Obiekty zabytkowe:.....	44
Obiekty zabytkowe:.....	44
Obiekty zabytkowe:.....	45
Obiekty zabytkowe:.....	45
Obiekty zabytkowe:.....	45
Obiekty zabytkowe:.....	45
Obiekty zabytkowe:.....	45
Obiekty zabytkowe:.....	46
Obiekty zabytkowe:.....	46
<u>KRAJEWO WIELKIE.....</u>	46
Obiekty zabytkowe:.....	46
Obiekty zabytkowe:.....	46
Obiekty zabytkowe:.....	50
Obiekty zabytkowe:.....	51
Obiekty zabytkowe:.....	52
Obiekty zabytkowe:.....	52
Obiekty zabytkowe:.....	53
Obiekty zabytkowe:.....	53
Obiekty zabytkowe:.....	54
Obiekty zabytkowe:.....	54
Obiekty zabytkowe:.....	55
Obiekty zabytkowe:.....	55
Obiekty zabytkowe:.....	55
Obiekty zabytkowe:.....	56
Obiekty zabytkowe:.....	56
Obiekty zabytkowe:.....	56
Obiekty zabytkowe:.....	57
Obiekty zabytkowe:.....	57
Obiekty zabytkowe:.....	57
Obiekty zabytkowe:.....	58
Obiekty zabytkowe:.....	58

<u>VI. STAN ISTNIEJĄCY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO</u>	<u>59</u>
1. SFERA SPOŁECZNA.....	59
1.1. Sieć osadnicza.....	59
1.2. Ludność.....	59
1.3. Obsługa ludności.....	62
1.3.1. Oświata i wychowanie.....	62
1.3.2. Obsługa zdrowia i opieka społeczna.....	64
Świadczenia w tys. zł.....	65
1.3.3. Handel, gastronomia i rzemiosło.....	65
1.3.5. Mieszkalnictwo.....	66
Z a s o b y.....	67
2. SFERA GOSPODARCZA.....	68
2.1. Zatrudnienie.....	68
2.2. Sfera gospodarcza.....	69
2.3. Rolnictwo i obsługa rolnictwa.....	70
2.4. Turystyka i wypoczynek.....	74
3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	75
3.1. Zaopatrzenie w wodę.....	75
3.2. Odprowadzenie ścieków sanitarnych i deszczowych.....	80
3.3. Gospodarka odpadami.....	82
3.4. Zaopatrzenie w gaz.....	83
3.5. Zaopatrzenie w ciepło.....	83
3.6. Zaopatrzenie w energię elektryczną.....	83
3.7. Telekomunikacja.....	84
3.8. Melioracje.....	84
4. KOMUNIKACJA.....	85
4.1. Komunikacja drogowa.....	85
<u>VII. MATERIAŁY WYKORZYSTANE PRZY OPRACOWANIU STUDIUM.....</u>	<u>87</u>

I WSTĘP

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Podstawę prawną podjęcia prac nad opracowaniem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy stanowią dwa akty prawne:

- art. 6 Ustawy z 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (jednolity tekst Dz. U. nr 15 z 1999 r. poz. 139 z późniejszymi zmianami) mówiący o potrzebie opracowania Studium dla określenia polityki przestrzennej gminy;
- Uchwała nr X/58/99 z 7 września 1999 r. Rady Gminy w Janowcu Kościelnym o przystąpieniu do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”.

2. ZAGADNIENIA ZAWARTE W STUDIUM

Studium jest dokumentem planistycznym sporządzanym dla obszaru całej gminy, w którym określa się kierunki polityki przestrzennej prowadzonej przez Samorząd. Zawiera ono diagnozę stanu istniejącego zagospodarowania gminy i uwarunkowania jej rozwoju: przyrodnicze, kulturowe, społeczne, ekonomiczne, funkcjonalne i strukturalne. Ponadto sytuuje gminę w kontekście powiązań zewnętrznych i koordynuje podejmowane przez nią działania.

Zasób informacji o gminie zawarty w Studium będzie częścią procesu zarządzania gminą w warunkach gospodarki rynkowej, promowania gminy, lokalizacji zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych, koordynowania opracowywanych planów miejscowych, jak również koordynowania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych na obszarach nie objętych planami miejscowymi.

II CHARAKTERYSTYKA GMINY NA TLE POWIATU NIDZICKIEGO I WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

1. GMINA W UKŁADZIE ADMINISTRACYJNYM

Gmina Janowiec Kościelny utworzona została Uchwałą WRN w Olsztynie 1 stycznia 1973 r. Zarówno przed reformą administracji, jak i po reformie znajduje się w zasięgu oddziaływania administracyjnego Olsztyna. Do 1999 r. było to województwo olsztyńskie, natomiast po wejściu w życie ostatniej reformy administracji, restytucji powiatów i utworzenia nowych województw – od 1 stycznia 1999 r. gmina Janowiec Kościelny znalazła się w granicach powiatu nidzickiego i województwa warmińsko-mazurskiego. Siedzibą wojewódzkich władz administracyjnych jest nadal Olsztyn.

Gmina sąsiaduje bezpośrednio:

- od południa z gminą Wieczfnia Kościelna należącą do powiatu mławskiego i woj. mazowieckiego,
- od zachodu na niewielkim odcinku z gminą Iłowo-Osada w pow. działdowskim oraz Kozłowo w pow. nidzickim,
- od północnego- zachodu z gminą Nidzica,
- od północnego- wschodu i wschodu poprzez rz. Orzyc z gminą Janowo w pow. nidzickim.

Siedzibą władz samorządowych gminy jest wieś Janowiec Kościelny. Odległości wsi gminnej od siedziby władz administracji rządowej wynoszą: od siedziby powiatu – Nidzicy 16 km, od siedziby władz wojewódzkich – Olsztyna 67 km.

Gmina leży więc zarówno na południowym skraju powiatu, jak również na południowym obrzeżu województwa olsztyńskiego.

Na obszar gminy składa się 31 sołectw. Niezależnie od podziału administracyjnego na terenie gminy funkcjonują liczne geograficzne nazwy miejscowości, wiele z nich w postaci nazw zwyczajowych związanych z miejscem na których istniała dawniej zabudowa lub związane w określonymi cechami środowiska.

Wykaz sołectw:

Lp.	Nazwa sołectwa	Lp.	Nazwa sołectwa
1.	Szczepkowo Borowe	17.	Napierki
2.	Bielawy	18.	Nowa Wieś Dmochy
3.	Bukowiec Wielki	19.	Piotrkowo
4.	Gwoździe	20.	Pawelki
5.	Iwany	21.	Pokrzywnica Wielka
6.	Gołębie	22.	Połcie Stare
7.	Cygany	23.	Połcie Nowe
8.	Janowiec Kościelny	24.	Powierz
9.	Kuce	25.	Safronka
10.	Jastrzębki	26.	Szczepkowo Zalesie
11.	Jabłonowo	27.	Trząski
12.	Kołaki	28.	Smolany
13.	Leśniki	29.	Waśniewo
14.	Krusze	30.	Zabłocie Kanigowskie
15.	Kownatki	31.	Zaborowo
16.	Nowa Wieś Wielka		

2. PODSTAWOWE DANE CHARAKTERYZUJĄCE GMINĘ

• Liczba mieszkańców	U.S. stan na koniec 1997 r.	3 659 o.
	(U.G. stan na 01.2000 r.)	3 770 o.)
w tym: kobiet	1 779	
mężczyzn	1 880	
• Gęstość zaludnienia na 1 km ²	28,8 o.
<hr/>		
• Ogółem powierzchnia gminy	13 625 ha
w tym: użytki rolne	10 124 ha
grunty orne, sady i ogrody	7 621 ha
łąki i pastwiska	2 503 ha
grunty pod lasami i zadrzewieniami	2 601 ha
grunty pod wodami	69 ha
grunty zabudowane i zurbanizowane	628 ha
• Lesistość gminy	18,8 %
<hr/>		
• Sieć drogowa ogółem	212,6 km
drogi krajowe	9,5 km
drogi powiatowe	93,5 km
drogi gminne	80,8 km
w tym o nawierzchni ulepszonej i twardej	26,9 km
drogi pozostałe	28,8 km
<hr/>		
• Ilość mieszkań (rok 1997)	890
• Przeciętna pow. użytkowa mieszkania	69,4
• Pow. użytkowa mieszkania na 1 mieszkańca	15,9
• Przeciętna ilość izb w mieszkaniu	4,1
<hr/>		
• Sieć kanalizacyjna	-
• Sieć wodociągowa	62,4 km
• Przyłącza wodociągowe do budynków mieszkalnych	-
• Przyłącza kanalizacyjne do budynków mieszkalnych	-
• Sieć gazowa wysokociśnieniowa	5,2 km
• Sieć gazowa średniego ciśnienia	-

3. FUNKCJA GMINY

Wiodącą funkcją gminy Janowiec Kościelny jest rolnictwo. Dominacja tej funkcji na całym obszarze wynika z uwarunkowań przyrodniczo-glebowych, z istniejącej tradycji gospodarki rolnej, w której główny potencjał stanowią obecnie indywidualne gospodarstwa rolne.

4. POZYCJA GOSPODARCZA GMINY

Struktura budżetu gminy na przestrzeni ostatnich lat kształtowała się następująco:

	1996	1997	1998
	w tys. zł.		
Dochody ogółem	2 941,96	3 260,96	3 518,69
w tym: - dochody własne	301,35	402,60	698,80
- udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa	595,98	625,74	628,54
- dotacje celowe z budżetu państwa	916,95	783,59	631,35
- subwencje ogólne z budżetu państwa	970,37	1 229,70	1 584,59
Główne źródła dochodów własnych gminy:	92,06	122,46	110,47
- podatek rolny			
- podatek od nieruchomości	56,44	80,29	92,00
- podatek od środków transportu	36,04	84,51	56,40
- opłaty skarbowe	35,49	32,66	35,00

Dochody gminy na tle gmin powiatu nidzickiego w 1997 r.

Gmina	Udział dochodów własnych w dochodach ogółem %	Dochody ogółem gminy na 1 mieszkańca w zł	Dochody własne gminy na 1 mieszkańca w zł
gm. Janowiec Kościelny	12,3	891,21	110,0
średnio w granicach powiatu nidzickiego	27,0	882,00	263,66
średnio w granicach woj. warmińsko-mazurskiego	31,4	1 003,00	324,00

Kondycja finansowa gminy jest słaba. Udział dochodów własnych w dochodach gminy ogółem jest najniższy wśród gmin powiatu nidzickiego i ponad dwukrotnie niższy niż średnia dla powiatu i województwa warmińsko-mazurskiego. Podobnie kształtują się dochody własne na jednego mieszkańca, są one również najniższe wśród gmin powiatu nidzickiego. Dochody ogółem wyrównywane subwencjami i dotacjami są na poziomie porównywalnym do średniej w powiecie, jednakże znacznie niższe niż średnia dla woj. warmińsko-mazurskiego.

Znaczną pozycję po stronie dochodów stanowią w budżecie omawianej gminy, podobnie jak w budżetach większości gmin wiejskich składniki pochodzące z mechanizmu redystrybucji dochodów publicznych wykonywanej przez państwo wobec samorządów terytorialnych (subwencje) oraz środki z budżetu centralnego będące formą interwencjonizmu państwa w gospodarkę samorządu gminy (dotacje celowe). Wysokość tych sum w Janowcu Kościelnym sięgała w 1997 r. 61% dochodów ogółem. Wielkość ta jest zmienna i zależy od realnych możliwości budżetu państwa.

Pomimo, że gmina jest typowo rolnicza udział podatku rolnego w dochodach gminy ogółem wynosi zaledwie 3,1%. Całość dochodów własnych gminy nie jest tak wysoka (10,2%-19,8% dochodów ogółem w różnych latach), aby pozwoliły one gminie funkcjonować bez pomocy finansowej państwa.

Porównywanie wskaźników finansowych gmin pow. nidzickiego do średniej dla woj. warmińsko-mazurskiego daje obraz sytuacji dość wyrównanej, świadczącej o generalnie słabszej kondycji finansowej tego rejonu Polski.

Struktura wydatków gminy w ostatnich latach kształtowała się następująco:

Lata	Wydatki ogółem	w tym					
		Wydatki inwestycyjne	% ogółem	Wydatki bieżące materialne	% ogółem	Wynagrodzenia	% ogółem
1996 r.	2 932,33	665,75	22,7	994,41	33,9	831,16	28,3
1997 r.	3 622,32	986,08	27,2	1 048,18	29,0	1 035,87	28,5
1998 r.	3 452,6	361,00	10,4	3091,63	89,1	1 168,22	33,8
powiat nidzicki 1997, 1998 r.	*	*	<u>20,8</u> 17,7	*	<u>55,0</u> 57,1	*	*
województwo warmińsko- mazurskie w 1997, 1998 r.	*	*	<u>20,8</u> 18,8	*	<u>55,7</u> 55,6	*	*

W ramach uzyskiwanych dochodów gmina decyduje o rozmiarach i strukturze wydatków budżetowych. Podział dochodów w 1998 r. przedstawiał się następująco:

Rodzaj wydatków	% wydatków ogółem			
	1996 r.	1997 r.	1998 r.	średnio w woj. warmińsko-mazurskim w 1998 r.
• gospodarka komunalna	2,2	4,3	5,6	15,2
• gospodarka mieszkaniowa	0,8	1,2	1,7	*
• oświata i wychowanie	54,2	55,4	50,3	40,5
• kultura i sztuka	2,0	2,2	2,5	*
• ochrona zdrowia	-	0,1	0,2	20,8
• opieka społeczna	16,2	13,7	16,5	
• kultura fizyczna i sport	0,4	0,6	0,6	*
• administracja samorządowa	11,3	9,9	12,4	

Olbrzymim obciążeniem dla budżetu gminy są wydatki ponoszone na oświatę i wychowanie oraz opiekę społeczną. Stanowią one łącznie blisko 65% wydatków ogółem. Koszty te będą rosły wraz ze wdrażaniem reformy szkolnictwa.

Na pozostałe dziedziny życia gminy pozostało zaledwie 30% budżetu. Skutki takiego podziału wydatków to niedoinwestowanie gminy w infrastrukturę techniczną – przede wszystkim w systemy kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków.

Nowy podział ról, zadań i kompetencji, wiele uprawnień i odpowiedzialności przekazanych ze szczebla centralnego (rządowego) na samorzady, nie pociągnęły jednak za sobą zmian w systemie rozdziału finansów publicznych.

5. WSKAŹNIKOWA OCENA PORÓWNAWCZA GMINY W STOSUNKU DO GMIN POWIATU NIDZICKIEGO I WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO - MAZURSKIEGO (1996, 1997 r.)

	Gmina Janowiec K.	Miejsce wśród gmin w powiecie	
Powierzchnia gminy ogółem	13 625	4	
Liczba ludności	3 659	3	
	średnio w gminie	średnio w pow. nidzickim	średnio w woj. warmińsko- mazurskim
Gęstość zaludnienia osoby/km ²	28,8	37,0	59,6
Przyrost naturalny na 1000 ludności	3,2	5,2	3,9
Nieprodukcyjni na 100 os. w wieku produkcyjnym	87,5	73,0	69,4
Mieszkania na 1000 ludności	247,2	274,6	282,2
Wskaźnik lesistości % (wg rejestrów gruntów 1999)	18,8	35,6	29,0
Dochody budżetu gminy ogółem na 1 mieszkańca w zł (1997 r.)	891,21	882,00	1 003
Udział dochodów własnych w ogólnych dochodach gminy % (1997 r.)	12,3	27,0	31,4
Udział dotacji i subwencji z budżetu państwa w budżecie gminy (1997) %	61,0	52,1	44,4

III. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY

1. POWIĄZANIA PRZYRODNICZE

Gmina Janowiec Kościelny leży na obrzeżu głównych systemów powiązań przyrodniczych zarówno o randze krajowej jak i lokalnej. Wschodnia i północno-wschodnia część gminy to korytarz ekologiczny związany z doliną Orzyca, włączony w granice Obszaru Chronionego Krajobrazu obejmującego znaczną część województwa warmińsko-mazurskiego.

W koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA obszar gminy leży na pograniczu dwóch obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym: Obszaru Puszczy Kurpiowskiej (resztki dawnej Puszczy Zielonej) oraz Obszaru Zachodniomazurskiego. Zarówno jeden obszar węzłowy jak i drugi wyróżniają się z otoczenia bogactwem ekosystemów i stopniem naturalności.

W obrębie obszarów węzłowych mieszczą się biocentra i strefy buforowe, w których występują nagromadzenia największych walorów przyrodniczych. Tak właśnie została zakwalifikowana dolina Orzyca.

W układzie zlewniowym blisko 80% obszaru gminy należy do zlewni rz. Narwi. Niewielki północno-zachodni fragment gminy leży w zlewni rz. Nidy (Wkry), natomiast z południowo-zachodniego skraju wody odprowadzane są do rz. Wieczfnianki. Cała gmina natomiast należy do zlewni Wisły.

Gmina Janowiec Kościelny tak jak całe województwo warmińsko-mazurskie znajduje się w granicach obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” obejmującego swym zasięgiem północno-wschodnią część Polski.

2. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE

Genezę układu przestrzennego gminy Janowiec Kościelny można datować na XIII w., kiedy to następowała ekspansja osadnicza mazowieckich rodów szlacheckich, sięgająca po Nowogród i Wileńszczyznę. Grody szlacheckie powstawały zwykle przy szlakach komunikacyjnych. Jednym z najważniejszych szlaków handlowych przebiegających przez Mazowsze we wczesnym średniowieczu było odgałęzienie „szlaku bursztynowego”, który w Ciechanowie rozgałęział się na wschód i zachód. Odnoga wschodnia biegła do przeprawy przez rz. Orzyc w Łańskich Podborach, Grzebsku, Janowie, kierując się z Grzebska przez Wiśniewo, Janowiec, Smolany w kierunku wsi Muszaki do Pasyimia i Szczytna.

Powiązania genetyczne obszaru gminy z Mazowszem oraz duże wpływy pruskie sięgające wczesnego średniowiecza utrwaliły się do dziś w kierunkach powiązań funkcjonalnych.

Położenie gminy w bliskiej odległości między dwoma miastami Mławą i Nidzicą nie pozwoliło na wykształcenie się pośredniego silnego ośrodka obsługi na szczeblu gminnym. Powiązania administracyjne z siedzibą władzy rządowej skierowane były nieprzerwanie do Olsztyna. Pomimo zmian w podziale administracyjnym w 1999 r. podległości te nie uległy zmianie, powstał jedynie szczebel pośredni - powiat z siedzibą w Nidzicy.

W gminie Janowiec Kościelny, tak jak w wielu innych gminach podmiejskich dominują powiązania funkcjonalne z przyległymi miastami w prawie każdej dziedzinie życia. Ostatnie lata z uwagi na żywiołowy rozwój komunikacji indywidualnej przyczyniły się do osłabienia nieco funkcji ośrodka gminnego jako ośrodka obsługi. Pozostaje on ośrodkiem władzy świeckiej i religijnej, jednakże izochrona dojazdu do Nidzicy, Mławy czy nawet Olsztyna nie jest barierą ograniczającą powiązania w innych dziedzinach funkcjonowania gminy.

3. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE

Obsługa komunikacyjna gminy opiera się wyłącznie na systemie drogowym. Najważniejszą trasą komunikacyjną obszaru dającą możliwość realizacji przejazdów dalekiego zasięgu, zarówno pasażerskich jak i towarowych, jest droga krajowa nr 7, poprzez którą gmina ma połączenie w kierunku północnym z miastem Olsztynem, Gdańskiem, na południe zaś ze stolicą państwa. Znaczenie komunikacyjne trasy nr 7 dla gminy Janowiec Kościelny umniejsza nieco jej skrajne położenie na zachodnim obrzeżu obszaru. Nie mniej trasa ta może być elementem aktywizującym rozwój gospodarczy gminy.

Na system drogowy składają się ponadto drogi powiatowe (dawne wojewódzkie) łączące ośrodki gminne i miasto powiatowe.

IV. OCENA LOKALNYCH ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I WYSTĘPUJĄCE ZAGROŻENIA

1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina Janowiec Kościelny leży na obszarze Niżu Środkowoeuropejskiego, na pograniczu dwóch podprowincji: Pojezierza Środkowo-Bałtyckiego i Niziny Północnomazowieckiej. Pas południowy obszaru gminy to mazoregion Wzniesień Mławskich graniczący od północy z Garbem Lubawskim. Obszar jest więc zróżnicowany pod względem geograficznym, co znajduje odzwierciedlenie w ukształtowaniu terenu.

2. UKSZTAŁTOWANIE I FORMY POWIERZCHNI ZIEMI

Powierzchnia gminy Janowiec Kościelny posiada charakter falisty, miejscami równinny. Południowa część gminy - do doliny Orzyca, to fragment Wzniesień Mławskich. Rzeźba ukształtowana została tu głównie na skutek akumulacyjnej i erozyjnej działalności lodowca i wód lodowcowych w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Najwyższe wzniesienie w tym rejonie sięga prawie 200 m n.p.m., schodząc do ok. 60 m w dolinę Orzyca.

Urozmaiceniem rzeźby w tej części gminy są wzgórza i wały moreny czołowej. Charakteryzują się one dość dużym nachyleniem stoków, świeżością form przypominają rzeźbę pozostawioną przez zlodowacenia bałtyckie. Do form rysujących się w krajobrazie południowej części gminy należy zaliczyć pojedyncze izolowane wzgórza moreny czołowej. Położone są one na wysokości ok. 170 m n.p.m., a nachylenie zboczy często przekracza 10%.

Od południa na teren gminy wcinają się dwa wały morenowe, rozcięte doliną Wieczfnianki. Wał wschodni przebiegający z północnego zachodu na południowy wschód od wsi Żaki przez Turowo, Jabłonowo, posiada wysokości bezwzględne do 200 m n.p.m. Stoki w tym rejonie bywają bardzo strome, a nachylenia terenu przekraczają często 15%. Wał zachodni o nieco odmiennej rzeźbie zahacza o teren gminy jedynie w rejonie wsi Napierki. W rzeźbie terenu wyróżniają się pojedyncze pagórki i wzgórza. Pomiedzy nimi znajdują się obniżenia i zagłębienia, bądź suche dolinki erozyjno-denudacyjne.

Do form późnoglacialnych i holocenijskich na omawianym terenie należą doliny rzeczne. Największą wytworzyła rz. Orzyc. Zajmuje ona na terenie gminy niewielki pas wzdłuż wschodniej granicy. Dno doliny jest płaskie, podmokłe o zróżnicowanej szerokości. Doliny wytworzone przez zachodnie dopływy Orzyca są formami niewielkimi o dnach również podmokłych i zabagnionych.

Północna część gminy to fragment falistej wysoczyzny morenowej w obrębie jednostki morfologicznej zwanej „Garbem Lubawskim”, na wschodnim schyłkowym jej krańcu.

3. BUDOWA GEOLOGICZNA

Pod względem geologicznym obszar gminy Janowiec Kościelny położony jest w obrębie Niecki Mazowieckiej zbudowanej z osadów kredowych, wypełnionej osadami trzeciorzędowymi i czwartorzędowymi w strefie granicznej dwóch struktur: anteklizy mazursko-suwalskiej i syneklizy perybałtyckiej. Granicę między nimi zaznacza strefa uskoków biegnąca linią na północ od Działdowa aż do terenów na południe od Mławy. Na podłożu krystalicznym leżą osady paleozoiczne, których miąższość jest zróżnicowana od kilku do powyżej 500 m oraz osady mezozoiczne o miąższości rzędu 2000-3000 m. Strop osadów nawierconych tworzy kreda górna, nad którą występują utwory kenozoiku (trzeciorząd i czwartorzęd) o miąższości 200-400 m.

Trzeciorzędowe utwory paleocenu zostały stwierdzone m.in. w wierceniach w Nidzicy. Tworzą je piaski, piaskowce margliste i mułowce z glaukonitem oraz szczątkami fauny.

Osady oligocenu zostały stwierdzone także wierceniemi w Nidzicy. Miąższość ich dochodzi do 50 m, a budują je głównie mułki i ły z niewielkimi przewarstwieniami piasków glaukonitowych. Lokalnie udział piasków w utworach oligocenu przekracza 50%. Podobnie jak osady oligocenu także osady miocenu wykształcone są przeważnie w facji ilasto-mułkowej. Miąższość utworów miocenu jest dość znaczna i dochodzi do 100 m. Miocen zbudowany jest z mułków węglistych, iłów i piasków z wkładkami węgla brunatnego.

Ostatnim ogniwiem trzeciorzędu są utwory pliocenu. Wykształcony jest on jako ły i mułki pstre, niekiedy czarne z przewarstwieniami piasków drobnoziarnistych lub pylastych. Poza rejonem głębokich rozcięć erozyjnych pliocen stanowi bezpośrednio podłoże utworów czwartorzędowych. Stropowa część utworów plioceńskich wykazuje znaczne urozmaicenie. Najwyższe położenie iłów plioceńskich zanotowano w profilu w Pokrzywnicy na wysokości 158 m n.p.m. oraz w rejonie Białut na rzędnej 152,1 m n.p.m. Strefa wysokiego wypiętrzenia osadów pliocenu graniczy bezpośrednio z rynną erozyjną o rozciągłości północ-południe tj. na północ od Napierek w stronę Nidzicy. Strefa obniżonego stropu trzeciorzędowego posiada zapewne odgałęzienia w kierunku wschodnim. Wszystko to powoduje, że budowa wyżej zalegających utworów czwartorzędowych jest silnie zróżnicowana.

Zarówno budowa geologiczna jak i wynikająca z tego miąższość utworów czwartorzędowych jest na terenie gminy silnie zróżnicowana. Maksymalna grubość pokrywy czwartorzędowej występuje w obrębie głęboko wciętych w podłoże trzeciorzędowe form erozyjnych. Najniższą miąższość osadów czwartorzędowych zanotowano w strefach wypiętrzeń osadów plioceńskich tj. w rejonie Pokrzywnicy zaledwie 12,0 m oraz w rejonie Białut zaledwie 18,0 m. Najpełniejszy profil osadów czwartorzędowych związany jest z rozcięciami erozyjnymi.

Najstarsze osady czwartorzędowe (eoplejstocen) nie zostały dotychczas stwierdzone lub rozpoznane w obrębie rozpatrywanej gminy, jak również osady najstarszego zlodowacenia podlaskiego. Dopiero osady z interglacjału kromerskiego, a więc z okresu charakteryzującego się intensywnym rozwojem procesów denudacyjnych i erozyjnych zostały stwierdzone m.in. w Nidzicy i Mławie. Ówczesne rzeki głęboko wcięły swe doliny nie tylko w starsze osady glacialne, ale także w utwory trzeciorzędowe, tworząc podstawowe zręby rzeźby podczwartorzędowej. Głęboko wcięte doliny rzeczne w końcowym etapie interglacjału zasypane zostały utworami piaszczysto-zwirowymi o miąższości dochodzącej do 40 m. (wierceni w Nidzicy). Występujące po interglacjale kromerskim zlodowacenie południowo-polskie reprezentowane jest przez gliny zwałowe, osady wodnolodowcowe oraz zastoiskowe dwóch stadiałów. Dość powszechnie w rozpatrywanym rejonie występują osady starszego stadiału. Tworzą je gliny zwałowe występujące na rzędnych ca 15-25 m p.p.m.

Zarówno gliny zwałowe tego stadiału jak i występująca nad nimi seria warwowych mułków ilastych występuje jedynie w obrębie rozcięć erozyjnych. Lokalnie ponad serią zastoiskową występuje warstwa piaszczysto-żwirowa, związana z osadami sandrowymi. Występujące ponad osadami zlodowacenia południowo-polskiego osady interglacjału mazowieckiego także ograniczone są z reguły do rozcięć erozyjnych. Osady tego interglacjału tworzą przeważnie piaski pylaste z licznymi przewarstwieniami mułków i ilów. W rejonie rozpatrywanej gminy utwory te zalegają w zakresie rzędnych 25-50 m n.p.m. Osady neoplejstocenu obejmujące osady zlodowacenia środkowo-polskiego oraz północno-polskiego tworzą główną „masę” utworów czwartorzędowych.

Osady zlodowacenia środkowopolskiego są reprezentowane przez trzy okresy glacialne i przedzielające je okresy interstadialne. Osady tego zlodowacenia mają największy udział w budowie geologicznej pokrywy czwartorzędowej i występują na niemal całym omawianym obszarze. Miąższość osadów jest bardzo zróżnicowana, przy czym największe redukcje występują w obrębie wyniesień powierzchni podczwartorzędowej. Najbardziej powszechnie występuje glina zwałowa stadiału maksymalnego. W obrębie rozpatrywanej gminy wstępuje ona na wysokościach 110-155 m n.p.m. Osady następnego stadiału tj. mazowiecko-podlaskiego reprezentowane są przez utwory zastoiskowe, wypełniające obniżenia ówczesnej powierzchni oraz rzadziej gliny zwałowe i utwory wodnolodowcowe. Lokalnie gliny zwałowe uległy rozmyciu i jedynym świadectwem ich występowania jest bruk morenowy. W obrębie gminy Janowiec Kościelny glina zwałowa tego stadiału występuje na rzędnych 120-140 m n.p.m. Występujące ponad nią utwory wodnolodowcowe mają z reguły niewielką miąższość i ograniczają się przeważnie do obniżeń, powstałych na skutek erozji wód glacialnych. Okres interstadiału bużańskiego wyrażony jest osadami rzecznyymi o miąższości do kilku metrów. Nasunięcie lądolodu ostatniego stadiału zlodowacenia środkowopolskiego poprzedziła akumulacja ilów, mułków i piasków sandrowych. Osady tego stadiału tworzą charakterystyczną dwudzielność tj. dwie warstwy glin zwałowych i rozdzielające je utwory wodnolodowcowe.

Osady wodnolodowcowe tworzą przeważnie ciągły poziom i występują na rzędnych 150-170 m n.p.m. Lokalna redukcja tych osadów, poza strefami wywietrzenia utworów starszych, związana jest z kulminacjami stropu starszego poziomu glin zwałowych. Powierzchnia rozpatrywanego terenu zbudowana jest z licznych form glacialnych. Charakterystyczne są tu moreny czołowe o południkowym rozciągnięciu. W krajobrazie wyraźnie zaznacza się morena czołowa stadiału północno-mazowieckiego w rejonie Nidzica-Muszaki. Morena ta wchodząca w rozpatrywany obszar ma kulminacje sięgającą 200 m n.p.m. Jest to wyraźna strefa marginalna związana z dłuższym postojem lądolodu północno-mazowieckiego. Innym typem osadów stadiału północno-mazowieckiego są piaski i żwiry ozów. Mają one charakter osadu wodnolodowcowego, warstwowanego.

W okresie zlodowacenia północnopolskiego rozpatrywany teren znajdował się w strefie peryglacialnej i był intensywnie niszczone.

Holocen - osady te o większej miąższości występują jedynie w strefie dolin rzecznych. Są to piaski warstwowane, drobnoziarniste i średnioziarniste z domieszką pyłów i części humusowych, oraz dominujące z reguły torfowiska o grubości od 0,5 do 1,5 m.

4. SUROWCE NATURALNE

Gmina Janowiec Kościelny posiada jedno rozpoznane i udokumentowane złożo kruszywa naturalnego – Jabłonowo.

Złożo **JABŁONOWO** o powierzchni 19,6 ha i zasobach 3 306 tys. ton stanowi piasek ze żwirem o przeznaczeniu do produkcji betonów, mas bitumicznych, warstw filtracyjnych, podsypki. Kruszywa te mogą być stosowane w drogownictwie i budownictwie. Złożo nie jest eksploatowane na skalę przemysłową. W południowej jego części znajduje się żwirownia, której kruszywo wydobywane jest okresowo dla celów lokalnych.

Dokumentacja geologiczna złoża została zatwierdzona decyzją Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa znak: KZK/012/W/6092/93/94 z 17.01.1994 r.

Poza tym istnieją na terenie gminy miejsca eksploatacji kruszywa naturalnego na potrzeby lokalne:

- żwirownia położona na południe od wsi Połcie Stare przy drodze do PGR-u Kuce. Teren wyrobiska poeksploatacyjnego i teren położony w kierunku prawdopodobnego zalegania zasobów znajdują się na działce nr 299 obrębu Połcie. Jest to teren prywatny, rola klasy VI. Surowcem jest tu kruszywo słabo wysortowane zawierające warstwy bruku morenowego, pospółki i mułku. Według oceny makroskopowej surowiec przydatny jest głównie do robót drogowych;
- żwirownia położona na południe od wsi Nowa Wieś Dmochy. Teren wyrobiska i zasobów perspektywicznych położony jest na gruntach prywatnych (działki nr 140, 141, 142, 144). Jest to rola klasy V, VI, VIz. Surowcem jest pospółka i piasek. Materiał jest dość dobrze wysortowany i przydatny głównie do budownictwa, a także do niektórych robót drogowych;
- żwirownia położona na południe od wsi Pokrzywnica. Teren wyrobiska i zasobów perspektywicznych położony jest na gruntach PGR-u i stanowi rolę klasy V. Surowcem jest pospółka i piasek, przydatne zarówno dla budownictwa jak i drogownictwa;
- żwirownia położona na wschód od wsi Szczepkowo-Zalesie. Wyrobisko i zasoby perspektywiczne znajdują się na gruntach PFZ i częściowo Lasów Państwowych. Jest to rola klasy VIz. Kopalina jest pospółka z domieszką piasków. Materiał nadaje się głównie dla potrzeb budownictwa,
- żwirownia położona na południowy-zachód od wsi Jabłonowo-Adamy. Grunt prywatny, działki 177, 176, rola klasy VI. Żwirownia położona na terenie złoża „Jabłonowo”.

Na terenie gminy występuje wiele miejsc eksploatacji pospółki, w niewielkim zakresie, na gruntach gminnych, bez koncesji. Z reguły jest to eksploatacja prowadzona przez okolicznych mieszkańców na własne potrzeby, i tak:

- w miejscowości Bielawy (terenu o powierzchni ok. 1,0 ha),
- w m. Krusze (ok. 1,0 ha),
- w m. Kuce,
- w m. Safronka (około 1,0 ha gruntów AWRSP).

W rejonie przysiółka Boruty odkryto złożo gytii wapiennej zalegającej pod około 1-metrowym nadkładem utworów piaszczysto-gliniastych i humusu. Teren nie został jeszcze geologicznie przebadany, brak jest więc konkretnych informacji o jakości surowca i jego zasobach. Obszar ewentualnego (spodziewanego) występowania złoża kredy jeziornej obejmuje dolinę cieku na odcinku między Borutami i Szypułkami. Użytkowany jest on obecnie jako łąki i pastwiska, częściowo zakrzaczony.

W dolinie rzeki Orzyc, stanowiącej wschodnią granicę gminy Janowiec, znajduje się złożo torfu, którego znaczna część leży na terenie gminy. Nie przewiduje się eksploatacji torfu z terenu użytkowanego obecnie rolniczo.

5. ZASOBY WODNE

5.1. Wody powierzchniowe, stan i zakres wykorzystania

Obszar gminy Janowiec Kościelny leży w około 80% powierzchni w dorzeczu rzeki Narwi. Główną rzeką zbierającą wody z terenu gminy jest rzeka Orzyc, stanowiąca wschodnią granicę gminy. Uchodzą do niej rzeki: Dąbrówka, Janówka, Borowianka i sieć rowów melioracyjnych.

Niewielki północno-zachodni fragment gminy leży w zlewni rzeki Nidy (Wkry), natomiast południowo-zachodni odwadniany jest rowem melioracyjnym odprowadzającym wody do rzeki Wieczfnianki.

Wododział pomiędzy zlewniami Nidy-Wkry i Orzyca przebiega wzniesieniami morenowymi pomiędzy miejscowościami Zabłocie Kanigowskie – Jastrząbki, Janowiec Leśniki – Janowiec Szlachecki, Safronka – Sinice, Miecznikowo, Grabówek - teren na północ od Grabowa Leśnego.

Rzeka **Orzyc** – jest prawostronnym dopływem Narwi uchodzącym do niej w km 125+600. Całkowita długość Orzyca wynosi 144,8 km.

Orzyc wypływa na wysokości około 155 m n.p.m. z rozległego obniżenia pojeziernego rozciągającego się na północ od m. Dębsk (gm. Szydłowo, woj. mazowieckie).

Około 70 % obszaru całej zlewni zajmują mokradła i łąki na torfach.

Na teren gminy Janowiec rzeka wpływa w km 125+900, a wypływa w kilometrze 116+570.

Powierzchnia zlewni Orzyca w km 125+900 wynosi 263,0 km², a w km 116+570 wraz ze zlewnią rzeki Borowianki – 417,7 km².

Dno doliny Orzyca do ujścia rzeki Dąbrówki jest szerokie, podmokłe i zatorfione. Natomiast na terenie gminy dolina się zwęża. Poza doliną zlewnia obejmuje wysoczyznę morenową zbudowaną z glin zwałowych i piasków z głazami.

Rzeka Orzyc regulowana była w latach 1965 – 1976, przy czym odcinek rzeki znajdujący się na terenie gminy w ramach zadania „Orzyc Górny“ wykonano w latach 1974 – 76.

Wykonano melioracje na gruntach wsi Waśniewo, tj. zdrenowano 179,0 ha gruntów ornych, a 10,0 ha użytków zielonych odwadnianych jest rowami melioracyjnymi.

W latach 80-tych w związku z niezadowalającym stanem rzeki (procesy erozji dennej, zwężenie koryta) i potrzebami melioracyjnymi opracowano założenia techniczno-ekonomiczne pt.: „Orzyc Górny – modernizacja urządzeń melioracyjnych“.

Inwestycję rozpoczęto w 1990 roku i trwa ona nadal. Dotychczas renowacją objęto odcinek rzeki do Szczepkowa Borowego. Wykonano także melioracje użytków zielonych na powierzchni 448 ha oraz 12 ha gruntów objęto drenażem. Melioracje prowadzone były na gruntach wsi: Szczepkowo-Borowe, Szczepkowo-Skrody, Iwany, Szczepkowo Zalesie, Sołdany, Zaborowo. Istniejąca sieć rowów melioracyjnych wykonanych w latach 60-70-tych i 80-tych została poddana modernizacji.

Przebiegi charakterystyczne rzeki Orzyc w okresie 1951 do 1990 roku w km 125+900, tj. poniżej ujścia Dąbrówki przedstawiają się następująco:

WWQ	18,60 m ³ /s
SWQ	8,31 m ³ /s
SSQ	1,90 m ³ /s
SNQ	0,46 m ³ /s
NNQ	0,28 m ³ /s

Uwaga:

Podstawą przeliczeń są dane z „Rocznika hydrologicznego rzek“ wydanie IMiGW 1997 r. Warszawa z posterunku wodowskazowego Krasnosielec oraz wzór

$$Q_{km} = Q_w (A_{km}/A_w)^n$$

gdzie:

Q_{km} – przepływ charakterystyczny w określonym kilometrze rzeki Orzyc (m³/s)

Q_w – przepływ charakterystyczny w przekroju wodowskazowym (m³/s)

A_{km} – powierzchnia zlewni w określonym km rzeki

A_w – powierzchnia zlewni w przekroju wodowskazowym

n – wykładnik potęgi dla poszczególnych przepływów charakterystycznych wg IMiGW.

Przepływy charakterystyczne rzeki Orzyc w profilu powyżej ujścia rzeki Borowianki, tj. w km 116+70 i powierzchni zlewni 417,7 km² przedstawiają się:

WWQ	31,14 m ³ /s
SWQ	12,25 m ³ /s
SSQ	2,68 m ³ /s
SNQ	0,63 m ³ /s
NNQ	0,29 m ³ /s

Rzeka **Dąbrówka** – jest lewostronnym dopływem Orzyca uchodzącym do niego w km 125+590. Jej długość wynosi 11,64 km, a powierzchnia zlewni 34,4 km². Na odcinku 2,02 km rzeka stanowi południowo-wschodnią granicę gminy. Od km 2+02 do 2+950 rzeka przepływa przez teren gminy Wieczfnia Kościelna.

Praktycznie cała rzeka była w przeszłości uregulowana. Długość odcinków waha się od 130 do 600 m. Dopiero od Bielaw występują niewielkie łagodne łuki na niewielkim odcinku rzeki.

Obszarem źródłowym rzeki jest podmokłe obniżenie terenowe na północ od miejscowości Miecznikowo – Gołbie. W górnym odcinku rzekę zasilają dwa rowy: prawostronnie z lesistych terenów na wschód do Grabowa Leśnego i lewostronnie rów spod wsi Sowy.

Na odcinku od Bielaw do Nowej Wsi rzeka zbiera wodę rowem głównym uchodzącym lewostronnie ok. 570 m powyżej mostu w Nowej Wsi. Odwodnienie obejmuje grunty wsi Bielawy, Nowa Wieś i częściowo wsi Piotrkowo. Od Nowej Wsi do ujścia wykonano zadanie melioracyjne „Waśniewo“ w ramach, którego zdrenowano 179 ha użytków położonych w obszarze Orzyca i Dąbrówki.

Dno doliny rzeki Dąbrówki budują piaski aluwialne, a w dolnym odcinku torfy. Większa część zlewni zbudowana jest z gliny morenowej i przykryta miejscami piaskiem ze żwirem.

Rzeka **Janówka** – jest lewostronnym dopływem Orzyca i uchodzi do niego w km 121+440, a powierzchnia zlewni Orzyca wraz z rzeką Janówką wynosi 375,5 km². Długość rzeki wynosi około 8,1 km, a powierzchnia zlewni około 22 km².

Rzeka Janówka wypływa z podmokłego obniżenia terenowego na gruntach wsi Kołaki poniżej i powyżej drogi Gołbie-Janowiec Kościelny.

Zlewnię w części północnej budują głównie piaski, natomiast część południowa zbudowana jest z glin zwałowych przykrytych piaskami.

Dno doliny rzecznej wypełniają aluwia. Górny odcinek rzeki do wsi Kukielki ma charakter cieku naturalnego z licznymi zakolami. Jest to odcinek o długości około 5,7 km. Dolny odcinek o długości 2,39 km jest uregulowany.

Przez teren miejscowości Janowiec Kościelny przebiega rów, który bierze początek na gruntach wsi Janowiec Szlachecki. Rów ten uchodzi do Janówki na wschód od wsi Pokrzywnica.

Rzeka **Borowianka** – jest lewostronnym dopływem Orzyca uchodzącym do niej w km 116+570. Długość Borowianki wynosi około 10,25 km, a powierzchnia zlewni 42,2 km². Odcinek od ujścia do km 1+640 stanowi północno-wschodnią granicę pomiędzy gminą Janowiec Kościelny, a Janowo.

Źródła cieków położone są na wysokości 180 m n.p.m. na gruntach wsi Górowo-Trzaski na południowo-zachód od zabudowy.

Zlewnię budują w górnym odcinku gliny zwałowe wzgórz morenowych, w środkowej – piaski z głazami. Dolny odcinek jest podmokły. Dno doliny budują aluwia.

Rzeka została uregulowana na odcinku od ujścia (do Orzyca) do mostu w m. Połcie Młode, tj. na odcinku około 5,8 km. Przy czym regulację wykonano w dwóch etapach zadań melioracyjnych.

I etap pn. „Borowianka“ oprócz regulacji rzeki na odcinku 3,9 km obejmował melioracje użytków zielonych na powierzchni 222 ha na gruntach wsi Szczepkowo Borowe i Smolany.

Zadanie „Borowianka II“ obejmowało użytki zielone na gruntach wsi Połcie Stare, Nowa Wieś i Dmochy o powierzchni 19,0 ha.

W 1984 roku wykonano melioracje użytków zielonych na obiekcie „Iwany“ obejmując grunty wsi Szczepkowo Borowe i Iwany. Powierzchnia odwadnianych użytków rowami wynosi 93 ha, drenażem objęto 8 ha gruntów ornych.

Dopływ spod Powierza – jest lewostronnym dopływem Nidy-Wkry. Jest to ciek o powierzchni zlewni 32,1 km² odwadniający północno-zachodnią część gminy Janowiec Kościelny – falisty obszar moreny czołowej.

Dno cieków budują aluwia, natomiast zlewnię w górnej części, powyżej Safronki budują gliny zwałowe przykryte piaskami. Środkową część zlewni budują piaski pylaste oraz piaski na glinie zwałowej, dolny odcinek – gliny zwałowe.

W latach 60-tych na gruntach PGR Safronka i Gniadki wykonano melioracje. Obecnie stan tych obiektów jest niedostateczny.

Południowo-zachodni fragment gminy Janowiec odwadniany jest rowem odprowadzającym wody do rzeki Wieczfnianki z obiektu melioracyjnego „Napierki“. Melioracje wykonano w latach 1976-77 i objęto nimi grunty wsi Napierki, Napierki Kolonia o powierzchni 87 ha, w tym drenażem – 32,0 ha gruntów ornych, a 55,0 ha użytków zielonych odwadniane jest rowami.

Stan czystości wód powierzchniowych

Rzeka Orzyc była badana przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Olsztynie w jednym punkcie na terenie gminy Janowo w 1994 r. Większość wskaźników odpowiadała normom I klasy czystości wód. Jednak wartości ChZT_{Cr} i ChZT_{Mn}, stężenia związków fosforu i wskaźnik saprobowości mieściły się przeważnie w granicach norm II klasy czystości wód. Miano coli typu fekalnego, które jest wskaźnikiem zanieczyszczenia bakteriologicznego mieściło się w przeważającej części roku w III klasie czystości wód.

Badania z 1996 roku przeprowadzone przez WIOŚ Ciechanów w przekroju kontrolno-pomiarowym zlokalizowanym na granicy b. województw ciechanowskiego i olsztyńskiego wykazały, że rzeka prowadziła wody III klasy czystości. Substancje organiczne określane wskaźnikiem ChZT_{Mn} płynęły w znacznych stężeniach odpowiadających III klasie czystości wód, w grupie biogenów o klasyfikacji decydowała wysoka zawartość azotu azotynowego. Stan sanitarny charakteryzowany wartością miano coli typu fekalnego wskazywał na znaczne bakteriologiczne zanieczyszczenie rzeki i odpowiadał III klasie czystości.

Ww. badania prowadzone w różnych punktach pomiarowo-kontrolnych i różnych latach (1994 i 1996 r.) nie mogą być podstawą do jednoznacznego stwierdzenia postępującego zanieczyszczenia wód powierzchniowych czy też podziemnych (głównie I warstwy wodonośnej). Nie mniej jednak do takich stwierdzeń upoważnia istniejąca sytuacja w terenie. Wzrasta zwodociągowanie wsi, natomiast brak jest zbiorczych sieci kanalizacji sanitarnych i oczyszczalni ścieków. Większość budowanych dawniej, ale i obecnie osadników do gromadzenia ścieków jest niezgodnie z wymogami prawa budowlanego i ochrony środowiska, a więc bez dna lub z dnem przepuszczalnym. Są one tylko z nazwy bezodpływowe.

Wiele zabudowań usytuowanych w pobliżu cieków posiada wykonane odprowadzenia ścieków bezpośrednio do odbiornika; np. w Janowcu Kościelnym, Nowej Wsi i innych miejscowościach gminy.

Stwierdzono zły stan zbiorników bezodpływowych, brak wywozu lub niesystematyczny wywóz ścieków ze zbiorników przy budynkach mieszkalnych po byłych zakładach rolnych (np. w Safronce). Niewywożone ścieki z przepelnionych osadników tworzą rozlewiska lub powierzchniowo spływają do pobliskich cieków powodując zanieczyszczenie gruntu, wód powierzchniowych i gruntowych.

5.2. Wody gruntowe

Czwartorzęd będący główną formą geologiczną zaopatrzącą w wodę ludność nie posiada ciąglej, regularnie rozprzestrzeniającej się warstwy wodonośnej.

Pierwszy poziom wodonośny związany jest z piaskami wodnolodowcowymi, moren czołowych i ozów północno-mazowieckiego stadiału zlodowacenia środkowopolskiego oraz z drobnymi przewarstwieniami wśród glin zwałowych tego stadiału. Zwierciadło wody ma charakter swobodny (sporadycznie w przewarstwieniach glin - napięty) i jest współkształtne z powierzchnią terenu. Nawet tam, gdzie na powierzchni terenu występują gliny zwałowe, drobne przewarstwienia piaszczyste dostarczają wodę do studzien kopanych.

Pierwsze zwierciadło wód gruntowych występuje zwykle w deluwacjach, lokalnych przewarstwieniach lub soczewkach w stropowych partiach glin zwałowych oraz aluwacjach rzek Dąbrówki, Janówki czy Borowianki. Warstwy wodonośne w tych osadach mają zwykle niewielką miąższość, a zasoby są w znacznym stopniu uzależnione od pory roku i warunków atmosferycznych. Ta warstwa wodonośna stanowi źródło zaopatrzenia w wodę jeszcze ok. 30% gospodarstw i jest eksploatowana studniami kopanymi.

W wyniku analizy rzeźby terenu i materiałów geologicznych można stwierdzić, że na obszarze gminy Janowiec Kościelny zdecydowanie przeważają tereny posiadające zwierciadło I poziomu wód podziemnych na głębokości mniejszej niż 2,0 m. Szczególnie dużo jest terenów o głębokości wód gruntowych mniejszej niż 1,0 m. Są to tereny położone wzdłuż cieków i w rozległych dolinach.

Na terenie gminy ok. 70% gospodarstw posiada doprowadzoną wodę z sieci zbiorowego zaopatrzenia. Wg planów w niedługim czasie wszystkie miejscowości będą posiadały możliwość zaopatrywania się w wodę z ujęć głębinowych. Nie mniej jednak część gospodarstw korzysta z wodociągów lokalnych opartych na indywidualnych studniach kopanych. Studniami tymi ujmowane są do eksploatacji wody gruntowe. W części miejscowości zwodociągowanych studnie te pełnią rolę ujęć wody na potrzeby gospodarstw rolnych (pojenie bydła i trzody, nawodnienia) lub, co jest niezwykle groźne zdarzają się przypadki zamiany nieeksploatowanych starych studni kopanych na śmietniki czy szamba.

Ujęcia wody gruntowej stanowią zwykle płytkie studnie kopane posiadające złą wodę pod względem bakteriologicznym, co stwarza bezpośrednie zagrożenie powstawania chorób zakaźnych przewodu pokarmowego. Również pod względem chemicznym jakość wód ze studni kopanych nie jest dobra. Stan ten w pełni potwierdzają badania wody ze studni kopanych prowadzone przez służby sanitarne.

Badania te wykazują, że zawartość chlorków i siarczanów jest często ponad 4-krotnie większa niż w poziomach izolowanych od powierzchni terenu, co świadczy o zanieczyszczeniu pochodzenia antropogenicznego. Zawartość chlorków jest z reguły dużo niższa od dopuszczalnej przez normy dla wód pitnych, jednakże siarczany występują w ilościach ponadnormatywnych. Również azotany i związki amonu wskazują na zanieczyszczenia przekraczające kilkakrotnie ilości spotykane w warstwach głębszych. Wody tego poziomu zawierają również ponadnormatywne zawartości manganu i żelaza, szczególnie na obszarach dolin rzecznych i zabagnień.

Skażenie płytkich warstw wodonośnych związane jest z małą miąższością warstwy filtrującej i jest konsekwencją stosowania nawozów mineralnych, prowadzenia niewłaściwej gospodarki ściekowej (brak kanalizacji i oczyszczalni ścieków, stąd też znaczna ilość ścieków trafia do gruntu i wód powierzchniowych), a przede wszystkim jest konsekwencją nieprawidłowego gospodarowania ściekami i gnojowicą na posesjach wiejskich (odprowadzanie ścieków do niewykorzystywanych studni kopanych, nieszczelne szamba, brak płyt gnojowych, niewłaściwa lokalizacja studni, składowisk obornika i innych odpadów itd.).

Z badań służb sanitarnych wynika, że zawartości poszczególnych wskaźników zanieczyszczeń są bardzo zróżnicowane i w wielu studniach woda nie nadaje się do picia i potrzeb gospodarczych ze względu na przekroczenia zawartości wskaźników fizycznych, chemicznych i bakteriologicznych.

5.3. Wody podziemne

W gminie Janowiec Kościelny występuje czwartorzędowe piętro wodonośne.

Czwartorzędowe piętro wodonośne - plejstocenijski poziom wodonośny reprezentowany jest przez jedną lub kilka warstw wodonośnych.

Na przeważającym obszarze gminy występują niezbyt korzystne warunki hydrogeologiczne, a szczególnie w części centralnej i południowej gminy, gdzie występuje obszar pozbawiony użytkowej warstwy wodonośnej. Najczęściej pierwsza użytkowa warstwa wodonośna występuje na terenie gminy na głębokości od 3,0 do 40,0 m ppt. Miąższość warstwy jest niewielka i wydajności studni nieduże - od 2 do 10,0 m³/h. Są to ujęcia we wsi: Krusze, Zaborowo, Gwoździe, Pawełki, Waśniewo oraz obszar położony na zachód od terenu bezwodnego, rozciągający się od południa wąską rynną, która rozszerza się na północno - zachodnie obszary gminy (miejscowość Zabłocie Kanigowskie).

Zachodnia część gminy reprezentowana jest przez dwie użytkowe warstwy wodonośne. Pierwsza występująca w przelocie 20-39,0m ppt o niewielkiej wydajności, druga w przelocie od ok. 45 do ok. 60 ppt. Warstwy te są dobrze izolowane glinami zwałowymi i mułkami. Południowo - zachodni obszar okolic Napierek oraz północno-zachodni (okolice Wiłun) to obszar o dość dużych wydajnościach od 40 - 100 m³/h.

Okolice ujęcia wody w Jabłonowie przedstawiają podobne warunki hydrogeologiczne. W czwartorzędowym piętrze wodonośnym występują dwie warstwy wodonośne:

- I w piaskach różnoziarnistych zalegająca na głębokości od 38,0 do 52,0 m ppt,
- II występująca w piaskach drobnoziarnistych zalegająca od 158,0 do ca 190,0 m ppt (nieprzewiercona).

Ujęcie wody w Jabłonowie obejmuje studnie do głębokości 55,0 m ppt ujmujące wody z I warstwy wodonośnej. Wydajność ujęcia wynosi 39,0 m³/h.

Ujęcia wody o wydajnościach 10 m³/h - 32 m³/h znajdują się w miejscowościach: Powierz, Bielawy, Gniadki, Wiłunie, Pokrzywnica.

Największą wydajność posiadają ujęcia wody w Szczepkowie - Iwanach, Janowcu - Kucach zlokalizowane w północno - wschodniej części gminy.

Ujęcie wody w Janowcu - Kuce przedstawia nieco odmienne od wyżej opisanych warunki hydrogeologiczne; stwierdzono tam występowanie trzech warstw wodonośnych plejstocénskiego piętra wodonośnego.

W profilu studni nr 1 stwierdzono n/w warstwy wodonośne:

I warstwa zbudowana z mułków piaszczystych znajduje się w przelocie 42,0 - 43,0 m ppt,

II warstwa zbudowana z piasków drobnoziarnistych bardzo silnie zapyłonych z przerostami łu występuje w przelocie 45,0 – 48,0 m ppt,

III warstwa wodonośna zbudowana z piasków drobnoziarnistych zalega w przelocie 58,0 – 71,0 m ppt.

W pozostałych studniach tego ujęcia występują tylko dwie warstwy, przy czym w studni nr 3 ujęto do eksploatacji warstwę w przelocie 79 –100 m ppt.

Omówiony obszar ujęć w Kucach i Iwanach charakteryzuje się wydajnościami rzędu 40 – 100 m³/h.

Istniejące studnie głębinowe przedstawia się w poniższym zestawieniu tabelarycznym:

Lokalizacja	Nr otworu	Użytkownik	Głębokość (m)	Wydajność	Depresja	Zasoby ujęcia	Depresja	Akt zaw.
				m ³ /h	s (m)	m ³ /h	s (m)	
Szczepk.-Iwany	1A 2	gmina	65,0 56,0	72,0	15,0 - 16,0	72,0	15-16	ROS/0.II.7530/4 4-48/98
Janowiec-Kuce	1 2 3	gmina	73,0 48,4 102,0	38,0 67,0	14,0 18-25	38,0 67,0	14,0 18-25	PWRN 308/68 AG/70
Napierki	1 2	gmina	65,0 64,3	56,0	18,0	56,0	18,0	WGPIOŚ 201/74
Powierz	1 2	gmina	38,0 42,0	15,0	10,0	15,0	10,0	WGPIOŚ 33/74
Bielawy	1 2	gmina	163,1 172,0	32,0 31,0	19,0 25,0	32,0 31,0	19,0 25,0	278/75 8530/73/82
Jabłonowo	1 2	gmina	45,5 55,0	39,0	9,8	39,0	9,8	7530/37-38/98
Safronka	1 2	Spółdz. Mieszk.	70,0	65,0	12,0	65,0	12,0	330/72
Krusze	1	gmina	33,6	2,5	8,0	2,5	8,0	8530/135- 144/86
Zaborowo	1	gmina	46,5	2,0	2,4	2,0	2,4	7530/3-4/98
Gwoździe	1	gmina	45,2	2,6	14,5	2,6	14,5	8530/95-122/87
Pawełki	1	gmina	36,8	5,5	1,5	5,5	1,5	8630/156-168/ 86
Waśniewo	1	gmina	35,5	3,5	25,0	3,5	25,0	8630/136-147/8 6
Gniadki	1	gmina	89,0	10,6	-	10,6	-	15/77
Wiłunie	1	gmina	49,0	29,0	-	29,0	-	276/66
Pokrzywnica	1	gmina	51,7	12,0	-	12,0	-	375/72
Razem:						482,7		

Zatwierdzone zasoby dyspozycyjne ujęć wody wynoszą 482,7 m³/h.

Na następnej stronie zestawiono wyniki badań wody surowej ujmowanej studniami ujęć wiejskich wg danych zawartych w dokumentacjach hydrogeologicznych ujęć wód i operatach wodnoprawnych na pobór wody.

Wody użytkowego poziomu wodonośnego ujmowane studniami głębinowymi odznaczają się dość dobrą jakością. Bez względu na położenie ujęcia często występują wody o zwiększonej, ponadnormatywnej zawartości związków żelaza i sporadycznie manganu (ujęcie w Iwanach). Najwyższe wartości związków żelaza stwierdzono na ujęciu w Bielawach (po 2 mg Fe/l w obydwu studniach), również na tym ujęciu stwierdzono występujące przekroczenia w zakresie mętności, co przy tak głębokich ujęciach należy tłumaczyć właściwościami naturalnymi ujmowanej warstwy wodonośnej.

5.4. Wody geotermalne

Można przypuszczać, że w gminie Janowiec Kościelny, tak jak i w gminach z nią sąsiadujących, gdzie dokonano rozpoznania (gmina Iłowo-Osada i Wieczfnia Kościelna) istnieją pewne szanse na odkrycie i udokumentowanie wód pitnych w utworach oligoceńskich i płytko występujących kredowych. Wody te mogą być wykorzystane dla pozyskania energii niskotemperaturowej za pomocą pomp ciśnieniowych. Istnieją również szanse odkrycia i udokumentowania wód geotermalnych średnio i wysokotemperaturowych.

Rejon Polski z gminą Janowiec Kościelny leży w zasięgu synklinarium pomorsko-warszawskiego. Temperatury wód w zbiornikach hydrogeotermalnych dolnokredowych tego synklinarium nie przekraczają 40-50° w partii najgłębszego zalegania. W rejonie Ciechanowa, Olsztyna, Ostrołęki – na wschodnich krańcach synklinarium - można spodziewać się temperatur nie przekraczających 35°. W stropie utworów dolnej jury przekraczającego głębokość 2 000 m wody złożone sięgają 40 – 80° i występują niemal na całym obszarze.

Rozwój geoenergetyki w obszarze Zielonych Płuc Polski, w obrębie których leży Janowiec Kościelny jest celowy zarówno ze względów ekonomicznych jak i ekologicznych. Programy rozwoju geoenergetyki w każdej gminie i w całym województwie umożliwiłyby przeznaczanie środków płatniczych na uzyskanie czystej energii oraz określiłyby sposoby finansowania tego typu zamierzeń.

6. GLEBY I ICH WYKORZYSTANIE

Gleby na terenie gminy Janowiec Kościelny wykorzystywane są przede wszystkim dla celów rolniczych. W ogólnej powierzchni 13 625 ha użytki rolne zajmują 10 124 ha, tzn. 74% areалу gminy. Niezależnie od formy gospodarowania gleba stanowi tu podstawowy warsztat produkcji zbożowej, owocowej, paszowej lub drzewnej

Struktura użytkowania gruntów w gminie wg stanu na koniec 1999 r. przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	Pow. ogółem stan na 01.1983 r.	% ogólnej powierzchni i gminy	Pow. ogółem stan na 01.1999 r.	% ogólnej powierzchni gminy	% średnio w powiecie	% średnio w województwie
Pow. ogólna gminy	13 577	100	13 625	100	*	*
Użytki rolne	10 382	76,4	10 124	74,3	51,7	54,0
w tym: grunty orne	8 015	51,4	7 614	55,8	39,9	37,4
sady	4	0,1	7	0,05	0,1	0,2
łąki i pastwiska	2 363	17,4	2 503	18,4	11,7	16,4
Użytki leśne oraz grunty zadrzewione	2 417	17,8	2 566	18,8	35,6	29,1
Grunty pozostałe i nieużytki	778	5,7	935	6,9	12,7	17,0

Charakterystykę wykorzystania gleb w gminie Janowiec Kościelny można podsumować następująco w porównaniu do powiatu nidzickiego i woj. warmińsko-mazurskiego:

- wysoki udział użytków rolnych – o 1/3 wyższy w stosunku do średniej powiatowej i wojewódzkiej,
- ilość gruntów ornych wyższa o 17% od średniej dla powiatu i województwa,
- sady na poziomie nie znaczącym w bilansie ogólnym, podobnie jak w województwie,
- udział użytków zielonych na poziomie zbliżonym do średniej w województwie, ale znacznie wyższy niż w powiecie nidzickim,
- udział lasów w powierzchni gminy o połowę niższy niż średnio w powiecie i prawie 1/3 niższy niż średnio w województwie.

Na przestrzeni analizowanych ostatnich 16 lat w użytkowaniu gruntów zaszły zmiany mówiące o przeobrażeniach zachodzących w zasadach gospodarowania na wsi. Przede wszystkim zmniejszyła się o 2% powierzchnia użytków rolnych i aż o 4,4% gruntów ornych. Świadczy to o ucieczce od uprawy gruntów z uwagi na coraz mniejszą opłacalność. Niekorzystnym zjawiskiem jest niewielki wzrost użytków leśnych – jedynie o 1% - przy znacznej powierzchni gruntów marginalnych dla rolnictwa na terenie gminy.

Sposób użytkowania gruntów w poszczególnych wsiach przedstawia się następująco:

Nr	Nazwa obrębu	Pow. obrębu w ha	Użytki rolne		Struktura użytków rolnych w %			
			pow. w ha	% pow. obrębu	grunty orne		łąki i pastwiska	%
					sady	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Bielawy	641,47	603,18	94,0	430,69	71,4	172,4	28,6
2.	Bukowiec	274,79	241,84	88,0	181,49	75,0	60,3	25,0
3.	Cygany	116,43	106,18	91,2	74,73	70,3	31,4	29,7
4.	Gniadki	180,90	146,08	80,7	128,98	88,3	17,1	11,7
5.	Gołębie	152,51	109,27	71,6	79,51	72,7	29,7	27,3
6.	Górowo Trząski	273,19	160,74	58,8	146,07	90,8	14,6	9,2
7.	Iwany	585,31	397,99	67,9	251,01	63,0	146,9	37,0
8.	Jabłonowo	702,49	565,00	80,4	451,00	79,8	114,0	20,2
9.	Janowiec Kościelny	268,71	223,0	83,2	184,23	82,3	39,5	17,7
10.	Jastrząbki	180,35	167,35	92,7	145,7	87,0	21,6	13,0
11.	Kołaki	175,98	149,68	85,0	106,7	71,2	42,9	28,8
12.	Siwe	152,58	129,34	84,7	109,0	84,2	20,3	15,8
13.	Krajewo	249,25	196,02	78,6	148,2	75,6	47,8	24,4

1 4.	Kuce	447,62	335,53	74,9	304,2	90,6	31,3	9,4
1 5.	Krusze Kownatki	359,43	294,36	81,8	187,6	63,7	106,8	36,3
1 6.	Leśniewo Wielkie	83,04	55,21	66,5	45,3	82,0	9,9	18,0
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 7.	Leśniki	143,96	104,27	72,4	101,2	97,0	3,12	3,0
1 8.	Miąchy	101,91	85,02	83,4	55,0	64,6	30,0	35,4
1 9.	Nowa Wieś Dmochy	501,42	322,89	64,4	257,3	79,6	65,5	20,4
2 0.	Nowa Wieś Wielka	425,36	397,00	93,3	308,9	77,8	88,1	22,2
2 1.	Napierki	1 195,25	528,67	44,2	445,8	84,3	82,8	15,7
2 2.	Piotrkowo	491,24	442,18	90,0	317,8	71,8	124,3	28,2
2 3.	Połcie	463,26	342,69	73,9	248,2	72,4	94,4	27,6
2 4.	Pokrzywnica	555,87	474,90	85,4	384,3	80,9	90,6	19,1
2 5.	Powierz	621,95	122,77	19,7	109,7	89,3	13,0	10,7
2 6.	Safronka	455,64	415,84	91,2	353,0	84,8	62,8	15,2
2 7.	Smolany Żardawy	657,13	427,07	64,9	283,2	66,3	143,8	33,7
2 8.	Szczepkowo Borowe	825,86	624,30	75,5	375,2	57,2	249,1	42,8
2 9.	Szczepkowo Zalesie	542,80	432,54	79,6	263,4	60,8	169,1	39,2
3 0.	Sowy	67,94	61,01	89,7	40,6	66,5	20,4	33,5
3 1.	Waśniewo	338,51	318,53	94,0	269,4	84,5	49,1	15,5
3 2.	Wilunie	353,99	277,30	78,3	245,4	88,4	31,9	11,6
3 3.	Zabłocie Kanigowskie	367,29	328,74	89,5	252,9	76,9	75,8	23,1
3 4.	Zaskórki	78,05	65,41	83,8	57,2	87,4	8,2	12,6
3 5.	Zaborowo	464,11	352,73	76,0	208,5	59,1	144,2	40,9

3 6.	Zdzięty	63,36	57,74	91,1	48,6	84,1	9,1	15,9
---------	---------	-------	-------	------	------	------	-----	------

Największe kompleksy użytków rolnych znajdują się w pradolinach dopływów Orzycy. Są to dwa wyraźne pasy z północnego-zachodu na południowy-wschód: jeden od Zabłocia K. przez Safronkę, Miąchy, Jabłonowo, Bielawy do Nowej wsi, drugi od Jarząbków przez Janowiec K., Pokrzywnicę, Bukowiec, Piotrkowo do Waśniewa. Udział użytków rolnych w powierzchni areалу wsi w tym rejonie waha się od 83 do 94%.

Udział gruntów ornych w ogólnej ilości użytków rolnych poszczególnych wsi wynosi od 57% do 97%. Największa ilość gruntów ornych – od 97% do 85% - występuje również we wsiach, gdzie użytków rolnych jest najwięcej w stosunku do powierzchni ogółem.

Główny kompleks użytków zielonych leży wzdłuż wschodniej granicy gminy w dolinie rzeki Orzyc.

Klasyfikacja bonitacyjna gleb

Warunkiem przydatności gleb jest klasyfikacja gleboznawcza. W klasyfikacji tej grunty orne, sady i ogrody przedstawiają się następująco w strukturze użytków rolnych ogółem na terenie gminy :

Klasyfikacja bonitacyjna	Grunty orne, % użytków rolnych	%	Użytki zielone, % użytków rolnych	%
kl. II	-	grunty orne objęte ochroną prawną I-III - 2,7 IV - 53,6	-	grunty objęte ochroną prawną I-III – 5,1 IV – 63,7
kl. III a	0,3		5,1	
kl. III b	2,4		-	
kl. IV a	17,7		63,7	
kl. IV b	35,9			
kl. V	31,0	grunty marginalne dla rolnictwa 43,7	25,9	grunty marginalne dla rolnictwa V-VIz – 31,2
kl. VI	11,9		5,2	
kl. VI Rz/Ps	0,8		0,1	

Wśród gruntów ornych dominują w gminie gleby kl. IV, w tym większość w klasie IV b. Prawie tyleż samo jest gruntów marginalnych dla rolnictwa. Grunty objęte ochroną prawną w klasie III znajdują się w wielkościach śladowych – 2,7% gruntów ornych ogółem.

Wskaźnik bonitacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (wg 100 stopniowej skali) mierzony sumą wskaźników: bonitacji gleb, rzeźby tereny, klimatu, stosunków

wilgotnościowych wynosi dla gminy 57,1 pkt., podczas gdy średnia dla byłego woj. olsztyńskiego wynosiła 63,3 pkt.

Z powyższego wynika, że warunki dla produkcji rolnej są mało korzystne.

Na obszarze gminy przeważają gleby brunatne wyługowane. Mniejszy udział mają czarne ziemie (rejon wsi Połcie Stare) i gleby biellicowe (rejon Safranki i Górowa Trzaski). Pod względem gatunkowym dominują gleby lżejsze od powierzchni, zalegające na zwięźlejszym podłożu, należące do kompleksów żytnich: bardzo dobrego i dobrego o IV klasie bonitacyjnej. Skład mechaniczny tych gleb jest dość różnorodny. Występują piaski gliniaste mocne i lekkie oraz pyły zwykłe i ilaste. Znaczny udział mają gleby piaszczyste, przepuszczalne, skupione głównie w części północno-wschodniej i południowo-zachodniej, o składzie gatunkowym piasków słabogliniastych zalegających na piasku luźnym. Należą one do kompleksów: żytniego słabego i bardzo słabego, V i VI klasy bonitacyjnej.

Gleby omawianego regionu wykazują średnio korzystne stosunki wodne. Dużo jest gleb okresowo lub stale za suchych, zwłaszcza wytworzonych z piasków całkowitych.

Przy ogólnie sprzyjających warunkach klimatycznych i nie sprawiającej trudności rzeźbie terenu oraz niewielkiej zmienności glebowej region Działdowsko-Nidzicki nadaje się do uprawy ziemniaka.

Wśród użytków zielonych dominują średnie, należące do kompleksu 2 w III i IV klasie bonitacyjnej. Największe powierzchnie tych gleb znajdują się w dolinie rzeki Orzyc. Gleby użytków zielonych wytworzyły się głównie z torfów torfowisk niskich (całkowitych lub średnio głębokich na piaskach) oraz z piasków murszastych, zaliczanych do siedlisk bagiennych.

8. SZATA ROŚLINNA

Zniszczenie pierwotnych siedlisk, wylesienie obszarów przez rozwój rolnictwa i pasterstwa, spowodowały olbrzymie zmiany naturalnej europejskiej awifauny. Miejsce roślinności pierwotnej zajęła roślinność obejmująca szerokie spektrum zbiorowisk, od naturalnej roślinności leśnej i bagiennej do zbiorowisk upraw i siedlisk ludzkich. Rozwój gospodarki rolnej, intensyfikacja rolnictwa, intensyfikacja gospodarki leśnej, zredukowały różnorodność siedlisk i spowodowały ich zubożenie.

W ekosystemie gminy wysoki udział mają półnaturalne zbiorowiska łąkowe, zajmujące znaczne powierzchnie w dolinach cieków, w podmokłych obniżeniach. Obszary torfowe porasta roślinność seminaturalna, wśród której dominują turzyce, śmiałek, sity i inna roślinność wodna. Rzadkim i chronionym gatunkiem jest brzoza karłowata. Łęgi przystrumykowe i olsy zachowały się w mozaice z użytkami zielonymi. Wykazują one niekiedy wysoki stopień naturalności. Są to lasy wodochronne dla zatrzymywania spływów powierzchniowych wód i ich retencjonowania.

Gospodarka leśna

Lasy w gminie Janowiec Kościelny to historyczne pozostałości dwóch puszczy. W północno-wschodniej części (Szczepkowo, Smolany, Dmochy) są to prawdopodobnie pozostałości Puszczy Mazuch położonej w łuku rz. Orzyc. Natomiast kompleks leśny w części południowo-zachodniej rozpoczynający się w rejonie wsi Napierki, to pozostałości Puszczy Mławskiej, a wcześniej Puszczy Wkrzańskiej leżącej na północnym skraju Mazowsza. Z uwagi na małą urodzajność większości gleb, ziemie uprawiane były okresowo, a w miarę potrzeb lasy puszczańskie karczowano pozyskując nowe zagony, podczas gdy starsze porastały samosiewem.

Od zarania historii Polski lasy stanowiły zasadniczy element krajobrazu. Najczęściej były to bory i lasy mieszane, miejscami dębowo-grabowe, a na podmokłych gruntach olszyny.

Zgodnie z rejonizacją przyrodniczo-leśną lasy leżące w gminie Janowiec Kościelny położone są w IV Krainie Mazowiecko-Podlaskiej, w Dzielnicy 1 Niziny Północno-Mazowieckiej. Cechą wyróżniającą ten obszar jest brak buka i jodły oraz w zasadzie świerka. Z gatunków lasotwórczych najważniejsza jest sosna na większości siedlisk, natomiast dobre warunki do wzrostu ma brzoza, olcha, a na siedliskach żyzniejszych dąb, lipa i jesion.

Gmina należy do małosistych. Ogólna powierzchnia leśna wynosi na koniec 1999 r. 2 601,39 ha, a więc wskaźnik lesistości 18,8%. Jest to wskaźnik dwukrotnie niższy niż średnia dla woj. warmińsko-mazurskiego. Rozmieszczenie lasów jest nierównomierne. Występuje tylko jeden duży zwarty kompleks leśny w części południowo-zachodniej, na północ od wsi Napierki. Pozostałe, mniejsze kompleksy skupiają się głównie w części północno-wschodniej i są znacznie rozproszone.

Na omawianym terenie dominują lasy na siedliskach boru mieszanego świeżego, lasu mieszanego oraz boru świeżego ze zdecydowaną przewagą sosny w różnych klasach wiekowych, z dużym udziałem drzewostanów nie przekraczających 40 lat.

Na bardziej żyznych i podmokłych glebach dolin rzecznych występuje większy udział drzew liściastych jak: dąb, wiąz, jesion, klon, lipa drobnolistna. Wzdłuż cieków i rzek dość często spotyka się olszę szarą i czarną oraz wierzbę z podszytem turzyc, manny i trzcinnika.

Podszyście lasów jest dość ubogie. Najczęściej spotyka się jałowce w formie krzewu, na nieco żyzniejszych glebach leszczynę, malinę, jeżynę i porzeczki, a w miejscach bardziej wilgotnych bez czarny i koralowy, kruszynę, szarłak, bluszcz, rzadko wilcze łyko. Runo leśne jest stosunkowo ubogie. Na glebach piaszczystych przeważają mchy i porosty, w miejscach odsłoniętych występuje borówka czarna i borówka brusznica, rzadziej poziomka, szczawik zajęczy, konwalijka dwulistna i kopytnik. Z grzybów użytecznych do najpospolitszych należą: gąski, maślaki, kozłaki i borowiki.

Lasy w gminie Janowiec Kościelny zajmują 18,8 % powierzchni. Są to głównie lasy publiczne (61,8%), wśród których 90,3% stanowią lasy państwowe zarządzane przez Nadleśnictwo Nidzica w ramach Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie. Dość dużą powierzchnię zajmują lasy prywatne – 37,9% pozostające w znacznym rozdrobnieniu i rozproszeniu.

Stopień lesistości w poszczególnych sołectwach jest bardzo zróżnicowany. Rozmieszczenie lasów obrazuje tabela:

Lp.	Nazwa obrębu	Pow. ogólna areалу w ha	Powierzchnia lasów i zadrzewień w ha	Lesistość %
1.	Bielawy	641,47	7,21	1,12
2.	Bukowiec	247,79	12,76	5,14
3.	Cygany	116,43	2,90	2,49
4.	Gniadki	180,90	15,74	8,70
5.	Gołębie	152,51	31,99	20,97
6.	Górowo Trząski	273,19	102,26	37,43
7.	Iwany	585,31	148,54	25,37
8.	Jabłonowo	702,49	106,58	15,17
9.	Janowiec K.	268,71	7,98	2,96
10.	Jastrząbki	180,34	4,90	2,71
11.	Kołaki	175,98	10,37	5,89
12.	Siwe	152,58	6,35	4,16
13.	Krajewo	249,25	39,66	15,91

14.	Kuce	447,62	78,37	17,50
15.	Krusze Kownatki	359,43	41,30	11,49
16.	Leśniewo Wielkie	83,04	24,27	29,22
17.	Leśniki	143,96	-	-
18.	Miąchy	101,91	8,48	8,32
19.	Nowa Wieś Dmochy	501,42	154,73	30,85
20.	Nowa Wieś Wielka	425,36	2,37	0,55
21.	Napierki	1 195,25	589,21	49,29
22.	Piotrkowo	491,24	21,90	4,45
23.	Połcie	463,26	94,33	20,36
24.	Pokrzywnica	555,87	54,88	9,87
25.	Powierz	621,95	470,16	75,59
26.	Safronka	455,64	9,23	2,02
27.	Smolany Żardawy	657,13	170,36	22,92
28.	Szczepkowo Borowe	825,86	132,35	16,02
29.	Szczepkowo Zalesie	542,80	76,93	14,17
30.	Sowy	67,94	1,37	2,01
31.	Waśniewo	338,51	0,16	0,04
32.	Wiłunie	353,99	62,07	17,53
33.	Zabłocie Kanigowskie	367,29	16,61	4,52
34.	Zaskórki	78,05	9,50	12,17
35.	Zaborowo	464,11	84,00	18,09
36.	Zdzięty	63,36	1,57	2,47
	razem	13625,00	2601,39	18,8

Największą lesistość areалу ma wieś Powierz – 75,59%. Lesistość wsi: Górowo Trząski, Iwany, Leśniewo Wielkie, Nowa Wieś Dmochy, Napierki sięga 25 – 49%. Na terenie pozostałych wsi lesistość jest niższa od średniej dla gminy. 10 wsi jest prawie bezleśnych - od 0 do 3%.

Podstawowym założeniem gospodarki leśnej jest na obecnym etapie wykorzystanie lasu jako odnawialnego źródła surowca drzewnego, pozyskiwanego na poziomie określonym potrzebami hodowlanymi i ochronnymi drzewostanów.

Głównym i najważniejszym celem gospodarki leśnej Nadleśnictwa jest produkcja surowca drzewnego głównie grubowymiarowego, przy zachowaniu stanu zasobów leśnych powierzchniowych i masowych, przy umożliwieniu pełnienia funkcji nałożonych na lasy ochronne.

Użytkowanie zasobów leśnych wyraża się również pozyskiwaniem runa leśnego oraz żywicy. W ostatnich latach nastąpiło wyraźne zmniejszenie rozmiaru skupu jagód, grzybów i wikliny przez jednostki LP na rzecz zbioru organizowanego przez firmy prywatne, czasem niestety towarzyszy temu niszczenie środowiska leśnego. W ostatnich latach nastąpiło również niemal całkowite zaniechanie pozyskiwania żywicy, uzasadnione niskimi cenami rynkowymi, jak również względami ochrony lasów.

Gospodarka leśna jest terytorialnie i funkcjonalnie związana z gospodarką wiejską, dla której stanowi uzupełnienie lub alternatywą w stosunku do rolnictwa formę aktywności ekonomicznej i społecznej. Tam, gdzie występuje dość duży udział gruntów marginalnych dla rolnictwa istnieje realna możliwość zwiększenia powierzchni leśnych. Prace zalesieniowe oraz pielęgnacja założonych upraw leśnych mogą stać się ważnym elementem zmniejszania bezrobocia na wsi, jednocześnie służyć poprawie struktury użytkowania ziemi i poprawie lokalnych warunków środowiskowych. Będzie to jednakże wymagało finansowego, organizacyjnego i edukacyjnego zaangażowania służb i środków przeznaczonych na restrukturyzację wsi, likwidację bezrobocia i ekologizację środowiska wiejskiego.

8. SIEDLISKA, OSTOJE ZWIERZĄT I GOSPODARKA ŁOWIECKA

Rozmieszczenie siedlisk i ostoje zwierząt ściśle pokrywają się z rozmieszczeniem szaty roślinnej na terenie gminy oraz ciekami wodnymi.

Intensyfikacja rolnictwa, włączając w to intensywne nawożenie przy użyciu nawozów sztucznych jak również powszechne stosowanie środków ochrony roślin, melioracje odwodnieniowe i intensyfikację gospodarki leśnej, zredukowały różnorodność siedlisk i spowodowały ich zubożenie. Szereg gatunków związanych z lasami pierwotnymi, wycofało się ze znacznych obszarów.

Pomimo tych niesprzyjających okoliczności świat zwierzęcy reprezentowany jest jeszcze przez dość liczne gatunki i rodzaje. Z większych zwierząt najczęściej spotkać można dziki i zające, rzadziej sarny, lisy i jelenie. Spośród ptaków zamieszkujących te obszary wymienić należy przede wszystkim różne gatunki kaczek, kurek wodnych, żurawie, w lasach puchacza, kanię rudą i gołębia siniaka. Na polach występuje, aczkolwiek coraz rzadziej kuropatwa pospolita, a wokół siedzib ludzkich bardzo licznie bocian biały. Do rzeki Orzyc powróciły bobry.

Wschodnia część gminy od wsi Smolany po Krusze i dalej Grzebsk, Chmielewo (gm. Wieczfnia) to zachodni fragment ostoi o randze krajowej wielu gatunków ptaków oraz ssaków łownych związana z doliną Orzyca, wymieniana w literaturze jako jedna z ważniejszych ostoi w kraju. Ostoja ta obejmuje górną część doliny Orzyca od jej źródeł aż do mostu na szosie Janowo-Mława. Dolina jest zabagniona, zajmują ją zarośla wierzbowe, trzcinowiska i kępy olszyn. Część doliny użytkowana jest jako łąki kośne i pastwiska. W ostoi tej gniazdują m.in. bocian czarny, bocian biały, trzmielojad, błotnik stawowy, błotnik łąkowy, orlik krzykliwy, cietrzew, derkacz, żuraw, rycyk.

9. KLIMAT I WARUNKI AEROSANITARNE

Warunki klimatyczne

Wg podziału Polski na Regiony klimatyczne W. Okołowicza gmina Janowiec Kościelny znajduje się w regionie Mazurskim, w obrębie krainy w której nakłada się na pośredni wpływ Bałtyku oddziaływanie wschodniego kontynentalizmu. Znajduje to swój wyraz we wzrastających amplitudach temperatury ku wschodowi, w dość krótkim lecie oraz w przedłużającej się zimie, na ogół chłodniejszej w części wschodniej i północnej regionu oraz w zwiększonej liczbie dni pochmurnych.

Charakterystyczne dane meteorologiczne dla tej krainy to: średnia temperatura stycznia – 3,0°C, lipca 17,8°C, zima trwa średnio 95 dni, lato także 95 dni, liczba dni pogodnych (z zachmurzeniem poniżej 2) wynosi średnio w roku 50 dni i pochmurnych (z zachmurzeniem ponad 8) 130 dni, opad średni roczny wynosi 550 mm, z szata śnieżna utrzymuje się przez 80 dni – średnio w roku. Średnie roczne usłonecznienie (ilość godzin ze słońcem) jest wysokie, gdyż wynosi 4,4 godz./dobę.

W okresie intensywnej wegetacji (VI-IX) w poszczególnych miesiącach np. w czerwcu, średnie usłonecznienie w godz./dobę wynosi 8,2, w lipcu 7,4, w sierpniu 6,6 i we wrześniu 5,6. Zatem sytuacja pod tym względem jest bardzo dobra.

Istotne znaczenie posiadają informacje dotyczące czasu trwania poszczególnych pór roku np. wiosna (temperatura 5 – 15°C) trwa średnio 60 dni, lato (średnia temperatura ponad 15°C) 95 dni, jesień (ze średnią temperaturą 15 – 5°C) 60 dni, przedzime (ze średnią temperaturą 5 – 0°C) 35 dni i zima (ze średnią temperaturą poniżej 0°) 95 dni. Początek wiosny przypada pomiędzy 1.IV. a 11.IV; lato średnio 1.VI; jesień ok. 1.IX i zima ok. 1.XII.

Ta ogólnej natury charakterystyka klimatu regionu wymaga dokładniejszej analizy na podstawie danych ze stacji meteorologicznych leżących na terenie rozpatrywanej gminy, bądź w jej najbliższym sąsiedztwie o podobnych warunkach fizjograficznych.

Na terenie gminy Janowiec Kościelny brak jest stacji meteorologicznej, w związku z tym charakterystykę klimatu – oparto na danych ze stacji meteorologicznej w Mławie, którą uznano za reprezentatywną dla rozpatrywanego terenu. Stacja ta znajduje się ok. 15 km na południowo-zachód od gminy i położona jest w zbliżonych warunkach fizjograficznych. Okres obserwacji (1951-70) obejmujący 20-lecie, jest dostatecznie długi dla dokonania charakterystyki klimatu tego terenu.

Warunki klimatyczne lasów

Na omawianym terenie dość duże powierzchnie leśne znajdują się w części południowo-zachodniej oraz częściowo wschodniej, w dolinie rz. Orzyc. Lasy charakteryzują się swoistymi warunkami klimatycznymi, w sposób szczególny oddziałują również na warunki klimatyczne terenów do nich przyległych.

Drzewostan przyczynia się do modyfikacji poszczególnych elementów meteorologicznych, a w szczególności warunków solarnych - osłabienie promieniowania słonecznego, zacienienie; warunków wietrznych – zaciśność; warunków termicznych – łagodzenie dobowych ekstremów temperatury w jego obrębie; warunków wilgotnościowych poprzez wzrost wilgotności względnej i łagodzenie amplitud dobowych. Swoistym działaniem charakteryzują się olejki eteryczne – fitoncydy działające regenerująco na organizm człowieka i bakteriostatycznie.

Bardzo duży jest wpływ lasu na stan higieny atmosfery poprzez działanie filtrujące.

Jak już wspomniano wyżej, stosunkowo największy wpływ lasu zaznacza się w osłabieniu promieniowania słonecznego, poprzez zacienienie. Straty z tym związane sięgają w zależności od struktury i zwarcia koron do 90%, a więc są wysokie, wpływając w ten sposób na przebieg innych elementów meteorologicznych, np. temperatury. W cieplej porze roku, w ciągu dnia notowane są niższe temperatury powietrza niż na terenach bezleśnych, gdyż całkowita powierzchnia leśna, z której odbywa się parowanie jest większa od powierzchni gruntu pod koronami drzew. Istnienie powierzchni czynnej termicznie na poziomie koron drzew powoduje, że ekstrema temperatur występują na tym właśnie poziomie, a nie przy powierzchni ziemi, jak to ma miejsce na terenach bezleśnych. W ciągu dnia latem w gęstym drzewostanie powstaje inwersja temperatury, co powoduje odczuwanie chłodu.

Las wpływa w znacznym stopniu na modyfikowanie warunków wietrznych w jego obrębie i sąsiedztwie, głównie poprzez ograniczenie prędkości i siły wiatru oraz wzrost częstości występowania cisz. Lasy powodują wzrost zaciśności terenów bezpośrednio do nich przyległych po stronie zawietrznej w odległości do ok. 20-25m i po stronie dowietrznej ok. 5 wysokości drzew.

Warunki wilgotnościowe na terenach leśnych również są nieco odmienne niż na terenach bezleśnych wyrażające się np. tym, że przebieg dobowy na terenach leśnych jest wyraźnie wyrównany w porównaniu z terenami odkrytymi. W lasach notuje się zdecydowanie wyższe wartości wilgotności powietrza niż poza nimi. Wyższe wartości wilgotności notowane są na wysokości koron drzew niż przy powierzchni gruntu. Lasy na rozpatrywanym terenie są przeważnie „suche”, jedynie niewielkie fragmenty są wilgotne.

Duże powierzchnie lasów pokrywające południowo-zachodnią część terenu wywierają największy wpływ na tereny przyległe poprzez modyfikację warunków przewietrzania. Wpływ

ten nakłada się, potęguje w przypadku gdy zespoły leśne położone są blisko siebie. Nawet powierzchniowo niewielkie obszary, ale o układzie linearnym działają jak pasy wiatrochronne.

Pośredni wpływ lasów zaznacza się w postaci zmniejszonego parowania gruntu na obszarach odkrytych lecz położonych w sąsiedztwie. Zmniejszenie parowania oznacza zwiększenie wilgotności gruntu oraz zdolność do dłuższego zachowania wilgotności, co przyczynia się do poprawienia plonów.

Higiena atmosfery

Gmina Janowiec Kościelny ze względu na swój rolniczy charakter oraz brak zakładów przemysłowych (pojedyncze zakłady usługowo-handlowe) nie jest obszarem zagrożonym pod względem zanieczyszczenia powietrza.

Zanieczyszczenie powietrza na terenie gminy powstaje praktycznie wyłącznie w wyniku emisji z energetycznego spalania paliw. Ogrzewanie budynków mieszkalnych odbywa się z indywidualnych kotłowni. Przy czym spalane są z reguły paliwa stałe (węgiel, koks) o znacznych zawartościach substancji powodujących emisje zanieczyszczeń do powietrza.

Na terenie gminy nie ma zakładów, które posiadałyby decyzje o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o ochronie i kształtowaniu środowiska (zmiany obowiązujące od stycznia 1998 r.) niewielkie kotłownie; tj. o łącznej wydajności cieplnej do 0,5 MWt opalane węglem i koksem oraz o wydajności do 1,0 MWt opalane gazem i olejem nie muszą posiadać decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza. Przepis ten nie dotyczy emisji innych niż ze spalania paliw.

Istotnym źródłem emisji o charakterze liniowym jest emisja zanieczyszczeń ze źródeł mobilnych (środki transportu).

10. HAŁAS

Hałas na terenie gminy powstaje głównie w wyniku działania środków transportu oraz urządzeń i maszyn rolniczych. Nie istnieją tu zakłady szczególnie uciążliwe ze względu na emisję hałasu.

Hałas emitowany na zewnątrz obiektów przy niewielu istniejących zakładach, jak: zakład obróbki drewna, obrotu paszami, płodami rolnymi, stacji paliw, fermie drobiu czy innych związany jest głównie ze środkami transportu.

Hałas komunikacyjny, tak jak wszędzie, może stwarzać pewne uciążliwości. W przypadku gminy Janowiec Kościelny może być on uciążliwy dla mieszkańców wsi położonych wzdłuż dróg powiatowych to jest dla wsi: Safronka, Janowiec Kościelny, Pokrzywnica, Szczepkowo Borowe, Nowa Wieś Wielka, Napierki. Przy czym uciążliwość i ujemne oddziaływanie związane z emisją hałasu i zanieczyszczeń zawsze zależą od rodzaju drogi, a tym samym natężenia ruchu oraz stanu technicznego pojazdów.

V. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I KULTUROWE

1. EKOLOGICZNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH

Gmina Janowiec Kościelny z racji swego położenia na skraju bogatych krain geograficznych – Wzniesień Mławskich i Garbu Lubawskiego posiada niewiele walorów takiej rangi, które wymagałyby objęcia ochroną.

Ekologiczny system obszarów chronionych w gminie Janowiec Kościelny to jedynie Obszar Chronionego Krajobrazu o wzmożonej kategorii ochrony, obejmujący wschodnią i północno-wschodnią część obszaru gminy, związany z doliną Orzyca i jego dopływem Borowianką. Łączna powierzchnia Obszaru Chronionego Krajobrazu wynosi 4 093 ha, tzn. 30% powierzchni gminy.

W granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu znajdują się wsie:

Lp.	Wieś	Obszar objęty ochroną
1.	Krusze	w części
2.	Zaborowo	w części
3.	Szczepkowo-Zalesie	w części
4.	Szczepkowo Iwany	w części
5.	Szczepkowo Borowe	w części
6.	Smolany-Żardany	w całości
7.	Stare Połcie	w całości
8.	Janowiec Kościelny	w części
9.	Nowa Wieś Dmochy	w części
10.	Górowo Trząski	w części
11.	Krajewo	w całości
12.	Zaskórki	w części
13.	Leśniewo Wielkie	w części
14.	Jastrząbki	w części

W granice Obszaru Chronionego Krajobrazu włączono fragment doliny dużej rzeki niżowej jaką jest Orzyc, z którą związane są bogate układy siedlisk hydrogenicznych, zarówno wodnych samej rzeki, jak i jej dopływów oraz systemów łąkowych i bagiennych.

Struktura krajobrazu w granicach objętych ochroną tworzy układ typowo mozaikowy z dużym udziałem trwałych użytków zielonych, częściowo lasów oraz pól uprawnych. Jest to układ o dość ubogiej strukturze, w znacznej mierze zdominowanej przez pola uprawne, w którym bardzo duże znaczenie mają korytarze ekologiczne towarzyszące ciekom.

Niezależnie od wyodrębnionego obszaru pozostała część gminy podlega umiarkowanej ochronie z uwagi na położenie w zlewni chronionej rz. Narwi oraz w strefie węzła hydrograficznego Orzyca i Nidy.

Poza formą wielkoprzestrzenną ochrony środowiska jaką jest Obszar Chronionego Krajobrazu, brak ustanowionych innych form ochrony przyrody zarówno obszarowych jak i jednostkowych. Waloryzacja terenów do objęcia ochroną prawną nie jest procesem zakończonym. Ochroną powinny być objęte obszary źródliskowe, tereny trwale podmokłe i torfowiska, o charakterze naturalnym lub seminaturalnym.

Ekologiczny system obszarów chronionych województwa warmińsko-mazurskiego w tym gminy Janowiec Kościelny został włączony w Krajową Sieć Ekologiczną ECONET-POLSKA. Struktura sieci to korytarze ekologiczne powiązane obszarami węzłowymi o znaczeniu krajowym z biocentrami w obrębie najbardziej aktywnych biologicznie terenów. Cały ten system ma za zadanie zapewnić ciągłość przemieszczania się gatunków, szczególnie wędrownych, takich jak ryby, ptaki oraz wędrowne duże ssaki.

Według koncepcji ECONET-POLSKA gm. Janowiec Kościelny leży na obrzeżu obszaru węzłowego o znaczeniu międzynarodowym, związanym z Puszcą Kurpiowską. W jej granicach znajduje się część biocentrum towarzyszącego rz. Orzyc.

Z inicjatywy Ogólnopolskiego Towarzystwa Ostoje Ptaków we współpracy z organizacjami międzynarodowymi przeprowadzono na terenie Polski waloryzację terenów ważnych dla ptaków. Między innymi dolinę Orzyca uznano za ostoję ptaków o randze krajowej. Część ostoi leży przy wschodniej granicy gminy Janowiec Kościelny – od wsi Kusze do Smolan. Jest to przestrzeń wykorzystywana lub zasiedlana przez cenne gatunki ptaków, która powinna być poddana szczególnej ochronie.

Uzupełnieniem ekologicznego systemu obszarów są założenia parkowo-dworskie. Na terenie gminy zachowały się jedynie pozostałości parku we wsi Szczepkowo Zalesie. Pozostały resztki alei lipowej oraz bardzo przetrzebiony drzewostan parkowy.

Należy sądzić, że jedynie brak inwentaryzacji przyrodniczej, waloryzacji środowiska, spowodował że na terenie gminy brak obiektów pomnikowych przyrody ożywionej jak i nieożywionej.

2. ŚRODOWISKO KULTUROWE I JEGO OCHRONA

Metodą zastosowaną przy opracowywaniu studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Janowiec Kościelny w zakresie zasobów dziedzictwa kulturowego jest szczegółowa analiza materiału opracowanego i zmapowanego na podstawie dokładnej inwentaryzacji (przy pomocy kwestionariusza, dokumentacji fotograficznej oraz źródeł zastanych i wywołanych), krajobrazu kulturowego.

Jeszcze do niedawna krajobraz kojarzył się przede wszystkim z cechami fizjograficznymi oraz zewnętrznym charakterem (np. krajobraz przemysłowy) obrazu terenu. Obecnie szczególnie dla samorządów terytorialnych istotne okazuje się współzależne traktowanie w cechach krajobrazowych zarówno środowiska przyrodniczego jak uwarunkowań historyczno - kulturowych. W ten sposób krajobraz obejmuje zharmonizowany wymiar kulturowy (dziedzictwa historycznego), w kontekście uzasadnień ochrony środowiska i jego obrazu krajobrazowego. Tak rozumiany krajobraz, gdzie charakter poszczególnych jego komponentów oraz system ekologiczny wystawiany jest i był, na wpływy antropogeniczne, nazywamy obecnie kulturowym i jako taki traktowany jest w kategoriach dóbr kultury.

Zharmonizowany krajobraz kulturowy na poziomie lokalnym z całą zawartością dziedzictwa historycznego, jest wyrazem ładu przestrzennego wspólnoty lokalnej lub regionalnej.

Z punktu widzenia samorządów lokalnych, działania dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego powinny obejmować poczynania dążące do odtwarzania związków przyczynowych, połączeń funkcjonalnych i przestrzennych pomiędzy zespołami i obiektami zabytkowymi, a komponentami środowiska przyrodniczego w kontekście konkretnych form działalności takich jak: ekoturystyka, agroturystyka oraz monitoring środowiska, który obejmuje dynamikę przekształceń zarówno negatywnych jak pozytywnych. Krajobraz kulturowy dotyczy także sfery niematerialnej dziedzictwa historycznego, ściśle związanego z poczuciem tożsamości kulturowej mieszkańców społeczności lokalnych. W przypadku gminy Janowiec Kościelny ta sfera wymaga specjalnej uwagi.

Wynika stąd, że tylko aktywny udział społeczności lokalnej posiadającej świadomość potrzeby zachowania i wzbogacenia przyrodniczo - kulturowych walorów własnego środowiska i regionu, może stworzyć instrumentarium reorientacji nawyków konsumpcyjnych, przez co skieruje większą uwagę konsumentów na ochronę i pielęgnację krajobrazu kulturowego.

Regionalna tożsamość kulturowa jest traktowana jako główny rodzaj tożsamości zbiorowej, która w oparciu o przesłanki historyczne i walory kulturowe wyznacza syndrom różnorodnych cech specyficznych dla ściśle określonej zbiorowości lokalnej, wraz z określeniem jej unikalności.

W przypadku gminy Janowiec Kościelny wyraźną specyfikę stanowi tożsamość kulturowa zamieszkującej ten przygraniczny do (1945 r.) obszar, drobnoszlacheckiej zbiorowości terytorialnej, określanej mianem Poboża.

Dominującym dzisiaj typem krajobrazu w otaczającej nas przestrzeni społeczno-ekonomicznej jest krajobraz kulturowy. Zawiera on zarówno zespoły prehistoryczne, historyczne jak i współczesne. Analiza uwarunkowań historycznych kształtujących regionalną przestrzeń kulturową, zwraca uwagę na niezbędność jej wykorzystania w rozwoju regionalnym właśnie przez samorządy terytorialne. Wykorzystanie na szczeblu lokalnym tradycyjnej wiedzy i umiejętności mieszkańców oraz wartości kulturowych i społecznych, jawi się jako wręcz podstawowe zadanie dla przedstawicieli samorządu. Okazuje się, że zachowane regionalne tradycje historyczno - kulturowe mają dużą siłę oddziaływania na poziomie samorządowym. Są one społecznościom lokalnym najbliższe, bo ich własne. Potrafią wyzwolić energię społeczną, wznicić inicjatywę i zapał.

Analizowany obszar gminy Janowiec Kościelny położony jest na terenie najdalej na północ wysuniętej części Mazowsza północnego, należącej historycznie do Ziemi Zawkrzeńskiej. Konkretnie jest to teren znajdujący się na lewym brzegu górnego biegu rzeki Orzyc.

Badacze najstarszych dziejów Mazowsza uważają, że wczesnośredniowieczne osadnictwo mazowieckie, które pierwotnie skoncentrowane było nad Wisłą wzdłuż jej biegu, z czasem posuwało się na wschód wzdłuż rzeki Raciążnicy, następnie rzeki Sony, dalej Łydni, Wkry, Orzyca z jego dopływem Węgierką, aż po rzekę Narew na północnym wschodzie, zaś na północ najdalej po dorzecza Wkry (pierwotnie górnego biegu Wkry, zaś po jej przekopaniu i odcięciu kanałem przez Krzyżaków, po jej dorzecza w postaci Nidy później zwanej Działdówką) i dorzecza rzeki Orzyc, szczególnie w jego górnym biegu. Teren ten określony został jako Zawkrze. Początkowo był to dystrykt, a po zwrocie w 1396 r. przez Krzyżaków księciu plockiemu (Zawkrze było w zastawie przez 12 lat) określane już w dokumentach jako Ziemia Zawkrzeńska.

W kierunku północnym od wymienionego obszaru za dość szerszymi pasami pustek osadniczych znajdowały się terytoria plemion zachodnio-bałtyjskich, przede wszystkim pruskich, czyli: Sasinów i Galindów. Pruska ziemia sasińska za czasów panowania Bolesława Krzywoustego obejmowała: Pojezierze Ostródzko-Nidzickie, pomiędzy Działdówką, Brynicą, górną Drwęcą a górną Pasłęką oraz rzeką i jeziorem Omulew i górnym Orzycem. Władcy Mazowsza, zainteresowani byli terenami położonymi na północ i północny-wschód a zamieszkałymi przez pogan. Starali się więc uporządkować przede wszystkim swoją linię graniczną, co związane było z budową zamków warownych, a także wytyczaniem granic. W 1343 roku ustalona została granica między państwem krzyżackim i Mazowszem. Przebiegała ona zgodnie z opisem znajdującym się w dokumentach księcia Siemowita II i Wielkiego Mistrza Rudolfa Koeniga z procesu polsko – krzyżackiego i w nie zmienionym kształcie przetrwała na odcinku od dzisiejszej wsi Safronka (gm. Janowiec Kościelny) do miejscowości Grabowo Leśne i Smolany również należących do tej gminy, aż do roku 1945. To właśnie wzdłuż tej granicy powstawały liczne osady drobnego rycerstwa mazowieckiego, które z czasem przekształciły się w zaścianki drobnoszlacheckie.

Pochodzenie drobnej szlachty nie jest dokładnie sprecyzowane. W XIII - XV wieku stanowiła ona na Mazowszu bardzo liczną grupę decydującą o kierunku i obszarze ekspansji osadniczej mazowieckich rodów drobnoszlacheckich. Potomkowie tych rodów do dzisiaj zamieszkują ziemie stanowiące ich gniazda rodowe.

Charakterystyczne dla wczesnośredniowiecznego osadnictwa mazowieckiego groby w obudowie kamiennej na ogół wyposażone były w broń, przedmioty codziennego użytku i ozdoby. Pod koniec XIII wieku prawdopodobnie pod wpływem chrześcijańskich praktyk pochówkowych zaprzestano wyposażania grobów w wymienione przedmioty. Zagęszczenie osadnictwa rodowego, posiadającego z założenia charakter wojskowy, obronny, wspomagane było najprawdopodobniej obronnymi wałami ziemnymi, do budowy których, konserwacji i stróży, wojowie - drobni rycerze byli obligowani na rzecz władcy. Osadnictwo to skupiało się wokół grodów.

Grody posadowione były zwykle na trasie przebiegu szlaków handlowych. Jednym z głównych, przebiegających przez Mazowsze we wczesnym średniowieczu była droga nad Morza Czarnego do Sambii, prowadząca przez okolice Węgrowa, Równin Kolneńską i Wielkie Jeziora. Część tego szlaku rozdwajała się w Ciechanowie. Jego wschodnia wersja szła przez Grudusk do przepraw przez rzekę Orzyc w Tańsku Przedborach, Grzebsku i Janowie, kierując się z Grzebska przez Waśniewo, Smolany, obok wzgórza Góra w kierunku wsi Muszaki położonej za jeziorem Zawady i dalej na północ, obniżeniem między górami Złotymi przez przejście między jeziorem Czarnym i Omulewskim szlak skręcał na północny wschód w okolice Pasymia i Szczytna. Zachodnia wersja szlaku wiodła z Ciechanowa przez Stupsk wzdłuż zachodniego brzegu Orzyca do Grzebska i dalej wytyczonym szlakiem. Według najnowszych analiz historycznych istnieje duże prawdopodobieństwo, że szlak z Grzebska prowadził przez Piotrkowo (gm. Janowiec Kościelny w kierunku obecnego Miecznikowa - Gołębi gm. Janowiec Kościelny, obok prawdopodobnego gródka rycerskiego do Nidzicy.

Wyniszczenie osadnictwa wczesnośredniowiecznego przez najazdy litewskie oraz krzyżackie na pograniczu mazowiecko - pruskim wpłynęły na zmiany przebiegu dróg handlowych, a tym samym zmniejszenie znaczenia niektórych grodów stojących na straży ich bezpieczeństwa. Część tych grodów z związku z tym zanikła, m.in. w Grzebsku i Stupsku.

Ostateczne ustalenie granicy z Zakonem Krzyżackim w 1343 roku, wywołało silną falę kolejnego osadnictwa mazowieckiego z wewnętrznych terenów, na północ i na północny wschód. Zaczęły powstawać nowe grody przejmujące role poprzednich i stojące na straży granic oraz szlaków handlowych. Na północy Mazowsza były to Działdowo, Mława i Janowo, które stały się szybko ośrodkami wymiany handlowej.

W drugiej połowie XIV wieku Mazowsze, pełniące rolę dotychczas tranzytową, zmieniło się w eksportera rozmaitych towarów do Prus. Głównie wywożone były futra, ruda darniowa, drewno, smoła i popiół. Towary te trafiały przez Zakon Krzyżacki (gdzie przyjeżdżali rycerze z zachodniej Europy nie tylko, aby walczyć z pogaństwem, ale by wzmocnić się i wzbogacić), do Zachodniej Europy, skąd natomiast wysyłane było na wschód sukno, sól i ryby.

Osadnictwo drobnorycerskie XIV-XV - wieczne, bazowało po części, szczególnie na północnych krańcach Mazowsza na ewentualnych pozostałościach wczesnośredniowiecznych rodów wojów czy rycerzy, którzy w przypadku Poboża powrócili do dawnych siedlisk. W dużej jednak części stanowiło nową falę osadniczą późniejszej drobnej szlachty.

Drobna szlachta osiedlając się na rubieżach Mazowsza tworzyła z czasem przysiółki placowe i rozproszone. Właśnie sam proces tworzenia tych zaścianków był bardzo istotny ze względu na rozwój późniejszych stosunków społeczno-ekonomicznych w nim panujących.

Ten bardzo silny element osadniczy jakim była drobna szlachta mazowiecka, najczęściej tzw. „rodowcy” wywodzący się często z jednego gniazda rodowego, mający wspólne zawołanie bojowe i herb, zajmując tereny, aż po dzisiejszy Nowogródek i Wilno, niósł ze sobą cały bagaż własnych przyzwyczajęń i tradycji mazowieckich. Do dziś najwyraźniej zachowanym śladem średniowiecznych osadników są nazwy rzek i miejscowości oraz kształty wsi.

Rozwój przestrzenny osiedli drobnoszlacheckich prowadził niekiedy do łączenia się przysiółków w większe organizmy i wchłanianie jednych wsi przez drugie, skutkiem czego powstawały wsie przydrożne i wielodrożne.

Przykładem do dzisiaj znakomicie zachowanej okolicy zaściankowej na Północnym Mazowszu jest Poboże.

Drobna szlachta pobożańska to grupa zamieszkująca teren najdalej wysuniętego na północny wschód skrawka mazowieckiej Ziemi Zawkrzańskiej. Od zachodu i północy zamyka go linia najstarszej granicy państwowej (1343 - 1945 r.), ustanowionej między Księstwem Płockim, a Zakonem Krzyżackim. Od południa teren jest oddzielony od wewnętrznych ziem mazowieckich rzeką Orzyc.

Do dzisiaj na Pobożu zachowały się zaścianki i przysiółki szlacheckie, od których większość mieszkających w nich rodzin nosi swoje nazwiska. Pobożanie zajmują się przede wszystkim rolnictwem, żyją z pracy własnych rąk. Nigdy nie było tu bardzo dużych majątków, jednak poczucie rodowości, przynależności szlacheckiej, zachowanie wielu elementów obyczajowości i świadomości swoich ojców i dziadów, zamieszkujących te same gniazda, tkwi w rodach pobożańskich do dzisiaj. Mają swoje dwie najważniejsze świątynie, w Grzebsku i Janowcu Kościelnym. Jako lud bardzo bogobojny, są z nimi związani i spora część ich historii pozostawiła ślady właśnie w tych kościołach i ich najbliższym otoczeniu.

Poboże dzisiaj obejmuje nieomal w całości gminę Janowiec Kościelny. Obszar ten stanowi około 100 kilometrów kwadratowych układając się w formę szeroko rozwartego trójkąta z wierzchołkiem w Górowie Trząskach na granicy mazowiecko - pruskiej. Końcem jednego ramienia dotykając na południowym wschodzie rzeki Orzyc niedaleko miejscowości Szczepkowo Gewarty, zaś końcem drugiego ramienia na południowym zachodzie dotyka tej rzeki prawie na przeciwko przeprawy do znajdującego się po drugiej stronie grodu w Tańsku Przedborach.

Południowo-zachodnia granica Poboża prowadziła od Grzebska, przez Waśniewo Grabowo, Piotrkowo, Jabłonowo, po linię granicy państwowej z Prusami. Od północnego zachodu, po północny wschód granicę Poboża stanowiła granica państwowa z Prusami (1343 r. – 1945 r.). Od południa, jak wcześniej wspomniałam Poboże oddzielone było od reszty Mazowsza rzeką Orzyc.

Teren Poboża przecięty sztuczną granicą pomiędzy Mazowszem i Prusami Wschodnimi niegdyś stanowił jednolity region osadniczy. Dowodzą tego choćby liczne kręgi i prostokąty kamienne wokół grobów płaskich okresu rzymskiego. Przechodziło tędy prawdopodobnie jedno z ważniejszych odgałęzień szlaku handlowego prowadzącego od Bramy Morawskiej przez Kujawy w kierunku bursztynodajnych obszarów Prus. Gęsta sieć cmentarzysk z XI-XII wieku dowodzi zwartego osadnictwa w tym regionie. W XI wieku rozwinął się pierwszy ośrodek grodowy w Grzebsku. Dowodem przebiegu w pobliżu ważnych dróg handlowych, jest znalezisko skarbu wczesnośredniowiecznego na prawym brzegu Orzyca, w Brzozowie Nowym (gm. Dzierzgowo).

Wraz z ustanowieniem w 1343 r. granicy mazowiecko - pruskiej między Zakonem Krzyżackim i Ziemią Zawkrzeńską (należąca w tym czasie do Siemowita IV), teren Poboża stał się obszarem przygranicznym i takim pozostał do 1945 r. Wytyczona w XIV wieku granica przetrwała na odcinku przylegającym do Poboża, niemal nie zmieniona w swym kształcie przez 600 lat.

W latach 30-tych XX w, w Janowcu Kościelnym i Miecznikowie Miąchach odnalezione zostały groby skrzynkowe, w Szczepkowie Borowym – cmentarzyska rządowe, w Łęgu i Grzebsku – podobnie jak na prawym brzegu górnego Orzyca w Tańsku Przedborach, odnaleziono dowody świadczące o istnieniu tam wczesnośredniowiecznych grodów.

Poboże stanowiło w XV w, krainę zamieszkałą przez tzw. szlachtę częstkową, charakterystyczną dla terenów objętych wczesnym osadnictwem drobnoszlacheckim. Typowe dla tej grupy było postępujące z czasem rozdrobnienie gruntów skutkiem działań rodzinnych lub odseparowania części majątku. Wiele osad pobożańskich w tym okresie funkcjonowało na prawie niemieckim. Rozpowszechnienie się na tym obszarze prawa niemieckiego, które na Mazowszu występowało jako odmiana prawa chełmińskiego, było połączone z rozwojem immunitetów. Odbiorcą immunitetu nie musiał być feudał. Bywał nim także drobny szlachcic, o czym świadczą przywileje wydawane właścicielom częstkowym Poboża na określone części osad. Tak było np. w latach 1444 – 1445 z nadaniem prawa niemieckiego trzem częściom osady Miecznikowo, w tym jednej Piotrowi z Gołębi, zwanej do dziś Miecznikowo Gołębie. Podobny przykład stanowi Jabłonowo, którego część kupił na prawie niemieckim w 1469 r. Adam z Jabłonowa. Do dziś miejscowość ta funkcjonuje pod nazwą Jabłonowo - Adamy.

Wsie pobożańskie to wsie szlacheckie o charakterze przysiółków rozproszonych, ulicowych i placowych. Ta ostatnia forma nawiązuje do starego typu wsi zwanej okolnicą. Wczesnośredniowieczna okolnica ze względu na kształt i położenie, mogła pełnić funkcję obronną dla mieszkańców i ich dobytku, głównie bydła. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że na Pobożu wieś Bielawy Grzebskie reprezentowała właśnie ten typ osady.

Obecnie wsie pobożańskie znajdują się na terenie trzech parafii: janowieckiej (woj. warmińsko-mazurskie), grzebskiej i części parafii wieczfnieńskiej (woj. mazowieckie). Wszystkie te parafie należą do diecezji płockiej. Wsie zamieszkują rodziny o analogicznych jak w XVIII-XIX w. nazwiskach, tyle że przemieszanych pomiędzy poszczególnymi miejscowościami na terenie tych samych parafii. Nazwy wsi zachowane są również bez zmian. W stosunku do wymienionych w księdze metrykalnej (1753-1781) nazw pobożańskich, nastąpiły zmiany tylko dotyczące zaniknięcia dwóch przysiółków szlacheckich o nazwie Dunaj i Zakon oraz zmianie nazwy przysiółka Zychy na obowiązującą dziś nazwę Kuce.

Zabytki budownictwa i architektury:

BIELAWY GRZEBSKIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 14 wł. J. Spsychalski:
- stodoła, drewn., XIX/XX,
- krzyż przydrożny, cement. polichr., 1903
- figura przydrożna MB, cement polichr., pocz. XX w.
- 16/ 35-61 osada, okr.wpł.rzym.
- 19/ 35-61 osada wczesnośredniowieczna
- 20/ 35-61 kurhan kultury wielbarskiej rej. zab. A-A-142 z 16.10.1996 r
- 22/ 35-61 ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
- 24/ 35-61 kurhan starożytny rej. zab. A-A-141 z 30.09.1996 r
- 25/ 35-61 osada wczesnośredniowieczna
ślady starożytnego osadnictwa
- 28/ 35-61 cmentarzysko, okr.wpł.rzym
- 29/ 35-61 kurhan, okr.,wpł.rzym.
- 40/ 35-62 osada, wcz.ep. żelaza.

BUKOWIEC WIELKI i BUKOWIEC MAŁY

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, kamień, 1912 (na posesji nr 1)
- krzyż przydrożny, drewn., l.20-te XX w.
- 7/ 35-62 kurhan, okr.wpł.rzym.
- 8/ 35-62 ślady osadnictwa, pocz.naszej ery
- 9/ 35-62 ślady osadnictwa, pocz.naszej ery
osada wczesnośredniowieczna
- 10/ 35-62 osada wczesnośredniowieczna (Bukowiec Mały)
- 12/ 35- 62 osada średniowieczna (Bukowiec Mały)
- 43/ 35-62 ślady osadnictwa średniowiecznego
osada starożytna
- 63/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego

GNIADKI (niem. Gniadtken)

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr4 i 5, wł. A. Radzikowski, E. Kozłowski:
- obora, mur./ kam., ok. 1930,
- siedlisko nr 6, ok. 1930, wł. G. Langowski:
- dom mieszkalny, mur.
- budynek inwentarski, mur./drewn.
- stodoła, drewn.
- obora, mur./kam.
- krzyż przydrożny, drewn. otoczony kutym kowalskim ogrodzeniem, ok. 1930
- 15/ 34-61 osada z okr. wczesnej epoki żelaza
śląd osadnictwa wczesnośredniowiecznego
- 16/ 34-61 ślady osadnictwa starożytnego

GÓROWO TRZAŃSKI

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 9, drewn., strzecha, ok. 1920, wł. R. Sutkowski
- krzyż przydrożny, kamień/żelazo, k.XIX w.
- krzyż przydrożny, kamień/żelazo, k.XIX w.

GRABOWO LEŚNE

Obiekty zabytkowe:

- leśniczówka, drewn., l.20,30-te XX w.

JABŁONOWO ADAMY

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 1, wł. W. Sątowski:
 - obora, mur./kam., l.30-te XX w
- siedlisko nr 9, wł. J.Krajewski:
 - obora, mur./kam., 1905
- krzyż przydrożny, metal/kam., ok.1910
- 21/ 35-61 ślady osadnictwa, ep.wcz.żel. osada, okr. wpl. rzym.
- 23/ 35-61 osada, ep.brązu osada, okr. wpl. rzym.

JABŁONOWO DYBY

Obiekty zabytkowe:

- budynek szkoły, mur., ok. 1930 (architektura dworkowa)
- młyn wodny, mur., ok. 1914
- siedlisko nr 1, wł. U.Jastrzębowska:
 - obora, mur./drewn., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 2:
 - budynek inwentarski, drewn./mur., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 16:
 - obora, mur./kamień, l.20-te XX w.
 - stodoła, drewn./strzecha, l.30-te XX w.
- krzyż przydrożny, cement, pocz. XX w.
- krzyż przydrożny, metal./kamień, ok. 1910
- 6/ 35-61 osada, okr. wpl. rzym
 - śląd osadnictwa nowożytnego
- 9/ 35-61 ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego osada średniowieczna

JABŁONOWO MAĆKOWIĘTA

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 2
 - obora, kam., 1928, wł. M. Piotrkowski
- siedlisko nr 10, wł. T. Bramowski:
 - budynek gospodarczo-inwentarski, mur./drew./kam.
- 4/ 35-61 osada nowożytna
- 5/ 35-61 ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
- 16/ 35-61 osada okr. wpł. rzym.
- 17/ 35-61 ślady osadnictwa, okr. wpł.rzym.
osada średniowieczna

JANOWIEC BORUTY

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, metal/kamień, 2 poł. XIX w.

JANOWIEC JASTRZĄBKI

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny, drewn. ok.1920
- fragmenty muru kamiennego dookoła siedliska nr 2, ok. 1930, wł. A. Milewski
- obora, mur./kam., ok.1920, wł. W. Stupich
- krzyż przydrożny, żelazo/kamień, XIX/XX w.
- krzyż przydrożny, żelazo/kamień, 1905
- 22/ 34-61 osada, ep.brązu
- 28/ 34-61 osada, wcz.ep.żel.
- 29/ 34-61 osada nowożytna

JANOWIEC KOŚCIELNY

Obiekty zabytkowe:

- Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela, neogotyck:
 - kościół parafialny, mur., 1910
 - plebania, mur./kam., 1900
 - budynki gospodarcze, mur./kam.1904
 - dom kościelny, mur., 1900
- Cmentarz parafialny, 2 poł. XIX w.
- dom mieszkalny nr 1, drewn. ok.1910, wł.S.szczepkowska
- dom mieszkalny nr 14, drewn., ok. 1920, wł.G.Łasiewicki
- siedlisko nr 16 wł. J. Redys:
 - dom mieszkalny, pustak bet.(żużel), l.20-te XX w.,
 - budynek inwentarski z szopą, pustak/drewno, l.20-te XX w.
- dom mieszkalny nr 25, drewn., ok. 1920, wł. J. Szulc
- dom mieszkalny nr 31, drewn., l.20,30-te XX w., wł. W.Gołaszewski
- siedlisko nr 52, wł. Moszczyński :

- dom mieszkalny, mur./drew./kam. ok.1910
- obora, mur./drew., ok.1930
- siedlisko nr 53, ok. 1910, wł. S. Fidrych:
 - dom mieszkalno, mur.
 - obora, mur.
- dom mieszkalny nr 56, drewn., ok. 1930
- dom mieszkalny nr 75, pustak bet./drewno, 1924, wł. Z. Nowosielski
- dom mieszkalny nr 77, pustak bet., l.20,30-te XX w., wł. W. Polkowska
- dom mieszkalny nr 78, drewn., ok.1920, wł. S. Moszczyński
- 31/ 34-61 osada średniowieczna

KUCE, POKRZYWNICA - KUCE (KUCZE)

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, metal/kamień, 1905
- 2/34-61 kurhan starożytny rej. zab. A-A- 186 z 30.06.1997 r

JANOWIEC LEŚNIKI

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 14, mur., 1944, wł. K. Wasilowski
- dom mieszkalny nr 60, pustak bet., l.20-te XX w., wł. J. Moszczyński
- krzyż przydrożny, metal/kamień, 1901
- 32/ 34-61 ślady osadnictwa wczesnej epoki żelaza
ślady osadnictwa nowożytnego
- 33/ 34-61 ślady osady nowożytnej
ślady osadnictwa starożytnego

JANOWIEC SZLACHECKI

Obiekty zabytkowe:

- stodoła, drewn., l.30-te XX w., wł. S. Szczepkowski

JANOWIEC ZDZIĘTY

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 1, pustak bet., l.30-te XX w., wł. B. Smolińska
- krzyż przydrożny, metal/kamień 1905
- 1/ 34-61 cmentarzysko, wcz.ep.żel.
- 30/34-61 ślady osadnictwa starożytnego
- 37/34-61 kurhan starożytny

KOWNATKI - FAŁĘCINO

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 3, drewn., XIX/XX w.
- krzyż przydrożny, mur., 1917 (na posesji nr 7)
- krzyż przydrożny, drewn., XIX/XX w.

- 73/ 35-62 osada starożytna
- 74/ 35-62 cmentarzysko
- 75/ 35-62 cmentarzysko

KRAJEWKO

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 1, wł. J. Rudziński:
 - dom mieszkalny, drewn.(w kształcie dworku), pocz. XX w.
 - młyn wodny, mur. 1930 (przebudowany)
 - obora kam./mur., ok. 1930
 - stodoła, drewn./mur., 1935

KRAJEWKO KAWĘCZYNO

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 2:
 - obora, kam., pocz. XX w.
- siedlisko nr 5, wł. Z. Krajewski:
 - obora, pustak cem., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 7:
 - dom mieszkalny, drewn., ok.1930 (z zachowanymi wewnętrznymi podziałami)
 - stodoła, drewn., 1936
- krzyż przydrożny, żelazo/kamień, 1901
- 39/ 35-62 ślady osadnictwa nowożytnego

KRAJEWKO WIELKIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 3, wł. W. Jastrzębowski:
 - dom mieszkalny, drewn. (dworkowy) z tradycyjnym dwutraktowym podziałem wnętrza, XIX/XX w.
 - obora, kam., l.20-te XX w.

KRUSZE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 7:
 - stodoła, drewn., 1930
- dom mieszkalny nr 11, drewn., XIXw., wł. E. Wrotek
- siedlisko nr 16, wł. S. Nachtygal:
 - obora, kam., 1914
- Krzyż przydrożny, drewn., pocz. XX w.
- Krzyż przydrożny, metal./kamień, l.20-te XX w.
- 5/ 35-62 kurhan starożytny rej. zab. A-A-188 z 8.06.1998 r
- 13/ 35-62 ślady osadnictwa średniowiecznego
- 14/ 35-62 cmentarzysko z okr.wpł.rzym.

- 15/ 35-62 ślady osadnictwa, okr.wpł.rzym.
- 19/ 35-62 osada nowożytna
- 20 / 35-62 osada, okr.wpł.rzym.
- 21/ 35-62 ślad osadn.nowożytnego
- 22/ 35-62 osada starożytna
- 23/ 35-62 osada, wcz.ep.żelaza
osada starożytna
- 24/ 35-62 ślady osadnictwa średniowiecznego
osada okr.wpł.rzym.
- 25/35-62 osada prehistor.
osada, ep.brązu
cmentarzysko starożytne
- 27/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
ślady osadnictwa nowożytnego
osada średniowieczna
- 72/35-62 ślady osadnictwa starożytnego

LEŚNIEWO WIELKIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 1, wł. W. Purzycki:
- obora, mur./drewn.,kam. l.20,30-te XX w.
- siedlisko nr 2, wł. E. Grabiński:
- stodoła, drewn., 1932
- 23/ 34-61 cmentarzysko z okresu rzymskiego
osada średniowieczna
- 24/ 34-61 osada średniowieczna
ślad osadnictwa kult. starożytnej
- 25/ 34-61 ślady nowożytne
osada starożytna

MAJKI - ZAGROBY

Obiekty zabytkowe:

- zabudowania pofolwarczne:
- obora, mur./kam. ok.1920
- obora, kam./mur.ok.1930
- obora, mur./kam/drew.,l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 15, drewn., ok.1910
- krzyż przydrożny, metal/kam., 1936
- krzyż przydrożny, metal/kam., pocz. XX w.

MIECZNIKOWO CYGANY

Obiekty zabytkowe:

- 13/ 35-61 ślady osadnictwa, wcz. ep. żelaza
osada wczesnośredniowieczna
- 14/ 35-61 osada wczesnośredniowieczna

- 27/ 35-61 ślady osadnictwa neolitycznego
ślady osadnictwa nowożytnego
ślady osadnictwa starożytnego

MIECZNIKOWO GOŁĘBIE

Obiekty zabytkowe:

- pozostałości budynku straży granicznej, mur., XIX/XX w.
- dom mieszkalny nr 1, mur. (czerwona cegła), l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 2, mur., (czerwona cegła), l.30-te XX w., wł. Bukowski
- siedlisko, wł. Szypulscy, ok.1920:
 - dom mieszkalny, mur. (czerwona cegła)
 - stodoła, drewn., strzecha
 - obora, kam.
- siedlisko nr 8:
 - stodoła, drewn., l.20-te XX w.,
- krzyż przydrożny, metal, kamień, 1900
- 11/ 35-61 osada, okr. wpł. rzym

MIECZNIKOWO KOŁAKI

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 3 ,l.30-te XX w.(po rodzinie Tańskich):
 - dom mieszkalny, mur. (czerwona cegła)
 - obora, mur./kam.,
 - piwnica, mur./kam.
- krzyż (na posesji nr 10 - S. Pokrzywnickiego), metal./kam., 1883
- 35/ 34-61 ślady osadnictwa nowożytnego
ślady osadnictwa, ep.brązu
osada z okr.neolitu
- 36/ 34-61 osada nowożytna
osada starożytna

MIECZNIKOWO - MIĄCHY

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, drewn., l.30-te XX w.
- 7/ 35-61 osada wcz. ep. żel.
- 8/ 36-61 ślad osadnictwa -starożytnego
- 12/ 35-61 osada okr. wpł.rzym

MIECZNIKOWO - SOWY

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 1, drewn., strzecha, XIX/XX w.

- siedlisko nr 3:
 - obora, kam./drewn. ok.1920
- krzyż przydrożny, kamień, 1934
- 14/ 35-61 osada wczesnośredniowieczna
- 27/ 35-61 ślady osadnictwa neolitycznego
ślady osadnictwa nowożytnego
ślady osadnictwa starożytnego

MOSZCZONY – POŁCIE MŁODE

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, metal/kamień, 1905
- krzyż przydrożny z kapliczką wewnątrz cokołu kamiennego, metal/kamień 1889
- 11/ 34-62 ślady osadnictwa średniowiecznego
osada starożytna
- 12/ 34-62 osada nowożytna
- 13/ 34/62 ślad osadn., okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa średniowiecznego
- 14/ 34-62 ślady osadnictwa średniowiecznego
- 15/ 34-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 16/ 34-62 osada, okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa średniowiecznego
- 17/ 34-62 osada, okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa nowożytnego
- 18/ 34-62 osada, okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa nowożytnego
- 19/ 34-62 ślady osadnictwa nowożytnego.
ślady osadnictwa starożytnego

MOSZCZONY – POŁCIE STARE

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 4, drewn., l.30-te XX w., wł. W. Wolicki
- siedlisko nr 11:
 - obora, mur./kam., l.20-te XX w.
- krzyż przydrożny, metal/beton, 1929
- krzyż przydrożny, metal/kamień, XIX/XX w.
- 9/ 34-62 ślady osadnictwa prehistorycznego
cmentarzysko, okr. wpł. rzym.
- 10/ 34-62 kurhan, okr. wpł. rzym.

NAPIERKI

Obiekty zabytkowe:

- kościół, mur./drewn., 1934
- cmentarz
- szkoła, mur./dachówka, ok.1930
- siedlisko nr 2:
 - budynek mieszkalno -inwentarski, drewn/kam.l.20-te XX w.

- siedlisko nr 7:
 - budynek mieszkalno - inwentarski, kamień/cegła, ok.1930
- siedlisko nr 8:
 - budynek mieszkalno - inwentarski, kamień/cegła, ok.1930
- siedlisko nr 15, ok. 1920:
 - dom mieszkalny, mur.
 - budynek inwentarski, kam./cegła
 - obora, kam/cegła
- siedlisko nr 16, ok. 1930:
 - dom mieszkalny, kam./cegła
 - obora, kam./cegła
- dom mieszkalny nr 21, mur., ok. 1930
- dom mieszkalny nr 22, mur., XIX/XX w.
- siedlisko nr 23, pocz. XX w.:
 - dom mieszkalny, drewn./ dachówka
 - budynek gospodarczo - inwentarski, mur./drewn.
- siedlisko nr 26:
 - budynek mieszkalno - inwentarski, kamień/cegła, ok.1930
- siedlisko nr 42:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, ok.1930
 - stodoła-obora, drewno/kamień, ok.1930
- dom mieszkalny nr 47, mur./dachówka, l.20-te XX w.
- kuźnia, mur., pocz. XX w.
- figura św. Antoniego, drewn., l.30-te XX w.
- krzyż przydrożny, drewn., ok.1920

NOWA WIEŚ - DMOCHY

Obiekty zabytkowe:

- budynek szkoły, mur./kam., 1936 (architektura dworkowa)
- dom mieszkalny nr 15, drewn./strzecha, l.29-te XX w., wł. J. Szczepkowski
- kapliczka drewn., ok.1905 (posesja nr 26)
- krzyż przydrożny, metal /kamień, 1900
- 3/33-62 ślady późnośredn./nowożyt.

NOWA WIEŚ WIELKA

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 5, wł. J. Nowosielski:
 - dom mieszkalny, drewn., 1928
 - stodoła, drewno/strzecha, 1929
 - obora, mur./strzecha, 1928
- dom mieszkalny nr 15, drewn. , l.29-te XX w., wł. A. Kobus
- dom mieszkalny nr 16, drewn., l.20-te XX w., wł. S. Rudziński
- dom mieszkalny nr 17, drewn., 1910/1920, wł. M. Jankowska
- dom mieszkalny nr 20, drewn., l.30-te XX w., wł. S. Wilczek
- siedlisko nr 31:
 - obora, mur., l.30-te
- dom mieszkalny nr 32, drewn. , 1930, wł. P. Bogusławski

- siedlisko nr 33, wł. J. Podoski
 - obora, kam./mur./drewn., ok.1910
- siedlisko nr 34, wł. M. Jędrzejewska:
 - dom mieszkalny, drewn., XIX/XX w.,
 - stodoła zrębowa, drewn./strzecha, 1920
 - obora, kam./strzecha, 1920
- siedlisko nr 37:
 - obora, kam., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 40:
 - młyn, mur., 1929
 - stodoła, drewn./strzecha, l.20-te XX w.
 - obora, kam./mur., l.20-te XX w.
- dom mieszkalny nr 45, drewn. XIX/XX w., wł. G. Kołodziejcki
- krzyż przydrożny, metal /kamień, XIX/XX w.
- krzyż przydrożny, choleryczny z kapliczką na kolumnie, metal/granit, 2 poł. XIX w.
- krzyż przydrożny, metal /kamień, ok.1920
- 1/ 35-62 kurhan, okr.wpł.rzym.
- 77/ 35-62 osada starożytna
- 80/ 35-62 osada starożytna
- 81/ 35-62 osada starożytna

PIOTRKOWO

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, drewn., ok.1915
- 2/ 35-62 kurhan wcz.ep.żel. rej.zab. A-A-182 z dn. 30.06.1997 r
- 3/ 35-62 kurhan wcz.ep.żel. rej.zab. A-A-183 z dn. 30.06.1997 r
- 4/35-62 kurhan starożytny rej.zab. A-A-184 z dn. 30.06.1997 r
- 11/35-62 cmentarzysko starożytne
ślady osadnictwa starożytnego

POKRZYWNICA WIELKA

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 1, wł. S. Szczepkowska:
 - dom mieszkalny nr 1, drewn., ok.1910
 - obora, mur./kam. pocz.XX w.
- siedlisko nr 2:
 - bud. inwentarski, mur., ok. 1920
- dom mieszkalny nr 3, pustak bet., 1938
- siedlisko nr 82, wł.K.Gwarda:
 - dom mieszkalny, drewn., ok.1920
 - budynek inwentarski, mur./drewno, ok.1920
- krzyż przydrożny, metal/kamień, 1883
- 34/ 34-61 osada nowożytna
- 28/ 34-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 29/ 34-62 ślady osadnictwa, P/M.
- 30/ 34-62 ślady osadnictwa, P/M.
- 31/ 34-62 kurhan, okr.wpł.rzym. rej. zab. A-A-217 z 5.07.1999 r

- 32/ 34-62 ślady osadnictwa nowożytnego
- 55/ 35-62 cmentarzysko wczesnośredniowieczne rej. zab. A-A-194 z 30.06.1998 r
rej. zab. A-A-259 z 31.12.2000 r
- 56/ 35-62 cmentarzysko, okr.wpł.rzym.

POWIERŻ (niem. *Powierszeu*)

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 4, drewn./mur., ok.1910-20, wł. J. Mączka
- siedlisko nr 5, l.30-te XX w. wł. R. Mrozowski:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka
 - oboro-stodoła, mur./dachówka
- siedlisko nr 6, wł. J. Byczkowski:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, ok.1930
 - chlew, mur./kamień, ok.1930
- siedlisko nr 7, wł. S. Bockowski:
 - budynek inwentarski, kam./cegła/dach.l.20,30-te XX w.
 - obora, kam./mur./ dach.
- siedlisko nr 9, wł.T.Denys:
 - budynek mieszkalno - inwentarski, kam/mur., 1925
 - stodoła, drewn., 1925
- siedlisko nr 14, wł. A. Morawko:
 - dom mieszkalny, mur./dach., l.30-te XX w.
 - budynek warsztatowy, mur./drewn., l.30-te XX w.
- krzyż przydrożny, metal/kamień XIX/XX w.
- 6/34-61 ślady osadnictwa starożytnego

SAFRONKA

Obiekty zabytkowe:

- szkoła, mur., l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 16, mur./dach., l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 17, mur./dach., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 18:
 - dom mieszkalny, mur./dach, ok.1930
 - budynek inwentarski, mur./dach., ok.1930
- siedlisko nr 19:
 - dom mieszkalny, mur./kam./dach., ok.1930
 - budynek inwentarski, mur., ok.1930
- dom mieszkalny nr 20, mur./dach., ok.1930
- gorzelnia, mur., ok.1930
- 3/ 34-61 cmentarzysko, wcz.ep.żelaza
- 10/34-61 ślady osadnictwa starożytnego
- 11/34-61 ślady osadnictwa starożytnego
osada średniowieczna

- 12/ 34-61 osada średniowieczna
- 14/ 34-61 osada nowożytna

SMOLANY ŻARDAWY

Obiekty zabytkowe:

- dom mieszkalny nr 3, mur., l.20-te XX w., wł. D. Szablewska (dworkowy - po rodz.Zembrzuskich)
- dom mieszkalny nr 4, mur., l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 25, mur., 1937, wł. . Jastrzębowski
- siedlisko nr 26:
 - dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.
 - obora, mur., pocz. XX w.
- krzyż przydrożny, metal./kamień, 1880
- krzyż przydrożny, metal./kamień, 1895
- 14/ 33-62 ślady osadnictwa pradziejowego
- 15/ 33-62 ślady osadnictwa pradziejowego
ślady osadnictwa z ep.kam/ep.brązu
- 16/33-62 ślady osadnictwa średn/nowoż.
- 17/33-62 ślady osadnictwa nowożytnego
- 3/ 34-62 kurhan, wcz.ep.żel. rej. zab. A-A-192 z 30.06.1998 r
- 42/34-62 grobla, wczesne średn. rej. zab. A-A-262 z 31.12.2000 r
- 43/34-62 grobla, wczesne średn. rej. zab. A-A-262 z 31.12.2000 r

SZCZEPKOWO BOROWE

Obiekty zabytkowe:

- szkoła, mur., 1936 (architektura dworkowa)
- dom mieszkalny nr 5, drewn., 1921
- dom mieszkalny nr 6, drewn., l.20-te XX w.
- dom mieszkalny nr 7, drewn., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 8:
 - obora, mur./kam., ok.1930
- dom mieszkalny nr 13, drewn., ok.1920 r. z fragm.murku, pocz. XX w.
- dom mieszkalny nr 14, drewn., pocz. XX w.
- dom mieszkalny nr 18, drewn., pocz. XX w.
- dom mieszkalny nr 20, drewn., l.20-te XX w.
- dom mieszkalny nr 26, mur., 1936
- dom mieszkalny nr 30, mur., l.30-te XX w.
- dom mieszkalny nr 36, mur./kam., pocz. XX w., piwnica kam.
- dom mieszkalny nr 37, mur./drewn., l.20,30-te XX w.

- dom mieszkalny nr 39, drewn., XIX/XX w.
- dom mieszkalny nr 41 (dworkowy, dwutraktowy), drewn., XIX/XXw.
- młyn, mur. 1939
- krzyż przydrożny, metal/kam.1910 z sercem miłosiernym we wnętrzu cokołu (posesja nr 30)
- krzyż, metal/kam. pocz.XX w.
- 1/34-62 kurhan starożytny rej.zab.A-A-185 z dn.8.03.1999 r
- 2/34-62 kurhan starożytny
- 4/34-62 cmentarzysko starożytne
- 8/34-62 cmentarzysko wczesnośredniowieczne
- 22/34-62 cmentarzysko wczesnośredniowieczne
ślady nowożytne
- 23/34-62 ślady starożytne
- 24/34-62 osada wczesnośredniowieczna
ślady starożytne
ślady średniowieczne
- 25/34-62 osada nowożytna
ślady wczesnośredniowieczne
- 26/34-62 ślady średniowieczne
ślady nowożytne
- 27/34-62 osada średniowieczna

SZCZEPKOWO IWANY

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 5:
 - stodoła drewn./strzecha, ok.1940
 - obora, mur./kam., ok. 1929
- siedlisko nr 7:
 - dom mieszkalny, drewn/glin., XIX/XX w.
 - obora, mur., l.20-te XX w.
- krzyż przydrożny, metal./kam., 1901
- 33/34-62 ślady osadnictwa, ep.brązu
ślady osadnictwa średniowieczn.
- 35/34-62 ślady osadn. średniowiecznego
osada nowożytna
ślady osadnictwa starożytnego
- 36/34-62 ślady osadnictwa, okr.wpł.rzym.
- 37/34-62 osada nowożytna
ślady starożytne
- 38/34-62 osada nowożytna
- 40/34-62 cmentarzysko nowożytne
- 41/34-62 grobla średniowieczna

SZCZEPKOWO PAWEŁKI

Obiekty zabytkowe:

- 60/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego
- 61/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego
- 62/ 35-62 osada neolityczna

- 71/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego

SZCZEPKOWO SKRODY

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 2:
 - obora, kam., l.20-te XX w.
- dom mieszkalny nr 3, mur., l.20-te XX w.
- siedlisko nr 7:
 - obora, mur./strzecha, l.20,30-te XX w.
- siedlisko nr 8:
 - stodoła, drewn./strzecha, l.30-te XX w.
 - obora, mur., l.30-te XX w.
- 34/34-62 ślady osadnictwa nowożytnego
ślady osadnictwa starożytnego

SZCZEPKOWO SOŁDANY

Obiekty zabytkowe:

- 57/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego
- 58/ 35-62 ślady osadnictwa neolitycznego
- 59/ 35-62 ślady osady wczesnośredniowiecznej

SZCZEPKOWO ZALESIE

Obiekty zabytkowe:

- zespół dworski (pozostałości):
 - dworek, drewn., XIX/XX w.
 - resztki parki z aleją lipową
 - obora, kam./mur.
 - piwnice dworskie (resztki)
- siedlisko nr 17
 - obora, mur./dach., l.20,30-te XX w.
- 5/34-61 osada okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa starożytnego
- 6/34-61 ślady osadn. okr.wpł.rzym.
- 7/34-61 cmentarzysko, okr.wpł.rzym.
kurhan starożytny
- 41/ 35-62 osada, okr.wpł.rzym.
- 42/ 35-62 cmentarzysko, okr.wpł.rzym rej. zab. A-A-193 z 30.06.1998 r
ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
ślady osadnictwa starożytnego i nowożytnego
- 44/ 35-62 ślady osadnictwa, okr.wpł.rzym
- 45/ 35-62 osada, okr.wpł.rzym.
- 46/ 35-62 osada, okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa średniowiecznego
- 47/ 35-62 osada, okr.wpł.rzym.
- 48/ 35-62 osada wczesnośredniowieczna.
Ślady osadnictwa średniowiecznego

- 49/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 50/ 35-62 kurhan, okr.wpł.rzym. rej. zab. A-A-195 z 8.07.1998 r
rej. zab. A-A-260 z 31.12.2000 r
- 51/ 35-62 kurhan, starożytny
- 52/ 35-62 kurhan, starożytny
- 53/ 35-62 kurhan, starożytny
- 54/ 35-62 cmentarzysko wczesnośredniowieczne

SZYPÓŁKI – ZASKÓRKI

Obiekty zabytkowe:

- krzyż przydrożny, meta/kamień, 1905
- 26/ 34-61 osada średniowieczna
- 27/ 34-61 ślady osadnictwa starożytnego

WAŚNIEWO - GRABOWO

Obiekty zabytkowe:

- budynek szkoły, mur./drewn., l.30-te XX w.
- siedlisko nr 3:
 - obora, kamień/mur, ok.1930
- siedlisko nr 6:
 - spichlerz, ob.obora, mur. 1923
- siedlisko nr 7:
 - połowa czworaka, mur., pocz. XX w.
 - piwnice, mur., 1909
 - obora, mur., 1909
- dom mieszkalny nr 11, drewno na zrąb/strzecha, XIX/XX w.
- siedlisko nr 27:
 - obora, kam., l.30-te XX w.
- krzyż przydrożny, kam., 1920
- krzyż przydrożny, kam. 1896
- krzyż przydrożny, kam. 1929
- 16/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
ślady osadnictwa nowożytnego
- 17/35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 18/35-62 osada starożyta

WAŚNIEWO GWOŹDZIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 9:
 - obora podworska z wozownią, kam/mur., ok.1930
 - piwnica podworska, mur./cegła z okuciami kowalskimi, ok.1930
 - piwnica podworska, kam. 1930
- krzyż przydrożny, kam., 1936
- 26/35-62 ślady osadnictwa starożytnego

WILUNIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 4:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te
 - budynek inwentarski, mur./dachówka, l.30-te
- siedlisko nr 5:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te
 - obora, mur./drewn./dachówka, l.30-te
- dom mieszkalny nr 6, mur., l.30-te
- siedlisko nr 7:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka
 - obora, mur/kam., l.30-te
- siedlisko nr 8:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te
 - budynek inwentarski, mur./dachówka, l.30-te
- siedlisko nr 9:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te
 - budynek inwentarski, mur./dachówka, l.30-te
- dom mieszkalny nr 10, mur./dachówka, l.30-te
- dom mieszkalny nr 11, mur./dachówka, l.30-te
- dom mieszkalny nr 13, mur., l.30-te
- 4/ 34-61 ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
- 7/ 34-61 osada nowożytna
- 8/ 34-61 ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
 - ślady osadnictwa nowożytnego
 - ślady osadnictwa starożytnego
- 9/ 34-61 osada średniowieczna
- 13/34-61 osada średniowieczna

ZABŁOCIE KANIGOWSKIE

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 12:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te XX w.
 - obora, kam./mur./dachówka, l.30-te XX w.
- siedlisko nr 13:
 - dom mieszkalny, mur./dachówka, l.30-te XX w.
 - obora, mur/dachówka, l.30-te XX w.
- 18/ 34-61 osada, wcz.ep.żelaza
 - osada nowożytna
- 21/ 34-61 ślady osadnictwa P/M.
 - ślady osadnictwa nowożytnego

ZABOROWO

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 53:

- dom mieszkalny, drewn.,(o charakterze dworkowym), pocz. XX w.
- obora, kam./glina
- stodoła, kam./drewno
- 6/ 35-62 kurhan starożytny rej. zab. A-A-189 z 8.06.1998 r
- 64/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 65/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 66/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 67/ 35-62 ślady osadnictwa starożytnego
- 70/ 35-62 ślady osadnictwa, neolit

ŻABINO ARGUŁY

Obiekty zabytkowe:

- siedlisko nr 4:
 - obora, mur., 1.30-te XX w.
- siedlisko nr 12:
 - obora, mur./kam., 1.30-te XX w.
- krzyż przydrożny, metal/kam.1.20-te
- 15/ 35-61 ślady osadnictwa, okr.wpł.rzym.
ślady osadnictwa, okr.starożytny

ŻABINO GAŚIORY

Obiekty zabytkowe:

- 26/ 35-61 ślady osadnictwa neolitycznego
ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
ślady osadnictwa nowożytnego

VI. STAN ISTNIEJĄCY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. SFERA SPOŁECZNA

1.1. Sieć osadnicza

Genezę sieci osadniczej należy wiązać z genezą tworzenia się układu drogowego oraz systemem gospodarowania rolniczego. Struktura jednostek osadniczych jest prawie jednorodna. Mamy tu do czynienia z wioskami małymi, charakterystycznymi dla Mazowsza. Powstawały one na bazie majątków szlacheckich i drobnoszlacheckich.

Na całym areale gminy istnieje zabudowa rozproszona powstała w wyniku parcelacji majątków ziemskich i reformy rolnej. Zabudowa nie wykazuje tendencji koncentrowania się wokół jednostki centralnej. Formy osadnicze to głównie układy wieloulicowe, którym towarzyszy bezkształtna zabudowa przysiółkowa na całym obszarze gminy z nieco mniejszym jej nasileniem w części północno-wschodniej, gdzie występują gleby najgorsze w skali gminy.

Obsługę terenu w zakresie usług drugiego poziomu sprawuje wieś gminna. Pozostałe wsie to jednostki o podstawowym zakresie usług.

1.2. Ludność

Według stanu na 31.12.1997r. (US) Janowiec Kościelny zamieszkiwało 3 659 osób. Jest to 10,3% ludności powiatu nidzickiego. Gęstość zaludnienia wynosi 26,9 o./km², a więc znacznie mniej niż średnia dla powiatu wynosząca 37 o./km² i prawie o połowę mniejsza niż w woj. warmińsko-mazurskim (60 os./km²).

Rozmieszczenie ludności na terenie gminy (stan na 01.2000 r.) jest następujące:

Lp.	Wieś	Ilość ludności	Zaludnienie osób/km ²
1	2	3	4
1.	Szczepkowo Borowe	190	23,1
2.	Bielawy	171	26,7
3.	Bukowiec Wielki + Pawelki	52	21,6
4.	Iwany + Krajewo	74	8,9
5.	Gołębie + Miąchy	49	19,6
6.	Cygany, Miecznikowo, Sowy	67	37,2
7.	Janowiec Kościelny + Zaskórki + Zdzięty	316	79,0
1	2	3	4

8.	Kuce	245	55,6
9.	Jastrzębki	68	37,7
10.	Jabłonowo	182	26,0
11.	Kołaki	80	47,0
12.	Krusze + Kownatki	102	29,1
13.	Nowa Wieś Wielka	212	50,4
14.	Napierki	187	15,7
15.	Nowa Wieś Dmochy + Leśniewo Wielkie	144	24,8
16.	Piotrkowo	84	17,1
17.	Pokrzywnica Wielka	162	29,4
18.	Połcie Stare + Połcie Młode	129	28,0
19.	Powierz	88	14,1
20.	Safronka + Wiłunie	340	34,6
21.	Szczepkowo Borowe + Szczepkowo Zalesie	69	12,7
22.	Górowo Trząski	42	15,5
23.	Smolany	93	14,3
24.	Waśniewo + Gwoździe	175	53,0
25.	Zabłocie Kanigowskie	115	31,9
26.	Zaborowo	153	33,2

Rozmieszczenie ludności można scharakteryzować następująco:

- największymi jednostkami, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców są wsie Janowiec Kościelny i Safronka z liczbą mieszkańców ponad 300 osób,
- 12 wsi zamieszkuje 100-300 osób,
- pozostałe 17 wsi to małe przysiółki z liczbą do 100 mieszkańców,
- średnia liczba mieszkańców na sołectwo wynosi 121, a więc aż w 18 sołectwach liczba mieszkańców jest poniżej tej średniej.

Zaludnienie gminy od roku 1980 systematycznie i równomiernie maleje:

1970	1976	1978	1979	1994	1997
4 329	3 945	3 958	3 937	3 732	3 659

Na przestrzeni analizowanych ostatnich 27 lat ludność gminy Janowiec Kościelny zmalała o 670 osób, tzn. o 15,4%. Średnie tempo spadku ludności na przestrzeni 1970-1997 wyniosło 24,8 osoby rocznie. Zjawisko wyludniania występuje na wszystkich prawie obszarach wiejskich północno-wschodniej dzielnicy Polski.

Słabe gleby, tereny o warunkach fizjograficznych niesprzyjających gospodarowaniu, coraz mniejsza opłacalność produkcji rolnej sprawiają, że zwiększa się liczba gospodarstw starzejących się, bez następców oraz gospodarstw opuszczonych.

Zaludnienie w gminie kształtuje ruch naturalny (urodzenia i zgony) oraz ruch wędrowniczy:

Rok	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny
	na 1000 mieszkańców		
1970	21,7	8,4	13,3
1976	25,8	8,7	17,1
1979	19,9	12,5	7,3
1994	16,0	8,9	7,1
1997	14,3	11,1	3,2
pow. nidzicki	*	*	5,2
województwo	*	*	3,9

Od 1976 do 1997r. (21 lat) przyrost naturalny ludności zmalał w gminie Janowiec Kościelny czterokrotnie osiągając w 1997 r. współczynnik 3,2 na 1000 ludności. O powszechności tego zjawiska świadczy fakt, iż jest on na poziomie porównywalnym ze średnią dla powiatu nidzickiego oraz dla woj. warmińsko-mazurskiego.

Drastycznie w omawianym okresie zmalała liczba urodzeń – prawie o połowę, przy utrzymującej się prawie na jednakowym poziomie (z niewielkimi wahaniami) liczbie zgonów.

Świadczy to o niekorzystnych przemianach demograficznych w skali gminy i nie tylko.

Ruch wędrowniczy

Ruch wędrowniczy na 1000 mieszkańców obrazuje poniższa tabela:

Rok	saldo migracji*	przyrost bezwzględny
	na 1000 mieszkańców	
1976	-44,6	-31,3
1978	-7,4	+9,7
1979	-12,8	-5,5
1994	-41	-33,9
1997	-46	-42,8
w powiecie nidzickim	-6,1	0,9
w województwie 1997	-1,2	2,7

*bez migracji zagranicznych

Najlepszy okres pod względem demograficznym przypada w gm. Janowiec Kościelny na drugą połowę lat siedemdziesiątych. W latach 80 i 90 gmina wyludnia się. Rok 1997 przynosi saldo migracji na poziomie –46 na 1000 ludności przy saldzie dla powiatu nidzickiego –6,1 i 1,2 dla województwa. Dysproporcja jest tu olbrzymia i świadczy o tym, że gmina jest terenem typowo odpływowym, w stopniu ponad przeciętną dla tego rejonu Polski.

Odpływ ludności ma szczególne znaczenie dla obszarów wiejskich. Oznacza on ograniczenie potencjału ekonomicznego wsi. Odpływają przede wszystkim ludzie młodzi, lepiej wykształceni i bardziej przedsiębiorczy, co zmniejsza dynamizm ekonomiczny społeczności lokalnej, osłabia aktywność gospodarczą wsi.

Struktura ludności według grup wieku wg stanu na koniec 1997 r.:

Grupa wieku	1994		1997	
	liczba ludności	% ogółem	liczba ludności	% ogółem
grupa przedprodukcyjna	1 183	31,6	1 123	30,8
grupa produkcyjna	1 958	52,4	1 951	53,3
grupa poprodukcyjna	591	16,0	585	16,0
Ogółem	3 732	100	3 659	100

W ostatnich latach w strukturze wieku ludności wystąpiły następujące zmiany:

- zmniejszyła się o 1% na przestrzeni 4 lat grupa ludności w wieku przedprodukcyjnym,
- nastąpił o 1% wzrost grupy ludności w wieku produkcyjnym przy utrzymującej się proporcji osób w wieku poprodukcyjnym,
- w gminie Janowiec Kościelny zaczyna się zjawisko deformacji struktury wieku: ilość młodzieży w wieku 0-17 wynosi obecnie 30,8%, a więc mniejsza od progowych 33%,
- skala ekonomicznych skutków zmian w strukturze wiekowej ludności wyrażająca się w sumarycznym wskaźniku obciążenia demograficznego mierzonego stosunkiem liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym (przed i poprodukcyjnym), na 1000 osób w wieku produkcyjnym wynosiła w gminie Janowiec Kościelny w 1997 r. 87,5. Jest to wskaźnik bardzo wysoki w stosunku do średniej dla powiatu nidzickiego wynoszącej 73,0 i jeszcze wyższy w stosunku do analogicznego wskaźnika dla województwa wynoszącego 69,4;
- zachwianie równowagi płci – na 100 mężczyzn w 1997 r. przypadało 106,2 kobiet – jest to więcej niż średnio w powiecie nidzickim (100,5) i zdecydowanie więcej niż średnio w woj. warmińsko-mazurskim (94,6).

Można więc podsumować, że zjawiska demograficzne w gminie Janowiec Kościelny przebiegają w sposób niekorzystny dla społeczności lokalnej. Odształcenia wpływają w znacznym stopniu na możliwości rozwojowe gminy.

1.3. Obsługa ludności

1.3.1. Oświata i wychowanie

Po roku 1990 funkcjonowanie placówek oświaty uległo zasadniczym zmianom. Przede wszystkim finansowanie przedszkoli i szkół podstawowych przekazano samorządom terytorialnym. Jednocześnie prawo do tworzenia placówek oświatowych zyskały zarówno jednostki państwowe, gminy oraz osoby fizyczne.

Wychowanie przedszkolne

Na koniec 1999 r. wychowanie przedszkolne realizowane było na terenie gminy wyłącznie w tzw. oddziałach zerowych przy szkołach podstawowych. Były to 3 oddziały przy

szkołach w Janowcu Kościelnym, Waśniewie i Safronce, do których uczęszczało łącznie 40 dzieci. Wszystkie dzieci w wieku 6 lat objęte są tą formą wychowania.

Ilość dzieci wkraczających w okres wychowania przedszkolnego maleje i należy przyjąć, iż w funkcjonujących placówkach nie zajdzie potrzeba tworzenia nowych miejsc.

Rozwój opieki przedszkolnej ma niewielkie szanse w gminie Janowiec Kościelny. Istnieją tu małe zgrupowane zabudowy, w których mieszkają głównie rolnicy. Zubożenie społeczeństwa, obniżenie aktywności zawodowej kobiet oraz niejednokrotnie wysokie opłaty za pobyt dzieci w przedszkolach powodują, iż opiekę nad dziećmi sprawują matki pozostające w domu i inni członkowie rodziny.

Szkolnictwo podstawowe

W sieci szkół na poziomie podstawowym od września 1999 r. funkcjonowało na terenie gminy 5 placówek:

- szkoła podstawowa w Janowcu Kościelnym z 9 oddziałami, do której uczęszczało 206 uczniów (+ oddział zerowy),
- szkoła podstawowa w Waśniewie z 7 oddziałami, do której uczęszczało 122 uczniów (+ oddział zerowy),
- szkoła podstawowa w Szczepkowie Borowym z 6 oddziałami i 45 uczniami,
- szkoła podstawowa w Safronce z 6 oddziałami i 47 uczniami (+ oddział zerowy).

Łącznie w 1999/2000 r. do szkół podstawowych uczęszczało 420 uczniów.

Budynki, które zajmują szkoły podstawowe są w średnim stanie technicznym i nie w pełni przygotowane do nowoczesnych form nauczania. Jedynie przy szkole w Waśniewie jest nowa sala gimnastyczna, szkoła w Safronce wymaga kapitalnego remontu, szkoła w Janowcu Kościelnym z uwagi na utworzenie przy niej gimnazjum wymaga rozbudowy – zwiększenia ilości miejsc do nauki, dobudowy sali gimnastycznej, stołówki i świetlicy.

W wyniku reformy oświaty utworzono przy szkole podstawowej w Janowcu Kościelnym gimnazjum funkcjonujące obecnie wraz ze szkołą podstawową jako Zespół Szkół. Do gimnazjum uczęszczało 57 dzieci dowożonych z całej gminy. Dzieci ze wsi przygranicznych Powierz i Napierki uczęszczają do gimnazjum w Białutach i Nidzicy.

Szkolnictwo średnie

Na terenie gminy brak szkół średnich. Ten szczebel szkolnictwa koncentruje się w okolicznych miastach. Obsługę gminy w tym zakresie sprawuje głównie Mława i Nidzica oraz Olsztyn.

Należy podkreślić, iż coraz mniej młodzieży wybiera szkoły zasadnicze zawodowe (tym bardziej, że liczba tych szkół systematycznie maleje), na korzyść szkół ogólnokształcących i średnich zawodowych.

Podstawowe kierunki w szkołach średnich to głównie techniczny i ekonomiczno-administracyjny.

Kultura

Zmiana systemu finansowania kultury polegająca na przekazaniu tych zadań samorządom lokalnym wpłynęła na znaczny spadek liczby placówek i ilości ludności korzystającej z tego rodzaju usług.

Jedynym obiektem mieszczącym usługi kultury na terenie gminy jest dom strażaka, w którym mieści się Gminna Biblioteka Publiczna. Posiadała ona na koniec 1997 r. księgozbiór w ilości 2 808 woluminów na 1000 mieszkańców – jest to prawie o 1/3 mniej niż wynosi średnia dla powiatu nidzickiego.

O zmierzchu czytelnictwa świadczy fakt, że w 1997 r. było jedynie 15,1 wypożyczeń na jednego czytelnika, a więc ilość jedna z najniższych w byłym woj. olsztyńskim.

Sytuacja czytelnictwa szczególnie niekorzystnie przedstawia się, jeżeli porównamy ją do roku 1979. Wtedy na terenie gminy funkcjonowały 2 biblioteki (w tym 1 filia) oraz 21 punktów bibliotecznych. Liczba ludności na jedną placówkę wynosiła 171 osób. Księgozbiór na 1000 ludności wynosił 3 150 woluminów.

Dodatkowymi ośrodkami, gdzie zwykle skupia się życie kulturalne wsi są świetlice przy remizach strażackich. Świetlice są miejscem zabaw młodzieży, uroczystości rodzinnych, spotkań mieszkańców wsi. Na terenie gminy remizy istnieją w Janowcu Kościelnym, Szczepkowie Borowym i Nowej Wsi Wielkiej. Są to obiekty w dość słabym stanie technicznym.

Pomimo niewystarczającej bazy lokalowej życie kulturalne na terenie gminy organizuje z powodzeniem Samorządowy Ośrodek Sportu i Rekreacji. Jest to jedyna organizacja, która prowadzi i organizuje różne formy wypoczynku i spędzania wolnego czasu mieszkańców gminy. W jej ramach działa dziecięcy zespół teatralny, prowadzone są zajęcia plastyczne, muzyczne, tańca nowoczesnego, sportowe. Działa tu również Klub Seniora.

1.3.2. Obsługa zdrowia i opieka społeczna

Obsługę w zakresie lecznictwa otwartego prowadzą na terenie gminy Janowiec Kościelny: Niepubliczny Ośrodek Zdrowia w Janowcu oraz filia we wsi Powierz i Punkt Lekarski w Nowej Wsi Wielkiej. Brak jest na terenie gminy apteki.

Łącznie w placówkach tych zatrudnionych jest 2 lekarzy, trzy pielęgniarki i personel pomocniczy. Jak w większości gmin brak jest niestety stomatologa. Lokale w których mieszczą się placówki lecznicze spełniają podstawowe warunki.

Stan usług zdrowia uznać należy za bardzo skromny. Zakres lecznictwa otwartego uzupełniają prywatne gabinety specjalistyczne w miastach. Ceny usług w tych gabinetach są jednakże wysokie i nie zawsze z tych względów dostępne dla wszystkich mieszkańców wsi. Całkowite fiasko ponosi leczenie profilaktyczne, szczególnie w stomatologii.

Ilość porad udzielanych przeciętnie jednemu mieszkańcowi zmniejszyło się w stosunku do roku 1996 o ponad 5%. Wraz z obniżeniem realnych nakładów na ochronę zdrowia wzrasta ilość chorób zakaźnych takich jak grypa, różyczka, zatrucia pokarmowe, biegunka wśród dzieci, świerzb. Problemem społecznym staje się znów gruźlica, choroby układu pokarmowego, zaburzenia psychiczne.

Potrzeby zdrowotne ludności gminy rosną niewspółmiernie szybciej niż możliwości ich zaspokajania. Niestety reforma służby zdrowia jak dotychczas nie spełniła oczekiwań. Obniżenie realnych nakładów na ochronę zdrowia w ostatnich latach pogorszyło warunki funkcjonowania placówek służby zdrowia oraz leczenia chorych. Stan taki potęguje nieproporcjonalne rozmieszczenie kadry medycznej. Najwięcej lekarzy pracuje w miastach, gdzie zlokalizowane są szpitale. Ośrodki wiejskie mają trudności szczególnie w zatrudnieniu lekarzy dentyków.

Ponieważ zubożenie społeczności wiejskiej jest bardzo duże, to trzeba się liczyć z faktem, iż obsługę leczniczą prowadzić będzie głównie lecznictwo otwarte.

Usługi szpitalne świadczy gminie Janowiec, a obecnie całemu powiatowi nidzickiemu szpital powiatowy w Nidzicy. Jest to obiekt na 300 łóżek, stosunkowo nowoczesny.

Opieka społeczna

Rozmiary pomocy społecznej wymuszone są narastającymi procesami demograficznymi – starzeniem się ludności, wysokim bezrobociem oraz rosnącym zubożeniem wsi.

Na terenie gminy świadczeniami z tytułu pomocy społecznej objętych było:

Rok	Osoby objęte pomocą społeczną		Świadczenia w tys. zł		Świadczenia z powodu		
	ogółem	w tym stałymi zasiłkami pieniężnymi	ogółem	w tym z budżetu gminy	bezrobocia	choroby	macierzyństwa
1995	1300	65	342	17	72	56	24
1996	1311	80	410	26	22	9	17
1997	1101	74	391	26	26	25	16
1998	1370	64	415	19	60	56	13
1999	1358	74	451	34	32	28	16

Z powyższego zestawienia wynika że liczba osób wymagających pomocy społecznej (przy niewielkim wahaniu w 1997 r) wzrasta. Zmalała zaś ilość świadczeń wypłacanych z tytułu bezrobocia. Nie znaczy to jednakże że bezrobocie zmalało, jest to skutek utraty przez część z nich prawa do zasiłku.

Działania pomocowe podejmowane w postaci tzw. aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu nie dają skutków trwałych. O postępującej pauperyzacji społeczeństwa świadczy fakt, iż 37% ludności otrzymało świadczenia pomocowe.

Obciążenia budżetu gminy wynikające z rozmiarów pomocy społecznej gmina pokrywa w wysokości:

Rok	Udział środków własnych gminy w funduszu pomocy społecznej		% budżetu gminy ogółem
	tys. zł	%	
1995	43	10	2,4
1996	40	8	1,3
1997	88	17,7	2,4
1998	129	22,6	3,7
1999	140	23,7	3,4

1.3.3. Handel, gastronomia i rzemiosło

Przeobrażenia systemowe i gospodarcze spowodowały zasadnicze zmiany w dziedzinie usług. Handel detaliczny i hurtowy dotychczas organizowany przez jednostki państwowe lub spółdzielcze obecnie w całości znalazł się w rękach prywatnych.

Na terenie gminy na koniec 1997 r. działało 35 placówek w sekcji handel i naprawy. W stosunku do roku 1994 był tu wzrost o blisko 50%. Uzupełnieniem tej sieci jest handel obwoźny. Jest to przeważnie sprzedaż artykułów do produkcji rolnej, materiałów budowlanych oraz opału, chociaż również art. spożywczych i przemysłowych.

Sieć sklepów na terenie gminy jest dostateczna w aspekcie ich ilości. Sieć handlową tworzą głównie drobne sklepiki w budynkach mieszkalnych, kioski i inne lokale przystosowane do nowej funkcji, pozwalające na minimalizowanie kosztów utrzymania.

Stymulowanie rozwoju sieci handlowej wynika obecnie jedynie z potrzeb rynku lokalnego i przedsiębiorczości mieszkańców. Na terenie wsi powstają przede wszystkim sklepy tzw. powszechne, prowadzące sprzedaż głównie towarów żywnościowych i art. przemysłowych codziennego użytku. Niewielkie szanse na utrzymanie się mają sklepy specjalistyczne, dowodem czego jest ich brak. Obsługę w tym zakresie świadczą okoliczne miasta, gdzie nabywcy mają możliwości wyboru w szerokim asortymencie towarów w dość dobrze ukształtowanej już sieci.

Handel hurtowy zatracił dawne formy. Powstały placówki będące czymś pośrednim między hurtem a detalem. Tą formą sprzedaży objęte są towary objętościowe – opał, pasze, nawozy, materiały budowlane – a prowadzi ją obecnie sektor prywatny, głównie w formie obwoźnej łącznie z usługami transportowymi.

Na sieć gastronomiczną na terenie gminy składają się 4 bary i Zajazd Eden przy trasie nr 7. Oprócz zajazdu są to głównie pijalnie piwa, a więc najprymitywniejsze w formie zakłady gastronomiczne, zaspokajające jednakże w pewnym zakresie potrzeby mieszkańców. Brak tradycji spożywania posiłków poza domem nie stwarza perspektyw rozwoju usług gastronomicznych w gminie na obecnym etapie. Potrzeba taka pojawi się zapewne wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa.

Usługi gastronomiczne w gminie mają obecnie szanse rozwoju jedynie jako funkcja obsługi podróżujących trasą nr 7.

Rzemiosło na terenie gminy jest działalnością płynną i trudną do zdefiniowania w czasie. Usług obejmujących tradycyjne rzemiosła użytkowe jest niewiele. Zarejestrowane są podmioty prowadzące działalność gospodarczą głównie w zakresie:

- mechaniki pojazdowej
- budownictwa
- stolarstwa
- ciesielstwa
- transportu

1.3.5. Mieszkalnictwo

Na terenie gminy Janowiec Kościelny podobnie jak w prawie wszystkich gminach wiejskich budownictwo mieszkaniowe realizowane było przez trzy grupy inwestorów:

- budownictwo mieszkaniowe indywidualne realizowane w zagrodach przez rolników indywidualnych,
- budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne realizowane przez ludność nierolniczą,
- budownictwo mieszkaniowe realizowane przez PGRy- jako budownictwo zakładowe.

Rozmieszczenie tych form zabudowy jest dość czytelne. Na całym obszarze ludność zamieszkuje głównie w zabudowie zagrodowej, we wsiach skupionych oraz w licznej zabudowie

kolonijnej. Budownictwo jednorodzinne nierolnicze istnieje głównie we wsi gminnej oraz we wsiach największych – Kucach, Nowej Wsi Wielkiej i Napierkach, Safronce.

Zasoby mieszkaniowe w gminie na koniec 1997 r.:

Z a s o b y	1978	1994	1997	średnio w powiecie
Mieszkania	881	896	890	*
w tym komunalne	*	44	34	*
przeciętna liczna osób w mieszkaniu	3,52	4,16	4,10	*
przeciętna p.u. m ² /osobę	14,7	15,7	15,9	16,2
przeciętna p.u. mieszkania w m ²	65,9	65,3	65,4	58,3
mieszkania na 1000 ludności	225,8	242,1	247,2	274,6

Ruch budowlany w latach 90-tych prawie zamarł. Należy przypuszczać, że oddawane do użytku mieszkania w drugiej połowie lat 80-tych były rozpoczęte w okresie, kiedy zarówno warunki kredytowania, jak i zasoby finansowe ludności były lepsze. Na zastój w budownictwie składa się wiele czynników, z których wymienić należy:

- możliwość pozyskiwania działek wyłącznie w obrocie wolnorynkowym, a więc znacznie podwyższona cena gruntu ((bariera nabywania działek przez ludność nierolniczą),
- wysokie bezrobocie, czego skutkiem są ograniczone zasoby finansowe ludności wsi,
- wzrost cen materiałów budowlanych.

Z analizy okresu 1978-97 wynika, że bezwzględna ilość mieszkań wzrosła jedynie o 1,0%. Wszystkie wskaźniki charakteryzujące zasoby na przestrzeni 19 lat nieco wzrosły, jednakże nie w stopniu znaczącym. Wzrost ten w porównaniu z liczbą ludności wynika raczej z faktu wyludniania się wsi niż z bezwzględnego przybywania zasobów.

Stan techniczny budynków jest na poziomie średnim a architektura o cechach lokalnych skażona bezstylowym budownictwem ostatniego trzydziestolecia. Szczególnym dysonansem w architekturze są wielorodzinne budynki mieszkalne po PGR-owskie w Safronce i Janowcu Kościelnym, aczkolwiek są to budynki w dość dobrym stanie technicznym, wyposażone w instalacje techniczne.

Ponad połowa mieszkań znajduje się w budynkach z materiałów niepalnych, z czego najwięcej powstało w latach 1945-1988. Szacuje się jednakże, że znaczna ilość tej substancji jest zdekapitalizowana. Biorąc pod uwagę dość oszczędny wówczas i prymitywny sposób budowy, brak dobrych materiałów ściennych, izolacyjnych, pokryciowych (z wszechobecnie panującym eternitem), budynki wymagają kapitalnych remontów, podniesienia standardów użytkowych, bądź wymiany.

Decydujący wpływ na standard mieszkań posiada wyposażenie ich w instalacje techniczne. Na koniec 1996 r. sytuacja uległa pewnej poprawie, aczkolwiek w stopniu niewystarczającym:

- do wszystkich gospodarstw doprowadzona jest energia elektryczna,
- 290 gospodarstw rolnych (55%) korzysta z wodociągu sieciowego,
- jeszcze 135 gospodarstw (ok. 25%) korzysta ze studni kopanych bez instalacji wodociągowej,
- całkowity brak na terenie gminy systemów kanalizacyjnych,
- jedynie w 100 gospodarstwach (ok. 19%) ścieki odprowadzane są do zbiorników szczelnych i wywożone do oczyszczalni ścieków,
- ścieki w 247 gospodarstwach odprowadzane są do zbiorników bez dalszej utylizacji,

- w 215 gospodarstwach (41%) brak jest kanalizacji,
- jedynie z 144 (27%) gospodarstw śmieci wywożone są na składowisko odpadów w pozostałych zagospodarowywane są we własnym zakresie,
- brak sieci gazu ziemnego, 451 gospodarstw (86%) korzysta z gazu propan-butan w butlach.

Potrzeby mieszkaniowe w gminie wynikają głównie z odnowy zużytej substancji mieszkaniowej. Dotyczy to głównie budynków drewnianych sprzed 1945 r., częściowo sprzed 1970 r. oraz budynków murowanych realizowanych przed rokiem 1945 r. Nie będzie przybywać mieszkań z tytułu wzrostu ilości ludności w gminie, gdyż maleje przyrost naturalny i utrzymuje się ujemne saldo migracji z tendencją pogłębiającą się. Może nastąpić natomiast potrzeba zabezpieczenia mieszkań dla ludności nierolniczej zatrudnionej w usługach i to głównie we wsi gminnej lub w pasie aktywizacji gospodarczej, którą wywołuje droga krajowa nr 7.

2. SFERA GOSPODARCZA

2.1. Zatrudnienie

Ludność w wieku produkcyjnym wynosiła w gminie na koniec 1997 r. 1 951 osób, tzn. 53,3% ogółu. Ekonomiczne skutki zmian w strukturze wiekowej ludności wyrażane wskaźnikiem obciążenia demograficznego kształtują się na poziomie 87,5. Jest to wskaźnik wyższy od średniej dla powiatu nidzickiego i znacznie wyższy od średniej dla woj. warmińsko-mazurskiego.

Rolniczy charakter gminy powoduje, że głównym miejscem pracy jest rolnictwo, tzn. obecnie indywidualne gospodarstwa rolne. Aktywność ekonomiczna ludności rolniczej wg PSR 1996 r. przedstawia się następująco: w wieku 15 lat i więcej w gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego zamieszkiwało 2 281 osób, w tym:

- w wieku przedprodukcyjnym - 734 osób
- w wieku produkcyjnym - 1 291 osób
 - mobilnym - 902
 - niemobilnym - 389
- w wieku poprodukcyjnym - 256 osób
- nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym - 76,7 osób.

W gospodarce narodowej wg sekcji EKD pracowało w 1997 r. 203 osoby, w tym w dziale:

- rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo – 8 osób
- przemysł – 32 osoby
- handel – 7 osób
- transport, składowanie, łączność – 16 osób
- obsługa nieruchomości i firm – 1 osoba
- administracja publiczna – 33 osoby
- edukacja – 70 osób
- ochrona zdrowia – 1 osoba

Ilość osób pracujących w gospodarce narodowej zmalała w stosunku do roku 1994 o 46 osób.

Nowym zjawiskiem ostatniego dziesięciolecia ujmowanym w statystyce od 1992 r. jest bezrobocie. Wpływa ono w decydującym stopniu na życie ludności zarówno miejskiej, jak i wiejskiej.

	1994	1997
Bezrobotni zarejestrowani	553	178
w tym kobiet	285	115
Osoby uprawnione do pobierania zasiłku	151	55
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	28,2%	9,1%

W myśl Rozporządzenia Rady Ministrów z 29 stycznia 1999 r. (Dz. U. Nr 9 z 1999 r. poz. 76) gmina Janowiec Kościelny została zaliczona do gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym.

Tak wysoki odsetek osób, którzy utracili pracę w tej gminie wiąże się przede wszystkim z likwidacją państwowych gospodarstw rolnych, które prosperowały dość dobrze dając zatrudnienie znacznej liczbie mieszkańców gminy. Nie bez znaczenia jest również likwidacja państwowych zakładów pracy w Mławie i Nidzicy. Organizowanie nowych miejsc pracy przez sektor prywatny zdecydowanie nie nadąża za potrzebami.

Dość duży spadek liczby bezrobotnych w stosunku do roku 1994 nie oznacza zmniejszenia się zjawiska w skali gminy. Należy przypuszczać, iż spowodowane jest to utratą prawa do zasiłku przez część bezrobotnych, nie zaś podażą miejsc pracy. Bezrobotni znajdują zatrudnienie w zakładach prywatnych, w których funkcjonują przede wszystkim „umowy krótkoterminowe” nie stwarzające stabilizacji finansowej rodzin. Coraz częściej spotyka się wyjazdy „na zarobek” do rejonów, gdzie tempo wzrostu gospodarczego jest wysokie, głównie do Warszawy.

2.2. Sfera gospodarcza

Janowiec Kościelny jest gminą typowo rolniczą o zerowym potencjale przemysłowym. Przemiany gospodarcze spowodowały, że w miejsce upadających przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych powstały spółki cywilne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i inne bez szczególnej formy prawnej.

Na koniec 1997 r. funkcjonowało w gminie 135 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON, tzn. 37 na 1000 mieszkańców. Jest to wielkość o 21% poniżej średniej dla powiatu nidzickiego i o 32% poniżej średniej dla woj. warmińsko-mazurskiego.

Struktura podmiotów przedstawiała się następująco:

Podmioty w systemie REGON	Ogółem
Sektor publiczny	9
Sektor prywatny	126
• działalność produkcyjna	5
• budownictwo	6
• handel i naprawy	35
• hotele, restauracje	6
• transport, składowanie	2
• obsługa nieruchomości	1
• pozostała działalność usługowa	3
• pozostałe sekcje	77
Ogółem w liczbach bezwzględnych	135

Największą grupę podmiotów stanowi obecnie sektor prywatny – 93,3%. Wśród 126 podmiotów sektora prywatnego jedynie 3 to podmioty średnie, pozostałe zaś zaliczone są do małych. W sektorze publicznym, na 9 podmiotów – 2 to podmioty małe, 6 średnie i 1 duży.

Ilość podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie systematycznie wzrasta. Nie jest to jednakże taki wzrost, który może zlikwidować lub znacząco zmniejszyć bezrobocie.

Rok	1994	1995	1996	1997
Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców	10	14	31	37

2.3. Rolnictwo i obsługa rolnictwa

Janowiec Kościelny należał do gmin, w których znaczący udział w produkcji rolnej miał sektor państwowy. Przekształcenia systemowe spowodowały, iż przestały istnieć państwowe gospodarstwa rolne, a ziemię po nich przejęła Agencja Rolna Skarbu Państwa.

Na koniec 1998 r. struktura władania gruntami na terenie gminy przedstawia się następująco:

Numer grupy rejestrowej	Właściciel gruntów	Powierzchnia w ha
1	Skarb państwa	3 447
	w tym:	
	• Zasoby Własności Rolniczej Skarbu Państwa	1 760
	• grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego	1 508
	• grunty w trwałym zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych (poza GL)	143
	• pozostałe grunty Skarbu Państwa	37
3	Grunty państwowych osób prawnych	5
4	Grunty tworzące zasób gruntów komunalnych	252
5	Grunty gmin i związków międzygminnych przekazane w wieczyste użytkowanie	8
7	Grunty osób fizycznych	9 837
8	Grunty spółdzielni	3
9	Grunty kościołów i związków wyznaniowych	21
10	Grunty wspólnot gruntowych	1
11	Grunty osób prawnych nie zaliczone do grup 1-10	1
	Powierzchnia geodezyjna	13 625

Z powyższego zestawienia wynika, że grunty prywatnych użytkowników ziemi zajmują 72%, zaś grunty Skarbu Państwa jedynie 25%. Areal gruntów po państwowych gospodarstwach rolnych zasilił zasoby Własności Rolnej Skarbu Państwa. Są to grunty, które nie mają stałych użytkowników, wykorzystywane są na zasadzie krótkotrwałych dzierżaw. Jest to stan, który nie wpływa na utrzymanie ziemi w odpowiedniej kulturze, nie gwarantuje właściwego jej wykorzystania.

Struktura obszarowa

Według PSR z 1996 r. na terenie gminy funkcjonowało 526 gospodarstw. Porównując z rokiem 1979 ilość gospodarstw spadła z 663 na 526, a więc o blisko 20%. Przyjmując poprawkę na zmianę minimalnej powierzchni gospodarstwa rolnego z 0,5 ha na 1 ha ilość gospodarstw obecnie funkcjonujących jest zdecydowanie mniejsza. Przekształcenia w strukturze obszarowej gospodarstw w tymże okresie:

Grupa obszarowa gospodarstw	1979		1999	
	liczba gosp.	% ogólnej ilości	liczba gosp.	% ogólnej ilości
0,5 – 1 ha	42	6,3	-	-
1 - 2 ha	-	-	27	5,1
2 - 5 ha	48	7,2	27	5,1
5 - 7 ha	26	3,9	16	3,0
7 - 10 ha	73	11,0	47	8,9
ponad 10 ha	474	71,4	405	76,9
Ogółem	663		526	

Zestawienie powyższe wskazuje na:

- zmniejszenie się liczby gospodarstw indywidualnych,
- zmniejszenie ilości gospodarstw w grupach gospodarstw małych do 10 ha,
- pomimo fizycznego zmniejszenia, procentowy udział gospodarstw dużych ponad 10 ha, uległ zwiększeniu w ogólnej ilości gospodarstw,
- wzrost gospodarstw dużych 15 ha i więcej w stosunku do ogólnej ilości gospodarstw.
 - 124 gospodarstwa 10 – 15 ha
 - 121 gospodarstw 15 – 20 ha
 - 151 gospodarstw 20 – 50 ha
 - 9 gospodarstw 50 – 100 ha
 - 4 gospodarstwa ponad 100 ha

Przemiany strukturalne w rolnictwie utrwaliły indywidualne gospodarstwa rolne jako podstawowy warsztat pracy na wsi. Umacniają się gospodarstwa prężne gospodarczo i ekonomicznie. Podlegają scalaniu gospodarstwa bez następców i gospodarstwa słabe. Wolnorynkowy obrót ziemią daje możliwość na wykreowanie jednostek, które wchodzić będą w lukę po zlikwidowanych gospodarstwach państwowych, stosując nowe formy zarządzania i sposób gospodarowania pozwalający dorównać wymaganiom stawianym przez integrację z rolnictwem europejskim.

Charakterystyka produkcji rolnej

Wśród indywidualnych gospodarstw rolnych wyraźnie brak specjalizacji. Ponad połowa gospodarstw preferuje mieszany kierunek produkcji, co przy niestabilizowanym rynku zbytu daje większy margines bezpieczeństwa ekonomicznego. Zapewne duży wpływ na taki model gospodarowania ma również tradycja.

Kierunek produkcji	Ilość gospodarstw indywidualnych w gminie	% ogólnej ilości gospodarstw indywidualnych
roślinny	173	33,0
zwierzęcy	41	7,8
mieszany	306	50,3

Produkcja roślinna

Na przestrzeni porównywanego okresu 1979-1996 struktura zasiewów w gospodarstwach indywidualnych ulegała wahaniom. Wg stanu na 1979 r. w zasiewach dominowały zboża (z marginalną uprawą pszenicy) – 49,9% i ziemniaki 25,1%.

W roku 1996 proporcje uprawianych ziemioplodów zmieniały się. Uprawa ziemniaka zmalała do 10,4%, zwiększyła się natomiast uprawa zbóż do 62%. Wśród zbóż żyto uprawiane jest w blisko 60%.

Przekształcenia zasiewów idą w kierunku tych upraw, przy których pracochłonność jest mniejsza poprzez możliwość zastosowania mechanizacji. Na ograniczenie uprawy ziemniaka znaczny wpływ miało załamanie się rynku zbytu, jakim były państwa byłego ZSRR. Hamująco na produkcję rolną wpływa brak zaplecza dla przeróbki i przechowywania zebranych plonów.

Brak zakładów przeróbki ziemniaka oraz przechowalni spowodował, iż zagłębienie uprawy ziemniaka, jakim była gmina Janowiec Kościelny szybko upadło kiedy dały o sobie znać wahania na rynku zbytu.

Do roku 1991 wydajność z ha wszystkich upraw systematycznie wzrastała. Rok 1991 i jeszcze 1992 przynosi wyraźny spadek wydajności we wszystkich uprawach na terenie gminy Janowiec i w większości gmin, o glebach średnio urodzajnych. Spowodowane to było skokiem cen nawozów, środków ochrony roślin, usług agrotechnicznych. Niestabilizowany rynek zbytu na płody rolne nie daje możliwości intensyfikacji produkcji i nadal będzie powodował wahania koniunkturalne ilości produkowanej żywności.

Produkcja zwierzęca

Pomimo znacznego udziału łąk i pastwisk w strukturze użytków rolnych – blisko 20% - produkcję zwierzęcą prowadzi jedynie 7,8% ogólnej ilości gospodarstw indywidualnych. Wysokość produkcji zwierzęcej w granicznych latach badanego okresu przedstawiała się następująco:

	1979 r.	1998 r.
	pogłowie zwierząt	
Bydło	4 744	5 634
w tym: krowy	2 488	2 473
Trzoda chlewna	6 594	3 312
w tym: lochy	1 179	433
Owce	1 801	208
Konie	1 004	152
Kury w tym nioski	*	9 172

Wyniki spisu rolnego z 1996 r. wykazały wzrost w stosunku do roku 1979 hodowli bydła przy utrzymującym się na prawie jednakowym poziomie wielkości stada podstawowego.

Drastycznie natomiast spadła hodowla świń. Jest to skutek dużego spadku produkcji ziemniaka, bardzo niskich cen skupu żywca wieprzowego oraz trudności w jego zbyciu. Wystąpiły poważne zagrożenia gospodarczej opłacalności produkcji rolnej. Ostatnie lata cechuje wyraźny brak stabilizacji zarówno w produkcji roślinnej jak i zwierzęcej, a przede wszystkim brak rynków zbytu i spadające ceny skupu.

Obsługa rolnictwa

Przekształcenia gospodarki rolnej spowodowały całkowity zanik usług świadczonych rolnikom przez sektor państwowy i spółdzielczy. Likwidacja SKR i ZUM przeniosła ciężar obsługi w zakresie mechanicznych prac polowych na sektor indywidualny. W ręce rolników indywidualnych przeszły maszyny będące w użytkowaniu likwidowanych zakładów i państwowych gospodarstw rolnych, a więc w znacznym stopniu zużyte.

Usługi w zakresie naprawy sprzętu i maszyn rolniczych wykonują obecnie warsztaty prywatne.

Obsługa zootechniczna prowadzona przez Państwowe Lecznictwo Weterynaryjne przeszło również do sektora prywatnego. Na terenie gminy praktykę prowadzi 1 lekarz weterynarz.

Zaopatrzenie i skup

Baza GS „SCh” do niedawna zaopatrująca rolników we wszystkie artykuły do produkcji rolnej i częściowo skupująca płody rolne jest w stanie upadłości. Maszyny rolnicze sprzedają produkujące je zakłady poprzez dealerów i sklepy zakładowe. Wszystkie inne produkty potrzebne rolnikowi znajduje się w obrocie prywatnym.

Skup płodów rolnych prowadzony jest przez sektor prywatny oraz bezpośrednio przez zakłady przetwórcze, podlega więc w związku z tym dużym wahanom podyktowanym przez prawa gospodarki wolnorynkowej.

Znacznej destabilizacji uległ zbyty ziemniaków i zbóż. Ograniczenie dostępu do rynku zbytu na terenie byłego ZSRR bardzo pogorszyło sytuację ekonomiczną wielu gospodarstw, tym bardziej, iż ceny obniża import taniej żywności z państw Wspólnego Rynku. Trudności te są w stanie pokonać gospodarstwa wytwarzające produkt lepszej jakości, wyposażone w urządzenia do jego przechowywania, aczkolwiek spadek cen skupu i w takich wypadkach doprowadza do zachwiania ich równowagi ekonomicznej.

Dochodowość gospodarstw

Cele produkcji w indywidualnych gospodarstwach rolnych na terenie gminy są następujące:

- 5 gospodarstw nie prowadzi produkcji,
- 37 gospodarstw produkuje wyłącznie na własne potrzeby.
- 62 gospodarstwa produkują głównie na własne potrzeby.
- 420 gospodarstw produkuje głównie lub wyłącznie na sprzedaż.

Znaczny odsetek gospodarstw – 19,8% ogólnej ilości – prowadzi gospodarstwa samowystarczające, produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby. O kondycji finansowej gospodarstw świadczy, że jedynie 40% gospodarstw jest w stanie utrzymać się z dochodów uzyskiwanych z produkcji rolniczej, pozostałe gospodarstwa muszą szukać dodatkowych pozarolniczych źródeł dochodu.

Szacuje się, że realne dochody rolników w 1998 r. spadły o 20-25%. Na tak wysoki spadek dochodowości niezaprzeczalnie duży wpływ miał głęboki spadek cen zbóż, co stawia pod znakiem zapytania opłacalność nawożenia mineralnego przy stale rosnących cenach nawozów pochodzenia przemysłowego. Dla wielu rolników z grupy gospodarstw wysokonakładowych, zbywających na rynek całość swojej produkcji, problemem staje się sfinansowanie rozpoczęcia cyklu produkcyjnego. Wobec skąpych własnych środków obrotowych, a to z reguły występuje w gospodarstwach dzierżawców gruntów popegeerowskich, jedynym źródłem finansowym, kiedy opóźnia się zapłata za produkty, jest zaciągnięcie kredytu bankowego. Oznacza to, że koszty zakupu na kredyt kwalifikowanych nasion, paliwa, poniesione jesienią, trzeba zwiększyć o 15–20% z tytułu odsetek.

Ostry brak dochodów własnych zmusza rolników do ograniczania zakupów zarówno na potrzeby produkcji, jak i gospodarstwa domowego. Są to symptomy regresu dochodowego i technologicznego.

Rolnictwo ze swojej natury nie jest interesującym obiektem dla kapitału zagranicznego ze względu na wolny obrót zainwestowanych środków. Poza niektórymi działaniami, jak np. drobiarstwo, przeważa cykl prawie nie spotykany w przemyśle lub handlu. Kiedy więc spada efektywność rolnictwa pod wpływem ostrego pogorszenia relacji cen nakładów do produkcji, nie można liczyć na angażowanie środków.

2.4. Turystyka i wypoczynek

Wieś i rolnictwo związane są ściśle z otaczającym je środowiskiem. Wtopione w przyrodę, współtworzą z nią krajobraz wiejski, który wraz z różnymi przejawami życia biologicznego, formami zabudowy i architektury wiejskiej stanowi nabierający na znaczeniu produkt ubocznej działalności rolniczej.

Walory środowiska przyrodniczego - uroki krajobrazu, bogata rzeźba terenu, czyste powietrze, spokój oraz spuścizna historyczna są podstawą do rozwijania funkcji rekreacyjnych w gminie Janowiec Kościelny.

Najwyższe walory turystyczne mają obszary północne i wschodnie gminy. Wartości poznawcze posiada dolina Orzyca jako ostoja ptaków o randze krajowej. Oczyszczanie się wody rz. Orzyc i jej dopływów powoduje, że wracają gatunki zwierząt które wyprowadziły się z tych rejonów. Utrzymujące się liczne stada bocianów i żurawi świadczą o braku zanieczyszczeń powierzchniowych i o optymalizacji stosowania środków chemicznych w rolnictwie.

Szansą dla gminy może stać się agroturystyka pod warunkiem, iż będzie ona właściwie wypromowana i stworzone zostanie zaplecze dla obsługi zainteresowanych tą formą wypoczynku. Atrakcją zarówno dla mieszkańców dużych miast, jak również zapewne dla turystów zagranicznych mogą być wczasy w siodle. Obiekty gospodarcze po państwowych gospodarstwach rolnych mogą posłużyć do wprowadzania nowych form gospodarowania na wsi, nie tylko w oparciu o produkcję rolną.

3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

3.1. Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy Janowiec Kościelny zaopatrzenie w wodę odbywa się z wodociągów wiejskich i zakładowych, ze studni na tzw. „wylewkę”. Są to:

- wodociąg wiejski w Janowcu Kościelnym,
- wodociąg wiejski w Iwanach,
- wodociąg wiejski w Powierzu,
- wodociąg wiejski w Napierkach,
- wodociąg wiejski w Bielawach,
- wodociąg wiejski w Jabłonowie,
- wodociąg Spółdzielni Mieszkaniowej w Safronce.

Studnie na tzw. „wylewkę” znajdują się w miejscowościach: Krusze, Zaborowo, Gwoździe, Waśniewo, Pawelki.

Wodociąg Janowiec Kościelny obejmuje wsie: Janowiec Kościelny, Kuce, Połcie Stare, Krajewko, Nową Wieś-Dmochy, Trzaski, Zdzięty, Jastrząbki, Leśniewo, Pokrzywnicę, Kołaki i Leśniki.

Wodociąg Janowiec Kościelny wykonany jest w całości, choć nie wyklucza się możliwości zblokowania go w przyszłości z będącym w rozbudowie wodociągiem Jabłonowo. Długość sieci wodociągowej wynosi 27,5 km przy 315 przyłączach.

Wodociąg Iwany obejmuje: Iwany, Krajewo Kawęczyno, Skródy, Szczepkowo Borowe. Długość sieci wynosi 12,9 km, przy 68 przyłączach.

Wodociąg Powierz obejmuje wsie: Powierz i Górowo z gminy Kozłowo. Długość sieci na terenie gminy Janowiec Kościelny wynosi 2,6 km przy 29 przyłączach.

Wodociąg Napierki obejmuje wieś Napierki. Długość sieci wynosi 2,7 km przy 43 przyłączach.

Wodociąg Bielawy obejmuje wsie: Bielawy, Nową Wieś. Długość sieci wynosi 8,0 km przy 88 przyłączach.

Wodociąg Jabłonowo obejmuje wsie: Jabłonowo Dyby, Jabłonowo Maćkowięta i Jabłonowo Adamy. Długość sieci wynosi 3,2 km przy 34 przyłączach.

Wodociąg Safronka obejmuje wsie: Safronka, Gniadki, Wiłunie. Właścicielem wodociągu jest Spółdzielnia Mieszkaniowa w Safronce. Długość sieci wynosi 5,55 km.

Ogółem długość sieci wodociągowej na terenie gminy wynosi 62,45 km.

Poza wymienionymi wodociągami niektóre miejscowości pobierają wodę ze studni głębinowych na tzw. „wylewkę”, a mianowicie: Krusze, Zaborowo, Gwoździe, Waśniewo i Pawelki.

Wg informacji Zakładu Gospodarki Komunalnej w Janowcu Kościelnym wielkość poboru i sprzedaży wody w 1999 roku przez wodociągi wynosiła:

Pobór sprzedaż	m ³ /rok	śr. m ³ /m-c	śr. /dobę (m ³)
Janowiec Kościelny	43 000 32 100	3 583	117,8
Bielawy	17 100 10 300	1 425	46,8
Powierż	5 100 2 900	425	14,0
Napierki	5 600 4 600	466,7	15,3
Iwany	6 400 4 700	533,3	17,5
Jabłonowo	200	100 (dane z 2 miesiący)	

Pomimo zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych korzystanie z podziemnych ujęć wody wymaga pozwolenia wodnoprawnego. Na terenie gminy udzielone zostały następujące **pozwolenia wodnoprawne** :

1/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OS.I.6210/53/96 z 15.05.1996 r. udzielono Gminie Janowiec Kościelny pozwolenia wodnoprawnego na :

- pobór wody podziemnej dla wodociągu gminnego: Kuce, Janowiec Kościelny, Kołaki, Leśniki, Połcie, Dmochy, Pokrzywnica, Jastrząbki i Trzaski ze studni : - nr 1 o głębokości 73,0 m, $Q = 38 \text{ m}^3/\text{h}$,
 - nr 2 o głębokości 48,4 m, $Q = 24 \text{ m}^3/\text{h}$
 - nr 3 o głębokości 102,0 m, $Q = 42 \text{ m}^3/\text{h}$ $Q_1 = 38 \text{ m}^3/\text{h}$, $s = 14 \text{ m}$ (czwartorzęd)
 $Q_2 = 67 \text{ m}^3/\text{h}$, $s = 18-25$ (trzeciorzęd)

w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h} = 60,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d} = 620,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{sr.d}} = 460 \text{ m}^3/\text{d}$$

- odprowadzanie wód popłucznych z ewentualnego, awaryjnego płukania zbiorników hydroforowych przy pomocy krytego kanału o średnicy 0,15 m do pobliskiego rowu melioracyjnego.

Termin ważności decyzji określono do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: GW-7211/64/83 z 20.05.1983 r. ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej dla ujęcia wody podziemnej zlokalizowanego na terenie Zakładu Rolnego w Kucach z określeniem zasad gospodarowania na jej terenie.

2/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OAN.II 1/6210/93/93 z 24.07.1993 r. zezwolono Urzędowi gminy w Janowcu Kościelnym na pobór wody i odprowadzanie popłuczyn z wiejskiego ujęcia we wsi Iwany w następującym zakresie:

- pobór wody podziemnej ze studni nr 2 o głębokości 55,0 m, $Q = 40 \text{ m}^3/\text{h}$ (studnia nr 1 z 1984 r. pozostawiona do wyeksploatowania) w ilości:

$$Q_{\text{max.d.}} = 183,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.h.}} = 19,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

oraz $58\,400 \text{ m}^3$ rocznie

- odprowadzanie ze stacji wodociągowej w Iwanach oczyszczonych w trzykomorowym osadniku, wód z płukania odżelaziaczy w ilości $6,0 \text{ m}^3/\text{dobę}$ przy pomocy rurociągu o średnicy 0,15 m do rowu melioracyjnego uchodzącego do rzeki Orzyc o określonych parametrach.

Pozwolenie ważne jest do 31.12.2010 roku.

3/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie OS.II.6210/70/94 z 13.10.1994 r. zezwolono Urzędowi Gminy Janowiec Kościelny na :

- pobór wody podziemnej z ujęcia wodociągowego we wsi Powierz składającego się ze:

- studni nr 1 o głębokości 37,0 m, $Q = 12,0 \text{ m}^3/\text{h}$

- studni nr 2 o głębokości 31,0 m, $Q = 8,0 \text{ m}^3/\text{h}$

przy $Q_{\text{zespolowym}} = 15 \text{ m}^3/\text{h}$, $s = 10,0 \text{ m}$

w następujących ilościach:

$$Q_{\text{sr.d.}} = 70,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.d.}} = 100,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.h.}} = 12,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

oraz 25.550 m^3 śr./rok.

Termin ważności decyzji określono do 31.12.2010 roku.

4/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie OŚ.I-6210/22/98 z 25.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych dla potrzeb wodociągu we wsi Napierki ze studni głębinowych nr 1 o głębokości 65,0 m i o wydajności $56,0 \text{ m}^3/\text{h}$ i ze studni nr 2 o głębokości 62,0 m i wydajności $23,0 \text{ m}^3/\text{h}$ o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych dla ujęcia w wielkości $56,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 18,0 \text{ m}$ w następujących ilościach:

$$Q_{\text{max.h.}} = 6,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{sr.d.}} = 45,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max.d.}} = 63,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

- odprowadzanie wód z płukania złóż uzdatniających wodę pitną w ilości $6,8 \text{ m}^3$ (trzy płukania w ciągu doby) podczyszczonych w sześciokomorowym osadniku, do drenażu rozsączającego o określonych parametrach.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: OS.I.7211/93/87 z 20.03.1987 r ustanowiono strefę bezpośredniej ochrony sanitarnej dla wiejskiego ujęcia wody we wsi Napierki z określeniem zasad gospodarowania na terenie strefy.

5/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I-6210/21/98 z 25.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych z ujęcia zlokalizowanego we wsi Bielawy ze studni głębinowych nr 1 o głębokości 161,0 m i o wydajności 32,0 m³/h i ze studni nr 2 o głębokości 172,0 m i wydajności 31,0 m³/h w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 8,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{śr.d.}} = 60,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max.d.} = 85,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 21 900 m³ śr/rok

- odprowadzanie wód z płukania złóż uzdatniających wodę pitną, o określonych parametrach, w ilości do 5,8 m³/dobę podczyszczonych w trzykomorowym osadniku krytym rurociągiem do rowu melioracyjnego.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku

Decyzją UW w Olsztynie GW-7211/56/84 z 26.05.1984 r. ustanowiono strefę bezpośredniej ochrony sanitarnej dla wiejskiego ujęcia wody w Bielawach.

6/ Decyzją Starosty Powiatowego w Nidzicy znak: G-6226/8/99 z 9.07.1999 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych dla potrzeb wodociągu Jabłonowo-Dyby z ujęcia we wsi Jabłonowo ze studni głębinowych nr 1 o głębokości 45,5 m i o wydajności 6,0 m³/h i ze studni nr 2 o głębokości 55,0 m i wydajności 39,0 m³/h o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych ujęcia 39 m³/h przy s = 9,8 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 13,663 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{śr.d.}} = 116,333 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max.d.} = 147,242 \text{ m}^3/\text{d}$$

i wody pożarowej 6,25 l/sekundę.

Niniejszą decyzją ustanowiono również strefę bezpośredniej ochrony ujęcia wód.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2014 roku

7/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OS.I.6210/60/96 zezwolono Gospodarstwu Rolnemu Safronka - panu A. Mironowi Zarebie w Głodowie k/Nasielska na :

- pobór wody podziemnej z ujęcia zlokalizowanego w obrębie Gospodarstwa Rolnego w Safronce ze studni głębinowej nr 2 o głębokości 70 m i wydajności 65 m³/h przy s = 12 m (studnię nr 1 nieczynną przeznaczono do renowacji) w następujących ilościach:

$$Q_{\text{śr.d.}} = 100,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max.d.} = 170,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max.h.} = 10,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

oraz 36.500 m³ śr/rok

- odprowadzanie ze stacji wodociągowej w Safronce oczyszczonych w osadniku betonowym wód z płukania złóż uzdatniających wodę pitną w ilości 7,0 m³ raz na 10 dni przy pomocy krytego kanału żeliwnego do lokalnego obniżenia terenu, z którego woda zbierana jest poprzez sieć rowów melioracyjnych.

Termin ważności pozwolenia ustalono do 31.12.2010 roku.

8/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I.6210/17/98 z 26.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych „na wylewkę” ze studni głębinowej we wsi Krusze o głębokości 33,6 m i o wydajności 2,5 m³/h przy s = 8,0 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 2,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\text{śr.d.}} = 30,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 10.950 m³ śr/rok.

Decyzją zobowiązano również do utrzymania w dobrym stanie technicznym i sanitarnym studni oraz terenu w promieniu 10 m od obudowy studni.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku

Decyzją UW w Olsztynie OS.I.7211/36/87 z 24.02.1987 r. ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej dla studni publicznej zlokalizowanej we wsi Krusze.

10/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I-6210/20/98 z 27.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na :

- pobór wód podziemnych „na wylewkę” z ujęcia zlokalizowanego we wsi Zaborowo dla potrzeb mieszkańców wsi Zaborowo ze studni głębinowej nr 1 o głębokości 46,5 m i o wydajności 2,0 m³/h, s = 2,4 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 2,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 30,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 10.950 m³ śr/rok

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: OS.I.7211/183/84 z 12.10.1984 r. ustanowiono strefę bezpośredniej ochrony sanitarnej dla studni publicznej zlokalizowanej we wsi Zaborowo.

11/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I-6210/16/98 z 26.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na :

- pobór wód podziemnych „na wylewkę” dla potrzeb mieszkańców wsi Gwoździe ze studni głębinowej nr 1 o głębokości 44,0 m i wydajności 2,6 m³/h przy s = 14,5 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 2,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 30,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 10.950 m³ śr/rok.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: OS.I.7211/260/87 z 16.11.1987 r. ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej ujęcia wody dla wsi Gwoździe.

12/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I-6210/19/98 z 27.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych „na wylewkę” z ujęcia zlokalizowanego we wsi Waśniewo dla potrzeb mieszkańców wsi Waśniewo ze studni głębinowej nr 1 o głębokości 35,5 m i wydajności 3,5 m³/h przy s = 25,0 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 3,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 30,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 10.950 m³ śr/rok.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: OS.I.7211/28/87 z 23.02.1987 r. ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej dla studni publicznej zlokalizowanej we wsi Waśniewo.

13/ Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie znak: OŚ.I.6210/18/98 z 27.02.1998 r. zezwolono Gminie Janowiec Kościelny na:

- pobór wód podziemnych „na wylewkę” z ujęcia zlokalizowanego we wsi Pawełki dla potrzeb mieszkańców wsi Pawełki ze studni głębinowej nr 1 o głębokości 36,8 m i wydajności 5,5 m³/h przy s = 1,5 m w następujących ilościach:

$$Q_{\max.h.} = 5,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

$$Q_{\max.d.} = 50,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

oraz 18,250 m³ śr/rok.

Ustalono termin ważności decyzji do 31.12.2010 roku.

Decyzją UW w Olsztynie znak: OS.I.7211/30/87 z 23.02.1987 r. ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej dla studni publicznej zlokalizowanej we wsi Pawełki z określeniem zasad gospodarowania na jej terenie.

3.2 Odprowadzenie ścieków sanitarnych i deszczowych

Z bytowaniem ludzi związane są też znaczne ilości ścieków socjalno-bytowych, których ilość można szacować na od około 50 do 110 l/mieszkańca/dobę (w zależności od wyposażenia mieszkań).

Wskaźnik zużycia wody w miejscowościach zwodociągowanych na terenie gminy kształtował się w 1999 r od około 65 l/mieszkańca/dobę (dla ujęcia w Iwanach) do 133 l/mieszkańca/dobę (w Bielawach) co oznacza, że przy 2.200 osobach korzystających z sieci ilość wytworzonych ścieków wyniesie od 143,0 do 293 m³/dobę, tj. średnio około 220 m³/dobę.

Przy wyżej określonym wskaźniku zużycia wody w przypadku korzystania z indywidualnych źródeł poboru (studnie kopane, wiercone) 3 659 osób wytwarza około 315 do 366 m³/dobę ścieków; średnio 341 m³/dobę, co daje rocznie 124 283 m³.

W gminie nie ma ani jednej oczyszczalni ścieków ogólno-komunalnych. W związku z brakiem zakładów produkcyjnych na terenie gminy nie ma również zakładowych oczyszczalni ścieków, co najwyżej na terenie niektórych obiektów występują pojedyncze mechaniczne urządzenia do podczyszczania wód opadowych, czy wód ze stacji uzdatniania wody (osadniki, separatory).

Wszystkie ścieki socjalno-bytowe z zabudowy indywidualnej mieszkaniowej i technologiczne z niewielkich zakładów gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych .

W przypadku gromadzenia ścieków w zbiornikach bezodpływowych bardzo często trafiają one na pola w pobliżu domostw, lub też wylewane są do rowów stwarzając zagrożenie dla gruntu, wód powierzchniowych i podziemnych.

Spotyka się również w zwodociągowanych miejscowościach sytuacje wręcz niedopuszczalne, kiedy nieużywane studnie kopane zamieniane są na zbiorniki ścieków bądź innych nieczystości.

Gmina nie posiada rozwiązanego problemu gospodarki ściekowej.

W kwietniu 1999 r. Zarząd Gminy Janowo zawarł porozumienie z Zarządem Gminy Janowiec Kościelny umożliwiające gminie Janowiec Kościelny zrzucanie płynnych odpadów komunalnych do oczyszczalni ścieków w Janowie do czasu oddania do użytku budowanej obecnie gminnej oczyszczalni ścieków w Janowcu Kościelnym. Do oczyszczalni w Janowie dowożone są przez „Zakład Usług Rolniczych i Komunalnych - J. Majewski Janowo” ścieki z nieruchomości samorządowych gminy Janowiec Kościelny (głównie z posesji szkolnych).

Większość ścieków z indywidualnych zbiorników odprowadzana jest na prywatne grunty lub bezpośrednio do cieków. Gmina nie prowadzi kontroli sprawdzających w zakresie udokumentowania wywozu nieczystości płynnych.

Gmina nie posiada na swoim terenie zakładów przemysłowych. Istnieją tu jedynie podmioty gospodarcze usługowo-handlowe, przetwórstwo drewna oraz piekarnia. Obiektami stwarzających zagrożenie dla środowiska są :

W Napierkach cztery typowe kurniki o obsadzie około 5 tysięcy sztuk niosek w kurniku. Hodowla prowadzona jest na ściółce wykorzystywanej jako nawóz. Woda pobierana jest z własnego ujęcia wody.

Stacja Paliw we wsi Kuce - jest to stara stacja paliw. W jej skład wchodzi:

- 4 dystrybutory,
- 4 zbiorniki,
- niewielki obiekt obsługi stacji.

Ścieki z budynku obsługi stacji gromadzone są w zbiorniku bezodpływowym. Teren stacji jest nieutwardzony w sposób zabezpieczający grunty, a także nieskanalizowany.

Obiekt usługowo-handlowy we wsi Nowa Wieś - poza magazynami na terenie znajduje się stacja paliw (4 dystrybutory). Teren jest nieskanalizowany i nieutwardzony. Całość pozostaje jeszcze w trakcie zagospodarowywania, choć stacja paliw jest częścią istniejącą od wielu lat.

Poza ww. zakładami na terenie gminy Janowiec Kościelny istnieją obiekty już nieeksploatowane:

- gospodarstwo rolne Safronka - obiekty inwentarskie niszczące, nieużytkowane, niezdemontowana stacja paliw (1 dystrybutor, 2 zbiorniki),
- gospodarstwo rolne w Pokrzywnicy i w Gniadkach- obiekty nieużytkowane, nie widoczne elementy po zakładowej stacji paliw.

Jak wcześniej wspomniano na terenie gminy nie ma ani jednej wiejskiej, czy gminnej oczyszczalni ścieków, a tym samym występują wyłącznie lokalne systemy kanalizacji ściekowej.

Obecnie w gminie prowadzona jest budowa gminnej oczyszczalni ścieków zlokalizowanej na gruntach wsi Kuce. Budowana mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków w I etapie będzie posiadała przepustowość 75 m³/dobę, docelowo 150 m³/dobę.

Budowę oczyszczalni rozpoczęto w listopadzie 1999 r., a uzyskanie efektu ekologicznego przewiduje się w terminie do końca czerwca 2001 roku.

W skład budowanej oczyszczalni wchodzi następujące urządzenia:

- punkt zlewny ścieków,
- budynek krat i stacja dmuchaw,
- piaskownik pionowy,
- zbiornik wyrównawczy,
- zbiornik technologiczny OSA 3/150,
- filtr gruntowo-roślinny.

Budowę sieci kanalizacyjnej do oczyszczalni przewiduje się w trzech etapach; przy czym I etap obejmuje 2 252 m kanalizacji grawitacyjnej i 291 m kanalizacji tłocznej ze wsi Kuce. Ogółem będzie wykonane 8 420 m sieci kanalizacyjnej, w tym 7.760 m sieci grawitacyjnej i 660 m tłocznej.

Decyzją Starosty Powiatowego w Nidzicy znak: G-6210/3/99 z 2.04.1999 r. udzielono Urzędowi Gminy w Janowcu Kościelnym pozwolenie wodnoprawne na zrzut ścieków do rowu melioracyjnego z projektowanej oczyszczalni ścieków w m. Kuce w ilości 150 m³/dobę o parametrach w zakresie:

- BZT₅ 30 mg O₂/l,
- zawiesiny ogólne 50 mg/l,
- azot ogólny 30 mg N/l,
- fosfor ogólny 5,0 mg P/l.

Ustalono termin ważności pozwolenia do 2.04.2009 roku.

3.3 Gospodarka odpadami

Znaczącym źródłem zanieczyszczenia środowiska są niewłaściwie składowane odpady bytowo-gospodarcze.

Szacuje się, w oparciu o dane literaturowe określające wskaźnik nagromadzenia odpadów na mieszkańca, że ilość odpadów powstających na terenie gminy w ciągu roku może wynosić:

obecnie	825 ton
docelowo	878 ton

Rada Gminy w Janowcu Kościelnym podjęła uchwałę nr XXXI/178/98 z dnia 18.06.1998 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Janowiec Kościelny.

Regulamin ochrony środowiska oraz utrzymania czystości na terenie gminy Janowiec Kościelny w załączniku zawiera m.in. informacje na temat postępowania mieszkańców gminy z odpadami komunalnymi. Stwierdza się w nim:

„Miejscem przeznaczonym do gromadzenia odpadów komunalnych stałych, których nie można wykorzystać gospodarczo jest tymczasowe wysypisko śmieci w m. Majki (0,8 km od Janowca Kościelnego), które będzie funkcjonowało do czasu budowy wysypiska nowego. W planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Janowiec Kościelny, budowę gminnego wysypiska śmieci przewidziano na wschód od Janowca Kościelnego (na gruntach Skarbu

Państwa). Do czasu urządzenia nowego wysypiska śmieci, odpady stałe będą przyjmowane i ewidencjonowane przez zatrudnionego tam pracownika nieodpłatnie.”

Jak wynika z powyższego gmina nie posiada na swoim terenie składowiska odpadów wykonanego zgodnie z obowiązującymi wymogami. Eksploatowane obecnie wysypisko w Majkach usytuowane jest w naturalnym zagłębieniu i otoczone lasem. Prowadzony jest dozór a odpady są systematycznie przysypywane ziemią. Pojemniki do gromadzenia odpadów o pojemności 110 l znajdują się tylko w miejscowości gminnej i we wsi Kuce.

Przewiduje się w bliżej nie określonej przyszłości wykonanie składowiska odpadów na terenie gminy spełniającego wymogi ochrony środowiska. Teren pod składowisko odpadów został wyznaczony w planie zagospodarowania przestrzennego gminy i został już przebadany w zakresie warunków gruntowo-wodnych.

W związku z opisaną powyżej sytuacją oraz brakiem na terenie gminy przedsiębiorstwa świadczącego usługi w zakresie wywozu odpadów komunalnych, powstawały nielegalne składowiska odpadów, które z pewnością po części funkcjonują dotychczas. Na terenie gminy istnieją tzw. „dzikie” wysypiska powstałe bądź w naturalnych zagłębieniach terenu, bądź w wyrobiskach poeksploatacyjnych, a mianowicie: na gruntach wsi Bukowiec Mały, powyżej wsi Pawelki, wysypiska na gruntach wsi Napierki (dwa), Jastrząbki, Boruty, powyżej wsi Kuce.

Składowanie odpadów w miejscach nie przeznaczonych na ten cel odbywa się zwykle w sposób nieprawidłowy i często powodujący znaczne zagrożenie dla wód podziemnych pierwszego poziomu wodonośnego lub dla wód powierzchniowych.

3.4. Zaopatrzenie w gaz

Zachodnim skrajem gminy przebiegają dwie nitki gazociągu wysokociśnieniowego ϕ 200 i ϕ 400 relacji Płońsk-Olsztyn. Sieci te włączone są w krajowy system sieci gazowych od węzła Rembelszczyzna k/Warszawy współpracującego z układem dosyłowym gazu importowanego z Europy Wschodniej.

Na terenie gminy brak sieci gazowej średniego ciśnienia. Istnieje możliwość zaopatrzenia gminy w gaz ziemny po wykonaniu odejścia od istniejącego gazociągu wysokociśnieniowego do stacji redukcyjno-pomiarowej 1°. Z informacji lokalnych wynika, że w gazociągu ϕ 400 realizowanym w latach 90-tych przewidziano na wysokości wsi Powierz techniczne warunki dla podłączenia gminy Janowiec Kościelny do sieci gazowej.

3.5. Zaopatrzenie w ciepło

Wszystkie obiekty w gminie zaopatrywane są w ciepło z kotłowni indywidualnych. Podstawowym nośnikiem energii w tych kotłowniach jest węgiel i koks.

Minimalny udział w grupie paliw ekologicznych ma na terenie gminy energia elektryczna, która służy prawie wyłącznie do celów oświetleniowych i technologicznych. Brak danych czy wykorzystywany jest na terenie gminy olej opałowy.

3.6. Zaopatrzenie w energię elektryczną

Gmina otrzymuje energię elektryczną z krajowego systemu energetycznego poprzez sieć wysokiego i średniego napięcia. Przez teren gminy przebiega linia wysokiego napięcia 110 kV Nidzica-Mława.

Układ zasilania w gminie zabezpiecza sieć rozdzielcza SN 15 kV od głównej stacji transformatorowej 110/15 kV w Nidzicy. Zasilanie odbiorców w energię elektryczną na terenie gminy odbywa się dwiema liniami przesyłowymi 15 kV. Są to: linia 15 kV Nidzica - Kadyki oraz Nidzica-Janowo-Muszaki. Na terenie gminy występują stacje transformatorowe głównie

słupowe, z aparaturą elektryczną zainstalowaną na konstrukcjach wspornikowych. Zasilanie stacji odbywa się promieniowo.

Moc znamionowa transformatorów dostosowana jest do obecnych maksymalnych obciążeń energetycznych występujących w sieciach niskiego napięcia. Zakres znamionowych mocy transformatorów w istniejących stacjach jest 25 kVA do 250 kVA. Ze stacji transformatorowych 15/0,4 kV energia rozprowadzana jest do odbiorców za pośrednictwem linii napowietrznych niskiego napięcia 3 x 220/380 V. Wszystkie gospodarstwa w gminie są zelektryfikowane.

Cała sieć elektryczna gminy, jak i cały system energetyczny poddawany jest stałej analizie w zakresie dostosowania do aktualnych potrzeb lokalnych, systematycznej modernizacji istniejących linii oraz przebudowie. Istniejąca sieć linii SN 15 kV nie wymaga rozbudowy, jedynie rozwój nowych funkcji może stworzyć konieczność budowy odgałęzień sieci rozdzielczej i budowy nowych stacji transformatorowych 15/0,4 kV.

3.7. Telekomunikacja

Przez teren gminy, równoległe do trasy nr 7 przebiega korytarz fal radiowych o szerokości ok. 100 m łączący m. Szydłówek w pow. mławskim i Waszulki w pow. nidzickim, zawarty między dwoma bezpośrednio współpracującymi stacjami linii radiowych.

Telefonizację na terenie gminy prowadzi TP S.A. Zakład Telekomunikacji w Olsztynie. Trwa obecnie prowadzenie światłowodu z m. Powierz do Janowca Kościelnego i dalej do Janowa z odgałęzieniem do Nowej Wsi Wielkiej. Równocześnie układany będzie kabel telefoniczny o pojemności która zabezpieczy zapotrzebowanie na łącza telefoniczne dla wszystkich mieszkańców gminy.

Na terenie gminy działać będą trzy stacje automatyczne:

- w Janowcu Kościelnym na 512 numerów,
- w Nowe Wsi Wielkiej na 128 numerów
- we wsi Powierz na 128 numerów.

3.8. Melioracje

Użytki rolne w gminie zmeliorowane są w około 10,5%. Melioracjami objęto obszar 1 069 ha, w tym 231 ha gruntów ornych i 838 ha użytków zielonych.

Poniżej zestawiono większe kompleksy zmeliorowane:

Rzeka	Obiekt	Powierzchnia (ha)	Lata wykonania
Orzyc	Orzyc Górny	189	1974-77
Orzyc	Iwany	101	1984
	Orzyc	448	trwa od 1990
Borowianka	Borowianka	222	brak danych
	Borowianka II	3,9 km regulacja rzeki 19	brak danych

Wieczfnianka	Napierki	87	1976-1977
--------------	----------	----	-----------

Cieki podstawowe odbierające wody z obiektów zmeliorowanych, a więc rzeki Orzyc, Dąbrówka, Janówka, Borowianka oraz ciek spod Powierza, jako wody będące własnością Skarbu Państwa są utrzymywane przez Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Olsztynie Inspektorat Melioracji w Nidzicy.

W związku z brakiem środków finansowych wykonuje się na tych ciekach tylko bieżącą konserwację polegającą na jednorazowym wykaszaniu skarp, bez zabudowy wyrw w brzegach, czy znaczących remontów budowli hydrotechnicznych. Stan budowli hydrotechnicznych ma istotne znaczenie m. in. dla tych kompleksów, które wymagają regulacji stosunków wodnych głównie torfów położonych w dolinie Orzyca i użytków zielonych wykazujących okresowo niedobór wilgotności.

4. KOMUNIKACJA

4.1. Komunikacja drogowa

Komunikacja drogowa w gminie Janowiec Kościelny opiera się na dwóch kategoriach dróg – krajowej i powiatowych.

Układ nadrzędny dróg dla obszaru gminy stanowi droga krajowa nr 7 Warszawa-Gdańsk o długości na terenie gminy 9,5 km.

Układ podstawowy opiera się na drogach powiatowych (stan na 1.01.1999 r.):

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Lokalizacja		Długość odcinka	Rodzaj nawierzchni				
			od km	do km		Min.-asf. do 5 cm	Bruk.	Betonowa płyty bet.	Kostkowa	Grunt. ulepsz.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	26746	Napierki-Sarnowo	0+000	2+813	2,813	2,813	---	---	---	---
2.	26748	Napierki-Białuty	0+000	1+497	1,497	1,497	---	---	---	---
3.	26749	Powierz-Krokowo	0+000	0+626	0,626	0,626	---	---	---	---
4.	26751	Powierz-Safronka	0+000	3+036	3,036	---	---	---	---	3,036
5.	26752	Kanigowo-Janowiec K.	0+884	7+492	6,608	6,608	---	---	---	---
6.	26753	Gniadki-Zabłocie-Pokrzywnica	0+000	9+047	9,047	9,047	---	---	---	---
7.	26 755	Robaczewo-Janowiec K.	4+966	12+374	7,374	7,408	7,408	---	---	---
8.	26756	Połcie Stare-Smolany Żardawy	0+000	4+636	4,636	1,535	---	---	---	3,101
9.	26757	Połcie Stare-Szczepkowo-Pawelki	0+000	6+688	6,688	1,179	0,168	0,135	---	4,121

10.	26758	Janowiec Zdzięty- Górowo Trząski	0+000	4+770	4,770	---	---	---	---	3,468
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
11.	26759	Janowiec- Jabłonowo- Nowa Wieś	0+000	13+246	13,246	5,246	---	---	---	5,551
12.	26760	Janowo- Nowa Wieś- gr. woj.	4+275	16+544	12,269	12,269	---	---	---	---
13.	26761	Nowa Wieś- gr. woj. (Grzebsk)	0+000	1+020	1,020	1,020	---	---	---	---
14.	26762	Zaborowo- Pawelki- Bukowiec	0+000	4+485	4,485	0,841	0,086	---	---	3,558
15.	26763	Janowo- Zaborowo- Nowa Wieś	8+953	13+933	4,980	4,980	---	---	---	---
16.	26792	Waśniewo- Krusze	0+000	2+320	2,320	2,320	---	---	---	---
17.	26793	Bukowiec- Piotrkowo- Jabłonowo	0+000	4+030	4,030	---	---	---	---	4,030
RAZEM					89,479	57,689	0,254	0,135	---	26,865

Układ dróg krajowych i powiatowych uzupełnia sieć dróg gminnych wykształcona prawidłowo, umożliwiająca obsługę zarówno jednostek osadniczych, jak również obszarów rolniczych w aspekcie ilości połączeń. Zastrzeżenia budzi natomiast jakość dróg. Wszystkie drogi na terenie gminy nie są przygotowane do przejścia znacznie zwiększonego natężenia ruchu zwłaszcza samochodów ciężarowych. Z uwagi na drastyczne zmniejszenie zakresu robót drogowych, stan techniczny dróg ulega pogorszeniu.

Na drogach gminnych realizujących powiązania między jednostkami na terenie gminy a ośrodkiem gminnym przeważają nawierzchnie gruntowe, stąd są one słabo przygotowane do ruchu kołowego, a okresowo nawet nieprzejezdne.

W zakresie przewozów pasażerskich gmina obsługiwana jest przez komunikację autobusową PKS. Sieć tras autobusowych zapewnia powiązania większości wsi z ośrodkiem gminnym oraz gminami sąsiadującymi i miastami.

Coraz większe znaczenie w przewozach pasażerskich mają indywidualne środki transportu. Są to w gospodarstwach rolnych zarówno samochody osobowe, jak również osobowo-ciężarowe. Na zaplecze techniczne motoryzacji w gminie składają się 2 stacje benzynowe – w Kucach i Nowej Wsi. Podstawowe naprawy pojazdów prowadzą warsztaty prywatne oraz stacje obsługi w Mławie, Nidzicy i Olsztynie.

VII. Materiały wykorzystane przy opracowaniu Studium

1. Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego gminy Janowiec Kościelny wykonany przez Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie zatwierdzony Uchwałą Rady Gminy w Janowcu Kościelnym nr IV/20/94 z 21.11.1994 r. (ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Olsztyńskiego nr 27 z 9.XII.1994 r. poz. 256).
2. Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego wsi Janowiec Kościelny wykonany przez Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie zatwierdzony Uchwałą nr VIII/26/89 Rady Gminy w Janowcu Kościelnym z 29 czerwca 1989 r.
3. Zbiór materiałów wejściowych sporządzonych przez pracowników Urzędu Gminy Janowiec Kościelny w drugiej połowie 1999 r. dla potrzeb strategii rozwoju gminy.
4. Wnioski instytucji zgłoszone po zawiadomieniu o przystąpieniu do opracowania Studium U i KZP gminy Janowiec Kościelny.
5. Opinia fizjograficzna wykonana przez Naczelną Organizację Techniczną Oddział Wojewódzki w Olsztynie w lipcu 1982 r.
6. Informacje do Studium U i KZP gminy Janowiec Kościelny ze Studium Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Olsztyńskiego wykonanego w 1998 r. oraz z opracowania „Raport nr 1 Województwo warmińsko-Mazurskie, wybrane zagadnienia funkcjonalno-przestrzenne” wykonanego w 1999 r.
7. Zarys studium tożsamości grupy pobożańskiej – Irena Kotowicz-Borowy 1998 r.
8. Polska w nowym podziale terytorialnym GUS – Warszawa 1998 r.
9. Informacje i opracowania statystyczne US w Olsztynie wydane do roku 1999.
10. Powszechny Spis Rolny 1996 r.
11. Polityka leśna państwa. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów z 22 kwietnia 1997 r.
12. Prognoza gospodarstw domowych 1996-2020 Lech Bolesławski. GUS Departament Badań Demograficznych – Warszawa 1997 r.
13. Strategia wielofunkcyjnego rozwoju uwarunkowanego ekologicznie obszaru „Zielone Płuca Polski” – Warszawa 1994 r.
14. Ocena możliwości wykorzystania energii geotermalnej w województwie ciechanowskim – Jan Sokołowski - Kraków 1997 r.
15. Raport o stanie środowiska w woj. olsztyńskim w 1994 i 1996 r. - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Olsztynie 1996 r.
16. Inwentaryzacja w układzie administracyjnym złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska dla woj. ciechanowskiego, gmina Wieczfnia Kościelna i Iłowo Osada i - PAN Kraków luty 1996 r.
17. Rolnicze zanieczyszczenia obszarowe w wodach powierzchniowych - Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska - Biblioteka Monitoringu Środowiska Warszawa, 1992 r.
18. Zanieczyszczenia obszarowe pochodzące z rolnictwa i możliwości ich ograniczenia - pod redakcją Waldemara Michny Biuro Programu UNEP/WHO Ministerstwo OŚ,ZNiL Warszawa, 1995 r.

19. Warunki przyrodnicze produkcji rolnej woj. ciechanowskie - IUNG Puławy 1990 r.
20. Zagrożenia środowiska przyrodniczego w Polsce a rolnictwo i gospodarka żywnościowa - M. Falencka-Jabłońska - Warszawa 1991.
21. Opinia fizjograficzna gm. Janowiec Kościelny – NOT OW Olsztyn, ZUT, 1982 rok
22. Dokumentacja techniczna na podłączenie studni głębinowej nr 1A do studni uzdatniania wody we wsi Iwany – inż. Paweł Korniejenko Olsztyn 1997 r.
23. Dokumentacja hydrogeologiczna ujęcia wody z utworów czwartorzędowych dla POM Janowiec i PGR Kuce w m. Janowiec Kościelny – Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Rolnictwa w Wodę „WODROL“ Olsztyn 1968 r.
24. Dokumentacja jednostadiowa – operat wodnoprawny na pobór wody z ujęcia we wsi Janowiec Kościelny – BPWM Olsztyn 1981 rok
25. Plan realizacyjny rozbudowy wodociągu zbiorowego we wsi Napierki – BPWM Olsztyn, 1984 rok.
26. Uproszczona dokumentacja ujęcia wody podziemnej w m. Jabłonowo-Dyby – inż. Paweł Korniejenko Olsztyn, 1998 rok
27. Projekt prac geologicznych na budowę studni nr 2 we wsi Jabłonowo – inż. Paweł Korniejenko Olsztyn, 1997 rok.
28. Aneks do uproszczonej dokumentacji hydrogeologicznej ujęcia wody pitnej w m. Iwany – inż. Paweł Korniejenko Olsztyn, 1998 rok.
29. Studium ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania zasobów wodnych w zlewni rzeki Wkry na obszarze woj. ciechanowskiego - BIPROMEL Warszawa, 1996 r.
30. Inne dokumenty i materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Janowcu Kościelnym (decyzje, analizy itp.)